

Kulturhistorisk stedsanalyse for Longyearbyen

LPO arkitekter, mai 2025

Sammendrag

Rapporten gir en kulturhistorisk stedsanalyse av Longyearbyen, med fokus på byens utvikling, identitet og utfordringer. Den er utarbeidet av LPO arkitekter i samarbeid med Svalbard museum, Visit Svalbard, Longyearbyen lokalstyre og Sysselmesteren og med støtte fra Svalbards miljøvernfond.

Formålet med arbeidet er å lage et kunnskapsgrunnlag for forvaltning, planlegging og utvikling av Longyearbyen der kulturminnenes mulighet som verdiskapende ressurser synliggjøres. Samtidig kan arbeidet bidra til å heve allmennkunnskapen om kulturminner og -miljøer i byen.

Rapporten beskriver den historiske utviklingen av Longyearbyen fra 1906 til i dag delt inn i syv perioder. Hver periode starter med en historisk hendelse som er viktig for videre utvikling av byen og som har satt fysiske spor vi kan lese i idag.

Viktige tema er utdypet i tematiske artikler som går dypere ned i faktagrunnlaget. Boligbygging gjennom tidene, stedsidentitet, fargeplanen og spisshusenes historie dokumenteres og drøftes.

Bydelene i Longyearbyen representerer ulike perioder i utviklingen av byen. Dette fordi byen har flyttet seg rundt i Longyeardalen, først etter gruveinngangene, senere etter mulige nye byggetomter. Bydelenes karakter og endringskapasitet analyseres.

Rapporten identifiserer flere trusler mot Longyearbyens identitet og kulturhistoriske kvaliteter:

Klimaendringer

Longyearbyen opplever noen av de raskeste klimaendringene i verden, med en temperaturøkning på 5 grader de siste 30 årene. Dette fører til tinende permafrost, økt skred- og flomfare, og redusert byggbart areal. Mange bygninger står på trepæler som råtner når permafrosten tiner. Dette fører til et akutt behov for refundamentering.

Energiomstilling

Longyearbyen står overfor en krevende energiomstilling med varslede høyere energipriser. Eksisterende bebyggelse må oppgraderes for å redusere energiforbruket, noe som kan være kostbart og utfordrende.

Vedlikeholdsetterslep

Mange av bygningene har nådd slutten av sin levetid og trenger omfattende oppgraderinger eller utskifting.

Gjennomtrekk

Kunnskap og fakta som er viktig for utvikling av byen er ikke samlet og offentlig tilgjengelig slik det er i andre kommuner. Byen har i tillegg stor gjennomtrekk av folk. Det er en risiko for at beslutninger tas på et feil grunnlag. Utydelige vernebestemmelser i gjeldende arealplan og mangel på strategier for å ivareta stedsidentiteten og nyere tids kulturminner øker også risikoen for beslutninger som ikke ivaretar helheten og de lengre linjene.

Rapporten understreker viktigheten av å bevare Longyearbyens unike kulturhistorie og identitet, samtidig som byen tilpasses fremtidige utfordringer. Den peker på muligheter for å sikre en bærekraftig utvikling som ivaretar både historiske verdier og moderne behov:

Fargeplan

Bruk og videreutvikling av fargeplanen kan sikre en viktig del av byens identitet selv om mange enkeltbygg erstattes med nye. Fargesetting er et kraftfullt helhetsgrep.

Arealplan

Ny arealplan blir svært viktig som rammeverk for de omfattende tiltakene som kommer og for å sikre verdier som siktlinjer, grønne korridorer og fellesarealer. Dersom bebyggelse skal vernes gjennom arealplan er det avgjørende at det er godt beskrevet hvilke verdier som er grunnlaget for vernet og hvordan oppgradering og vedlikehold kan utføres.

Samarbeid og kunnskapsdeling

Longyearbyen er et lite sted med en ressurssterk befolkning og mange kompetansemiljøer. Det er et stort potensial i økt samskaping i dette samfunnet.

Longyearbyen sett fra Adventfjorden i blålyset, mars 2023

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG

I BAKGRUNN OG PROSESS

- s 8 Klimaendringer, konseptvalgutredninger og gjennomtrekk
- s 10 Et dykk i Longyearbyens historie og identitet

II PERIODER *Longyearbyen før og nå*

- s 16 Tid-rom-analyse

III TEMATISKE ARTIKLER

- s 38 Landskapet
- s 40 Boligbygging gjennom tidene, standardheving og trivsel
- s 44 Framtidens boliger
- s 48 Sted og identitet
- s 56 Fargeplanen
- s 64 Spisshusenes historie
- s 66 De ikoniske spisshusene
- s 68 Spisshusformuleringer
- s 70 Forvaltning av kulturminner
- s 72 Avslutningen av Sveagruva

IV BYDELENES KARAKTER OG ENDRINGSKAPASITET

- s 78 Områdene i dag

V TRUSLER OG MULIGHETER

- s 106 Trusler og mulige veier videre
- s 110 Kilder og kreditteringer

Longyearbyen sett fra sør med Hiorthfjellet som fondmotiv, mars 2023

I BAKGRUNN OG PROSESS

Venstre: En islinse har løftet vegetasjonen opp fra bakken og tiner sakte. Øverst til høyre: Elvesletta Nord ble bygget i 2005 i elveleiet til Longyearelva, og har fått store setningsskader. Nederst til høyre: Skohylle i Blåmyra. Foto til venstre og nede til høyre: Dina Brode-Roger

«Vi skal ikke ha så mye følelser knytta til byggene»

sektordirektør samfunn
– **Magnus Hallaråker**
Statsbygg
Svalbarddagen 2024

SITUASJONEN SLIK VI SER DEN NÅ

Klimaendringer, konseptvalgutredninger og gjennomtrekk

Vi er på Svalbard og stikker fingeren i jorda. Den tinende permafrosten gjør oss ubehagelig klar over situasjonen vi står i. Svalbard har opplevd noen av de raskeste klimaendringene i verden, med en temperaturøkning på 5 grader i løpet av de siste 30 årene. Endringene kommer snikende, som litt varmere snittemperatur, litt mindre fjordis og litt oftere regn. Men de kommer også med brask og bram, som de to skredene som dundret inn i bebyggelsen i Longyearbyen i 2015 og 2017. Vi er omgitt av en storslagen, vill natur, som har kommet i ulage. Økt skred- og flomfare har redusert det byggbare arealet i Longyearbyen, det er ikke ønskelig å ta i bruk tidligere ubebygde arealer i byutviklingen, og det er satt et tak for det totale antallet boliger med mål å begrense størrelsen på byen og belastningen på infrastrukturen.

I forbindelse med ny Svalbardmelding ble det høsten 2024 offentlig kjent at Store Norske og Statsbygg jobber med hver sin konseptvalgsutredning for sine boligportefølger i Longyearbyen. Til sammen har de statseide boligforvalterne over 70% av byens 1309 boliger. Magnus Hallaråker, sektordirektør samfunn i Statsbygg, uttalte på Svalbarddagen 2024 at «vi

skal ikke ha så mye følelser knytta til byggene som sådan, vi er ute etter å skape et godt samfunn på Svalbard». Han forbereder befolkningen på at Longyearbyen vil se veldig annerledes ut om 10–15 år. Og antyder at de ikoniske Spisshusene kan måtte vike plassen for nye og kostnadseffektive bygg. Samtidig ser Store Norske Boliger på muligheter for å bygge nye spisshus som er like i formen, men med moderne funksjon og teknologi. Mange av byggene i Longyearbyen har, ifølge de to store aktørene, nådd slutten av sin levetid.

LPO arkitekter har hatt kontor på Svalbard siden 2011 og samarbeider med mange ulike aktører gjennom et stort spekter av oppdrag. Vi ser at fokuset på energiforsyning og enøk er sterkt i prosjektene nå. Det er naturlig og positivt. Longyearbyen står i en krevende energiomstilling etter avslutning av gruvedriften, og det varsles om mye høyere energipriser framover. Flere prosjekter og beregninger går i retning av at eksisterende bebyggelse må erstattes med ny for å komme ned til akseptabelt energiforbruk innenfor et fornuftig kostnadsnivå. Men om målet er en bærekraftig utvikling av Longyearbyen,

er det flere aspekter enn energiforbruk og kostnader som må vurderes.

Hvor mye bebyggelse kan man fjerne og erstatte med ny før man mister Longyearbyens sjel?

Trepælene som mesteparten av bebyggelsen i Longyearbyen står på, får redusert bærekapasitet når det aktive laget i permafrosten, som tiner om sommeren, blir dypere og de utsettes for råde i overgangen mellom jord og luft. Det er dyrt å refundamentere et stående bygg. Det er gjennom flere prosjekter i Longyearbyen testet ulike refundamenteringsmetoder, men alle har sine ulemper. Å borre ned nye pæler under bygget der det står er kronglete eller umulig. Å forskyve bygget sideveis for å pæle under, og så skyve bygget tilbake krever mye plass rundt, og eventuelt store midlertidige terrenginngrep i skrått terreng. Nye pæler satt ned på utsiden av eksisterende vegglov gir stor fasadeendring. Systemer som Triodetic (romfagverk) er dyrt og merkevarebeskyttet. Ofte har terrenget rundt bygget endret seg mens bygget har stått der, og det kreves terrenginngrep eller å heve bygget for å oppnå god nok lufting og drenering under bygget.

Mange av Longyearbyens boligbygg har nøktern materialbruk, pustende konstruksjoner og er ikke lufttette eller vindtette. De har relativt lite isolasjon og varmes opp av byens høytemperatur fjernvarmeanlegg med relativt lite mulighet for brukerstyring. I tillegg har beboere til nå ikke hatt insentiver til å begrense bruk av fjernvarme. Dette fører til svært høyt energiforbruk og tidvis nedsatt komfort. Energioppgradering til TEK17 eller passivhusnivå er vanskelig oppnåelig uten å gjøre svært store endringer i byggene. For verna bygg vil man i mange tilfeller miste viktige verneverdier. Energioppgradering iht. Riksantikvarens veileder vil sannsynligvis gi mindre energisparing, men kan ivareta verneverdiene. Vindtetting er et ekstra viktig tiltak på Svalbard hvor det blåser mye, men for å oppnå et godt resultat må bygget kunne forventes å stå i ro på fundamentene.

Problemstillingene i Longyearbyen er ikke unike hver for seg. Men nå er både byggeområder, infrastrukturen og byggeskikk i spill. En stor andel av boligene vurderes erstattet på relativt kort tid og Longyearbyens hukommelse er kort, fordi det lille samfunnet er preget av gjennomtrekk.

Et dykk i Longyearbyens historie og identitet

LPO arkitekter fikk våren 2024 tildelt støtte fra Svalbard miljøvernfond til å utarbeide en kulturhistorisk stedsanalyse for Longyearbyen. Fondet er opprettet for å bevare og beskytte øygruppens rike naturmiljø og unike kulturminner. Arbeidet ble utført i perioden juni 2024 til mars 2025.

Hvorfor kulturhistorisk analyse?

Høsten 1943 ble Longyearbyen (som da lå vest for Longyearelva) bombet og gruvene satt i brann. Kun enkelte bygninger og bygningsrester stod igjen. Alle disse, og alle andre kulturminner fra før 1946, er automatisk fredet gjennom svalbardmiljøloven. I tiden etter krigen ble det gjennomført et stort gjenreisningsarbeid, og bygninger fra etterkrigstiden er dermed svært viktige historiebærere i dagens Longyearbyen. Det karakteristiske taubaneanlegget er vedtaksfredet som et viktig teknisk industrielt kulturminne. Skjæringa, Nybyen og Haugen har bebyggelse fra 50-60-70-tallet i bygningsmiljøer som er vernet gjennom arealplan. Nyere bygningsmiljøer, som for eksempel Spisshusene og Blåmyra, er viktige for lokal identitet, men er ikke gitt et formelt vern.

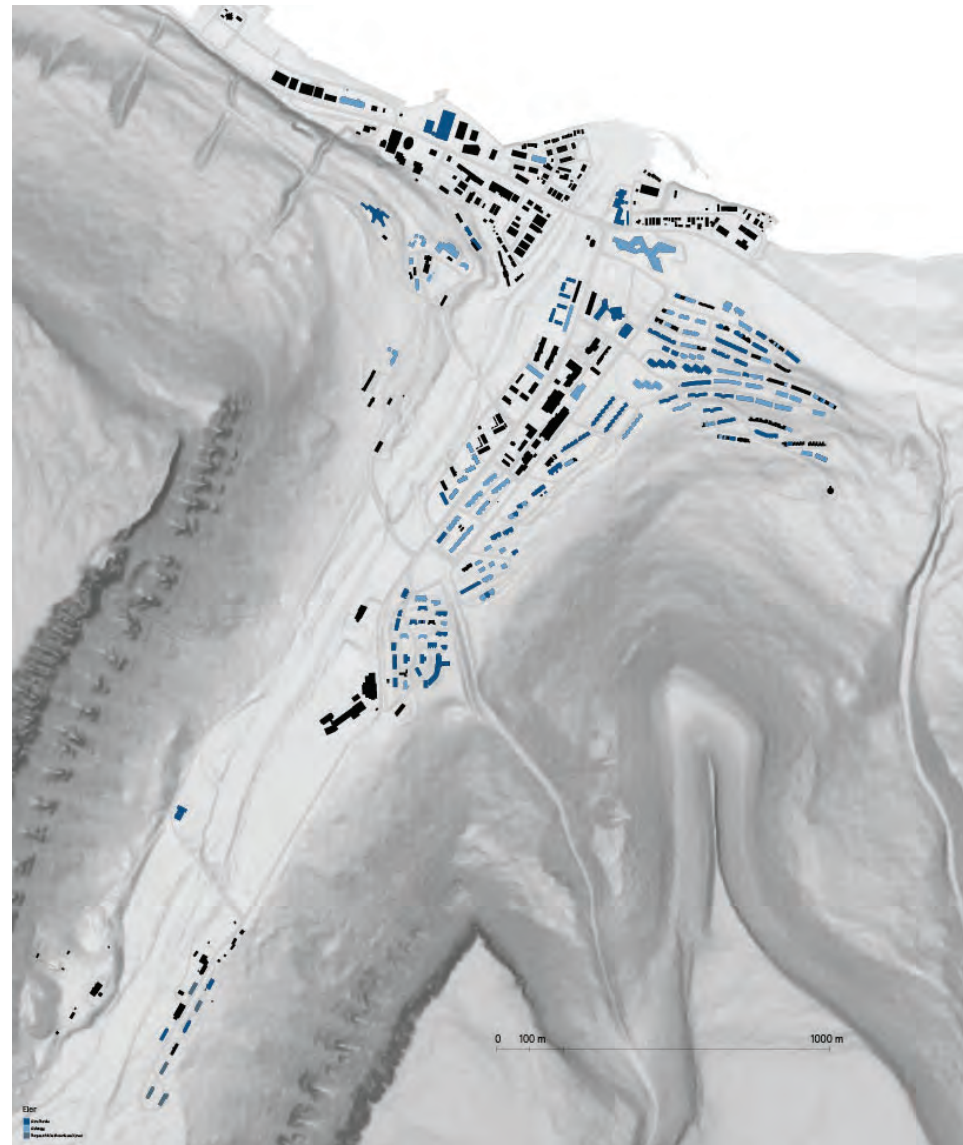
Utydelige vernebestemmelser i arealplanen gir uforutsigbarhet for byggeiere og fare for at det legges for lite vekt på kulturhistorie og stedsidentitet. Kulturminner og kulturmiljøer er viktige identitetsbærere og Longyearbyen lokalstyre opplever at det haster å få laget gode, helhetlige strategier for å ivareta de verdiene som kulturmiljøene og kulturminnene utgjør innenfor planområdet.

Mangel på tilgjengelig kunnskap, utydelige ansvarsforhold og stor gjennomtrekk av folk i alle posisjoner i lokalsamfunnet øker risikoen for beslutninger som ikke ivaretar helheten og de lengre linjene.

Formålet med arbeidet er å lage et kunnskapsgrunnlag for forvaltning, planlegging og utvikling av Longyearbyen der kulturminnenes mulighet som verdiskapende ressurser synliggjøres. Samtidig kan arbeidet bidra til å heve allmennkunnskapen om kulturminner og -miljøer i byen.

Hvorfor nå?

I 2025 stenger den siste norske gruve på Svalbard. Gruvedriften var grunnlaget for etablering av

Bygninger i Longyearbyen, de blå cics av staten v/Statsbygg, Store Norske og Stamskipnaden, de sorte av andre

Longyearbyen og en del av byens historie forsvinner. Med den planlagte nedleggingen av Gruve 7 har byen fått ny, fossil energikilde som erstatning for kullkraft.

Boligene i Longyearbyen utgjør en stor del av bygningsmassen i byen og dermed byens stedsidentitet. Statsbygg og Store Norske forvalter 70% av disse boligene og har utarbeidet hver sin konseptvalgutredning (KVU) for fremtidig oppgradering og drift. Store Norske har også utarbeidet en KVU for energiforsyning i Longyearbyen. Disse arbeidene ble ferdigstilt i 2024, men innholdet er ikke offentlig tilgjengelig. Vi har derfor gjort denne analysen i et informasjonsvakuum. Kunnskap om konsept for videre forvaltning av boligene i byen ville vært nyttig for arbeidet og kunne påvirket innhold og konklusjoner.

Arealplanen for Longyearbyen skal rulleres. Det er behov for å samle kunnskap om kulturverdier og stedsidentitet som grunnlag for dette arbeidet. Dokumentasjon som eldre arealplaner og masteroppgaver er ikke lett tilgjengelig for den som skal forvalte byens verdier.

Hvorfor LPO?

LPO arkitekter tar initiativ til å få utarbeidet dette kunnskapsgrunnlaget fordi vi ser at det mangler, vi ser at det haster og vi har den faglige

kompetansen til å lede prosessen og utarbeide de nødvendige dokumentene.

Myndighetene som ellers kunne utføre et slikt arbeid, eller bestille det av en rådgiver som for eksempel LPO, har ikke tid eller ressurser til å prioritere det nå. Siden analysen dekker kulturminner og kulturmiljøer med flere ulike eiere, ulike myndighetsnivåer og mange interessenter, havner den fort mellom stoler. LPO har mulighet til å involvere alle i prosessen, og samtidig sørge for en faglig helhet. Vi er glade og ydmyke fordi flere av de viktigste

interessentene i Longyearbyen støtter vårt initiativ og ønsker å delta.

Våre samarbeidspartnere i arbeidet har vært:

Svalbard museum har som å formål å innsamle, bevare, formidle og drive forskning knyttet til kultur og naturhistorie, miljøinformasjon og kulturminnevern på Svalbard. Svalbard Museum har bidratt med å fremskaffe kildemateriale, vurdere analysens oppdeling i perioder og har skrevet historiske tekster til analysen.

Visit Svalbard er et destinasjonsselskap eid av Svalbard Reiselivsråd, en medlemsbasert organisasjon for reiselivsnæringen på Svalbard og representerer 74 bedrifter. Visit Svalbard har gjennomført innbyggerundersøkelsen som inkluderte spørsmål knyttet til stedsidentitet i Longyearbyen og har bidratt med kompetanse på kommunikasjon og medvirkning.

Longyearbyen lokalstyre har som formål å drive virksomhet av allmenn interesse som ikke ivaretas av staten innenfor Longyearbyen planområde. Lokalstyre har deltatt i møter og kommet med innspill til prosessen, samt med informasjon om eiendommenes historie i Longyearbyen.

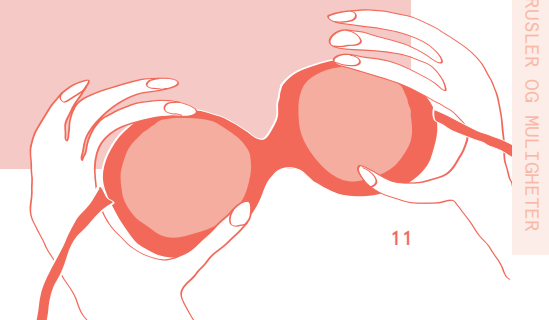
Sysselmesteren på Svalbard har det overordnede ansvar for

kulturmiljøforvaltningen på Svalbard. Sysselmesteren har gitt oss tilgang på historiske plandokumenter og sentrale kilder og har vært en diskusjonspart og kunnskapskilde underveis i arbeidet.

Store Norske og Statsbygg forvalter 70% av boligene i Longyearbyen og har ansvaret for å tilby boliger til ansatte i statlige virksomheter og Longyearbyen lokalstyre. De har vært informanter og bidratt med fakta om boligene de forvalter. De har også vært invitert på informasjonsmøtene vi har hatt med samarbeidspartnerne våre.

Her ser dere de første arkitektbrillene våre.

De skal vi bruke til å peke på viktige emner, observasjoner vi gjør, kvaliteter som må tas vare på, problemer vi kjenner på eller oppgaver vi mener det må tas tak i.

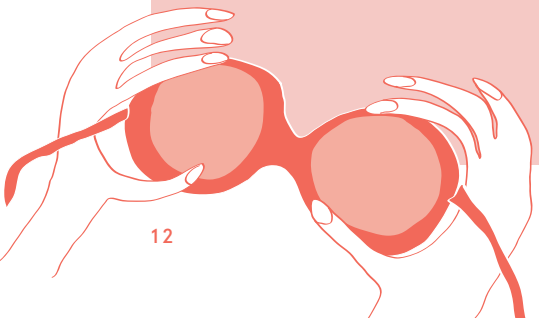
Metode

Den kulturhistoriske stedsanalysen er gjennomført som en DIVE-analyse, tilpasset i omfang og output slik at det passer til Longyearbyens behov. DIVE er et prosessverktøy utviklet av Riksantikvaren i 2009.

DIVE -analysen er en medvirkningsrettet og en åpen prosess med muligheter for spørrende, kritiske og kreative tanker. Dette sikrer bred forankring som gir arbeidet legitimitet og gjennomslagskraft.

I denne analysen har vi tatt utgangspunkt i DIVE-metodikk, men vi har forholdt oss mest til situasjonen i Longyearbyen, og ikke strukturert prosessen eller rapporten etter de fire bokstavene.

Det har oppstått muligheter for samarbeid, medvirkning og formidling underveis som vi har grepet og som har formet og modnet arbeidet.

D

I

V

E

Trinn 1
DESCRIBE
BESKRIVE

Trinn 2
INTERPRET
FORTOLKE

Trinn 3
VALUATE
VURDERE

Trinn 4
ENABLE
AKTIVERE

Fortolke

Hvordan har enkelte elementer og karaktertrekk i Longyearbyen hatt spesiell samfunnsmessig betydning?

Vi undersøker historisk lesbarhet, betydning og innhold. Hva er særtrekkene som gir det karakter? Er det tydelig for beboere og besøkende hva som er verdiene og hvordan vi skal ta vare på det?

Vurdere

Hvilke historiske elementer og karaktertrekk har spesiell verdi, kan de utvikles og hvor går grensene for hva de tåler?

Vi drøfter kulturminnenes og hele kulturmiljøets utviklingspotensial. Hvilke elementer er sårbare for endring og hvilke kan tåle stor transformasjon og likevel beholde kulturminneverdiene? Hvor mye kan området endres og samtidig beholde sin verdi og fortelle sin historie for fremtiden?

Aktivere

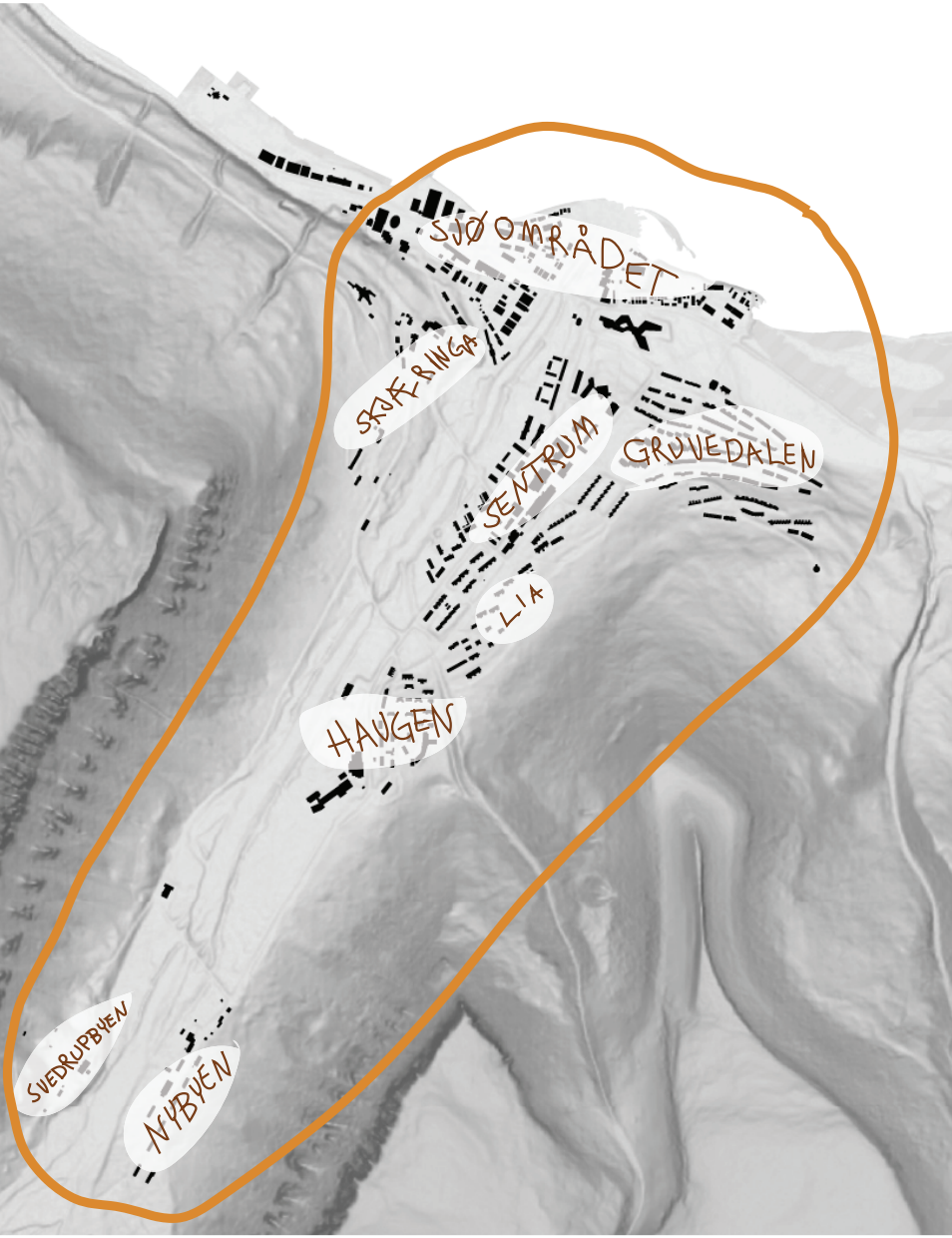
Hvordan kan stedets prioriterte, historiske karaktertrekk og ressurser forvaltes og utvikles?

I denne fasen defineres handlingsrommet. Anbefalinger og strategier for forvaltning og utvikling utarbeides. Vi peker på mulige veier videre og hva som kan true de verdiene vi har i dag.

Avgrensning

Analysen tar for seg Longyearbyen i Longyeardalen. Vi har satt avgrensningen slik at Energiverket er med lengst nordvest og hele boligbebyggelsen i Gruvedalen er med i øst. Vi fokuserer på bebygde områder. De fleste områdene inneholder boliger, og det er grunn til å tro at oppgradering av boliger vil være hoveddriveren i endringene som kommer til å skje i byen de neste 15 årene.

Analysen er på et overordnet nivå og ser på store trekk og strukturer, ikke enkeltbygg. Viktige tema i analysen er omhandlet i egne artikler. En stor del av arbeidet har vært å samle kunnskap som finnes, og vi har forsøkt å skille mellom kunnskapsgrunnlag og våre tolkninger og anbefalinger. Våre vurderinger er gjort på solid faglig grunnlag, men er naturligvis påvirket av LPOs engasjement og nærhet til Longyearbyen og den situasjonen lokalsamfunnet er i mens vi skriver, med store samfunnsmessige endringer. Kanskje vil deler av analysen derfor «gå ut på dato», mens andre deler er relevant også for fjernere framtid -det er lov å håpe!

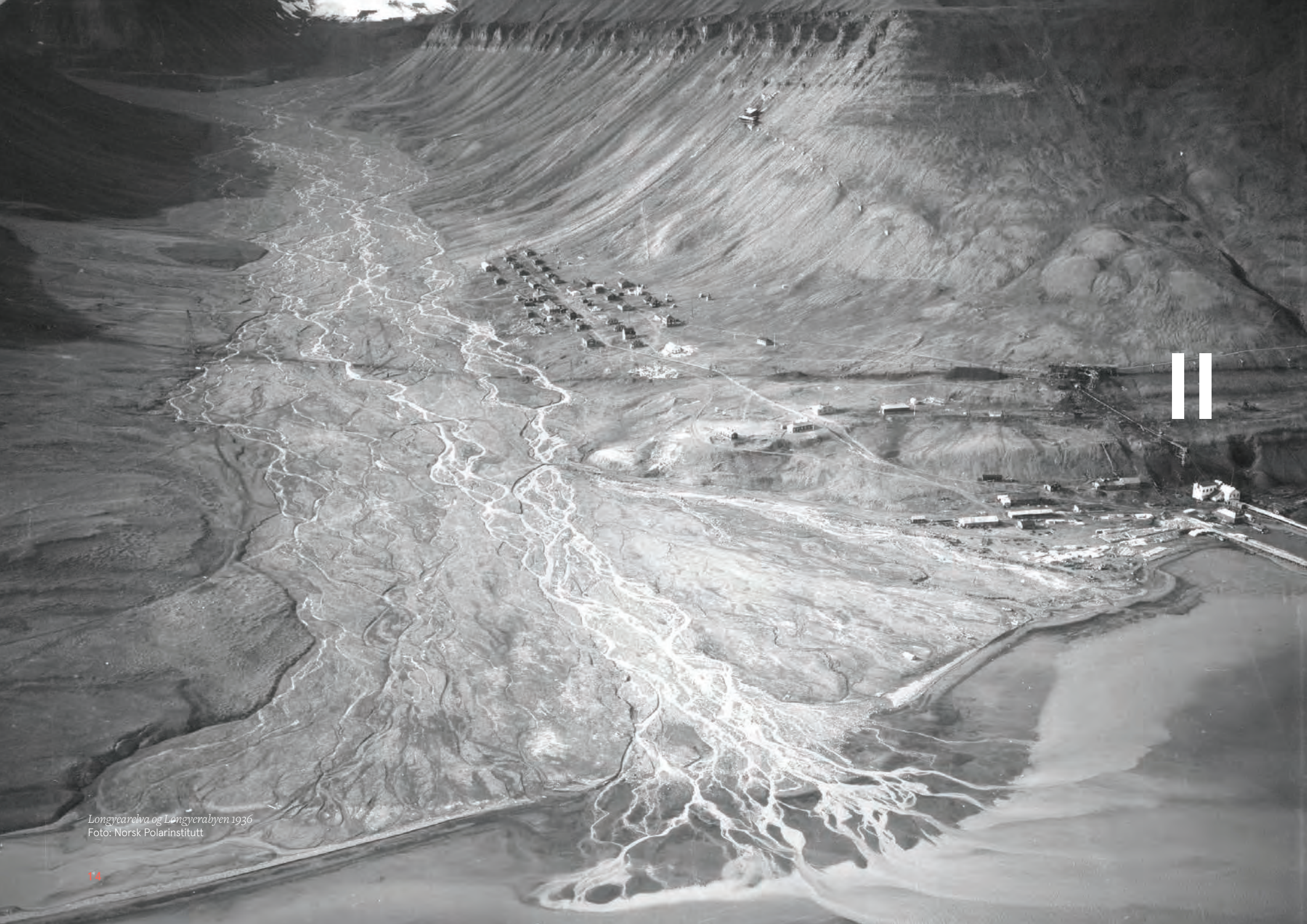
Geografisk avgrensning av analyseområdet er Longyeardalen syd til Sverdrubyen og Nybyen, Sjøområdet vest til den nye kraftverket og byggeområdet i Gruvedalen mot øst.

Nymalte Gruvedalen på 1980-tallet
Foto: Grete Smedal/Svalbard Museum

Spisshuskaffe på Fruene 21. februar 2025

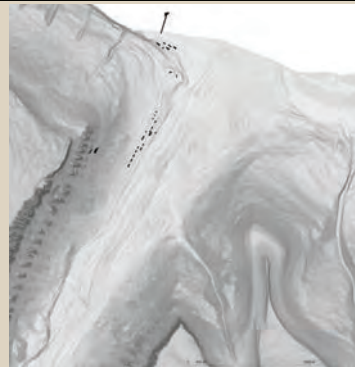
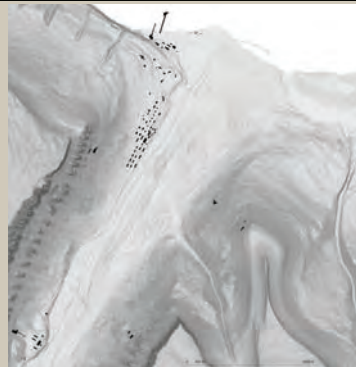
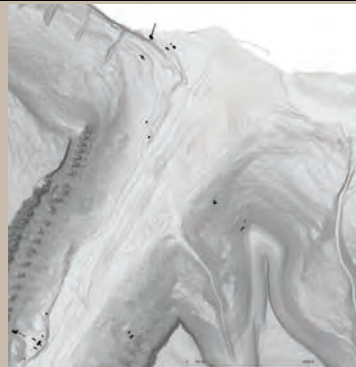
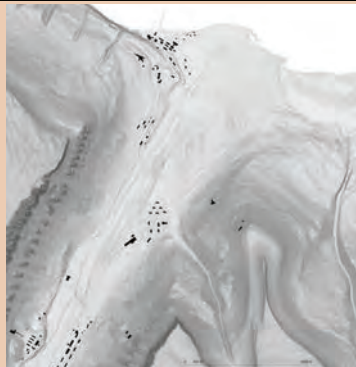
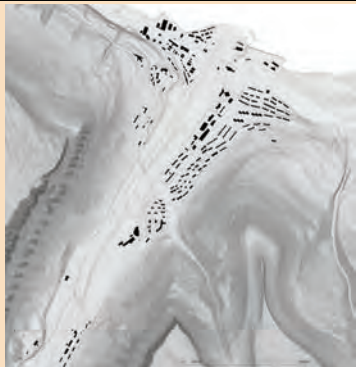
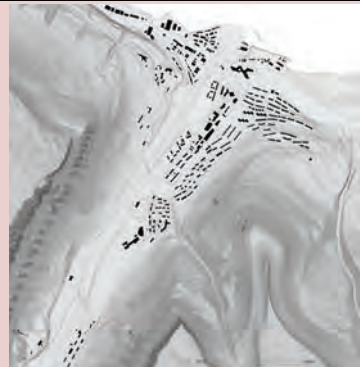
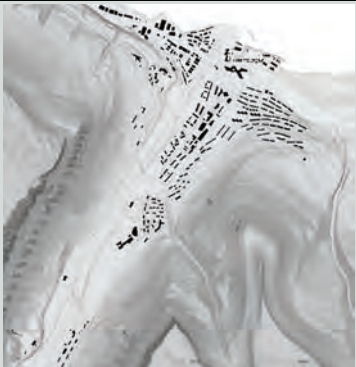
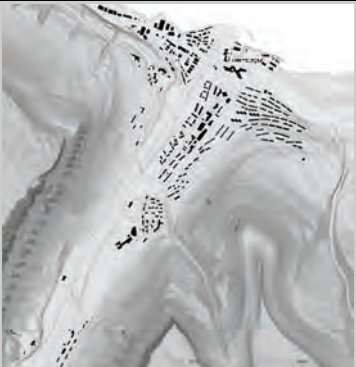
Longyearbyen og Longyearbyen 1936
Foto: Norsk Polarinstitutt

II

PERIODER

LONGYEARBYEN FØR OG NÅ

Tid – rom

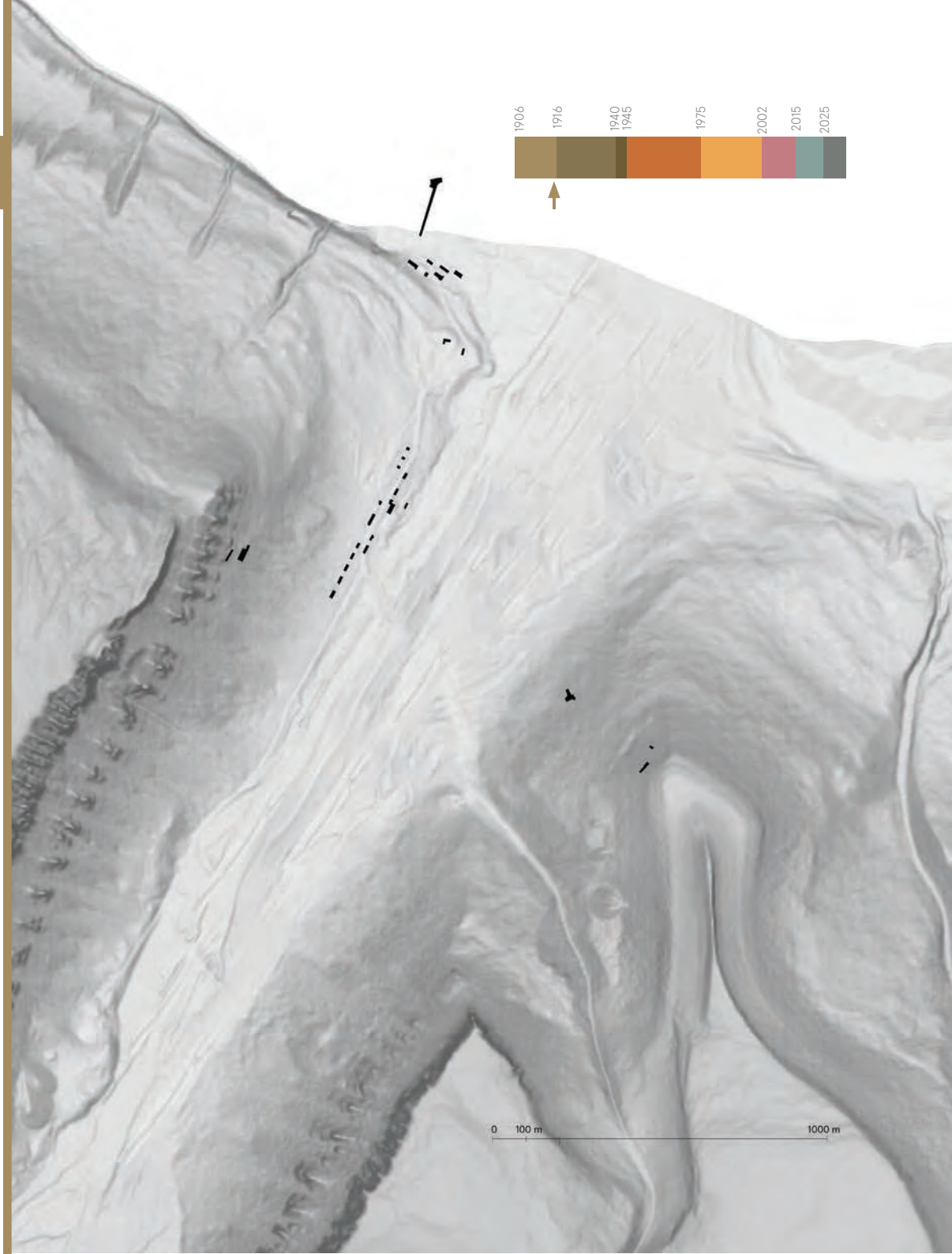
1906–1916		1916–1940		1940–1945		1945–1975		1975–2002		2002–2015		2015–2025		2025–2040	
John Munro Longyear med familie på cruise til Svalbard 1901 Gruvedrift fra 1906 med amerikanske Arctic Coal Company		Store Norske Spitsbergen Kullkompani overtar gruvedriften Etablering av nye gruver Bebyggelsen flytter med gruveinngangene Svalbardtraktaten undertegnes og iverksettes		Befolkningen evakueres Norsk garnison etableres Byen bombes Norsk garnison gjenopprettes		Gjenoppbygging Økende demokratisering Fra Company town til moderne by		Økt medvirkning i beslutninger Store Norske blir heleid statlig selskap Videre utvikling av en moderne by		Longyearbyen lokalstyre opprettes 2002 Storhetstid for gruvedriften og grunnlag for et stabilt familieliv.		Klimaendringer, endringene skjer raskt på Svalbard Lokaldemokratiet begrenses Siste gruve stenges, Longyearbyen får ny, fossil energikilde.		Store deler av boligmassen kan bli revet og bygges opp igjen på grunn av rasutsatte tomter, dårlig fundamentering og høyt energiforbruk.	
															
															
Funksjonærbolig fra ACC-tiden <i>Foto: Norsk Polarinstitutt</i>		Formannsboliger i Longyear City 1920 <i>Foto: Sigurd Westby/Svalbard museum</i>		Gamle Longyearbyen etter bombene i 1943 <i>Foto: Norsk Polarinstitutt</i>		Boligbrakker i Svedrupbyen og Nybyen, 1950-tallet <i>Foto: Svalbard museum</i>		Husbankenfinanserte ferdighus fra 70-tallet i Lia <i>Foto: LPO arkitekter 2020</i>		Private utbyggere bygger boliger til salg og utleie <i>Foto: Dina Brode-Roger 2020</i>		Boliger til statlig ansatte i Gruvedalen <i>Foto: LPO arkitekter 2020</i>		Areal- og energieffektivitet foran stedsegen arkitektur? <i>Foto: Dina Brode-Roger 2024</i>	
															
Avdekking av kullfløts (fotografering 1908–1915) <i>Foto: Sigurd Westby/Svalbard museum</i>		Montering av Steinmullerkjelen i kraftverket 1937 <i>Foto: Sigurd Westby/Svalbard museum</i>		Evakuering av Longyearbyen <i>Foto: Louis Torjusen/Svalbard museum</i>		Barn venter på den første båten i 1961 <i>Foto: Olav Ragnar Tysnes/Svalbard museum</i>		Skitransport i 1984 <i>Foto: Stefan Claes</i>		Fritidstur ut i villmarken 2006 <i>Foto: LPO arkitekter</i>		Folk i refleksvester til juletretenning i 2021 <i>Foto: LPO arkitekter</i>		Norsk familjesamfunn? <i>Foto: LPO arkitekter</i>	

1906–1916

Gruve 1

Foto: Carl S. Sæther/Svalbard museum

TID - ROM - ANALYSE

1906–1916 : The Arctic Coal Company opprettes

Før 1905

Svalbard ble oppdaget av nederlendere på leting etter Nordøstpassasjen og nye markeder på slutten av 1500-tallet. To nederlandske skip fra Amsterdam dro mot nord i 1596. Willem Barentsz var navigatør på det ene skipet og ekspedisjonens leder.

Årene etter ble det rapportert om store mengder hval, sel og hvalross. Samtidig økte etterspørselen etter olje i Europa. 1612 er starten for en systematisk hvalfangst på Svalbard. Mange europeiske nasjoner deltok i fangsten. På slutten av 1700-tallet er det slutt, intensiv jakt har nesten utryddet jaktbyttet.

Den russiske fangsten på Svalbard begynte tidlig på 1700-tallet. Pomorene ble nesten enerådende på ishavsfangst og hadde fangststasjoner og overvintring på Svalbard frem til 1850-årene.

1906-1916 Amerikanertiden

Amerikanske Arctic Coal Company drev gruvedrift i Longyeardalen, i det som senere ble kalt Amerikanergruva og påbegynnende oppfaring av prospektering for Gruve 2 i Sukkertoppen. De var 200-300 overvintre, nesten dobbelt så mange om sommeren.

De fleste arbeiderne var norske og svenske mens funksjonærene var ofte britiske eller amerikanske. Pionerfasen var preget av misnøye, streiker og uro. Arbeiderne var innkvartert i 34- og 64-mannsbrakker med båser med fire køyer i hver. Hygien var dårlig, vannressursene knappe og matstellet simpelt. Det som likevel trakk folk til Svalbard var nok lønnen, den var bra sammenlignet med tilsvarende arbeid på fastlandet.¹

¹ Svalbard museum, kulturhistorie

Sjefsmessa 1916

Foto: Sigurd Westby/Svalbard museum

Gruve 1 og byen

Foto: A. B. Wilse/Svalbard museum

Funksjonærbolig fra Arctic Coal Company-tiden

Foto: Norsk Polarinstitutt

Tid-rom-analysen er delt opp i tidsvindu, i perioder. De starter ved en viktig hendelse i Longyearbyens historie og slutter før en ny viktig hendelse.

Kartet viser bygningssituasjonen på slutten av hver periode.

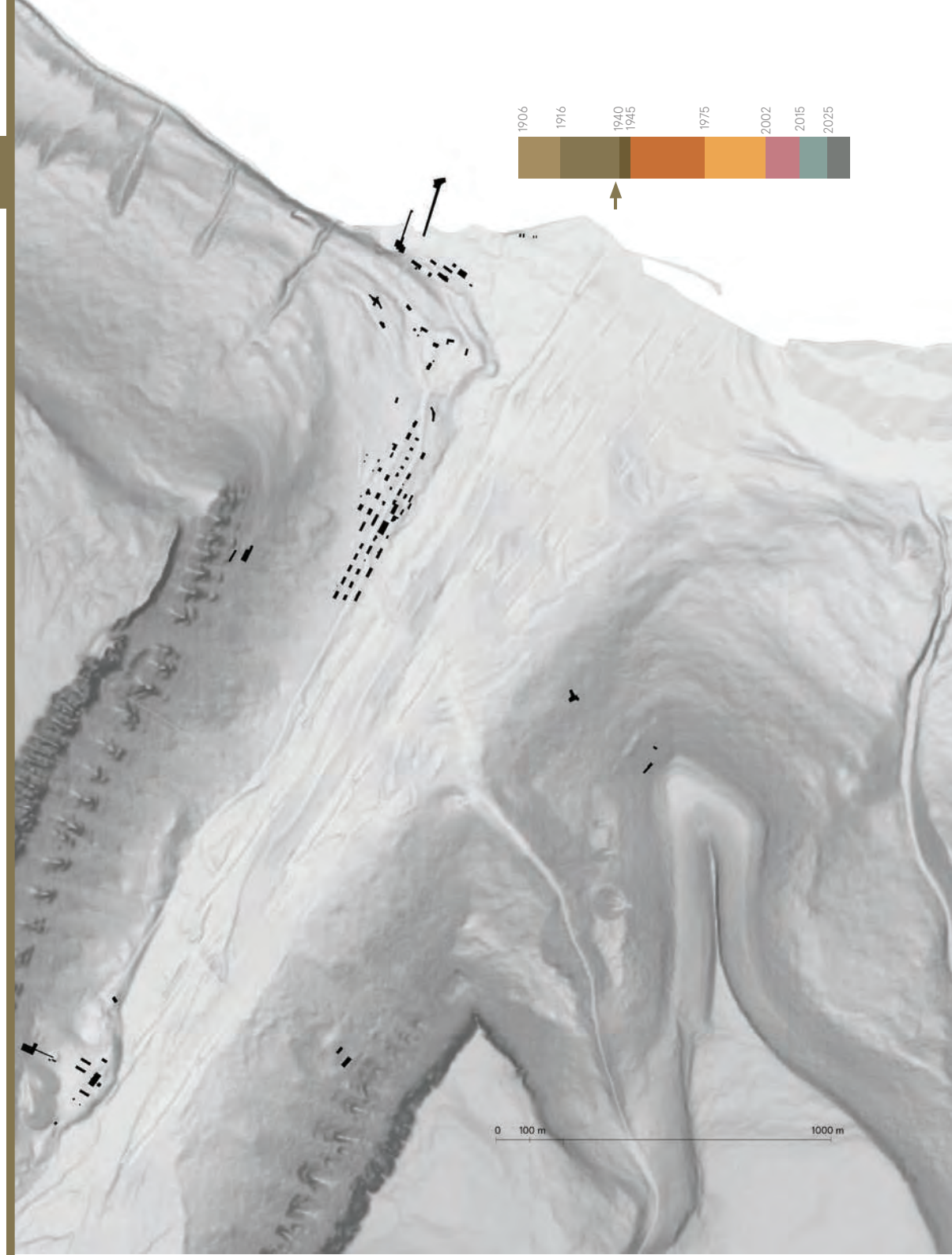
1916–1940

Funksjonærbolig fra Arctic Coal Company-tiden
Foto: Norsk Polarinstitutt

Longyear City 1920 Formannsboliger og sykehus
Foto: Sigurd Westby/Svalbard museum

TID - ROM - ANALYSE

1916–1940 : Oppkjøp, byggvirksomhet og utvikling

1916–1940 Store Norskes første driftsperiode

Store Norske Spitsbergen Kullkompani ble stiftet i november 1916. Selskapet overtok anlegget til ACC med godt utbygd infrastruktur.

Vinteren 1917–18 var det drøyt 180 mann i arbeid og 34 kvinner og barn overvintret. Frem mot 1920 hadde antallet som overvintret økt til 289 mennesker.

3. januar 1920 var det en kraftig kullstøveksplasjon i gruve 1 og drepte 26 arbeidere. 1920-tallet var preget av dårlige tider. Utbygging på 1920-tallet til 500 overvintre. Levestandard ble langsomt bedre.¹

I sør, nærmest gruva var arbeiderbrakkene, midt i var messe, butikk og kirke. Nord for disse var funksjonærboliger, -messe og administrasjonsbygg. Helt ute på skrenten mot sjøen lå statlige funksjoner.

Hus på trepæler og hus med støpt kjeller. Veggene bestod av 4 lag bord og papp. Brakker ble flyttet fra Advent City, Hiorthamn, Hotellneset, Barentsburg og det ble brukt materialer etter vitenskapelige ekspedisjoner.

Svalbardtraktaten ble signert 9. februar 1920.

Norge overtok suvereniteten over Svalbard 14. august 1925 og reddet Store Norske gjennom refinansiering mot at norsk eierskap ble sikret. 1929 kom de første kvinnelige arbeiderne opp. 1930-årene gikk godt for selskapet.

Sverdrupbyen ble etablert i 1938–39.

Longyearbyen 1940
Foto: Ukejnt/Svalbard museum

¹ Svalbard museums nettside, kulturhistorie

1940–1945

Gamle Longyearbyen etter bombene i 1943
Foto: Norsk Polarinstitut

Evakuering av Longyearbyen
Foto: Louis Torjusen/Svalbard museum

TID - ROM - ANALYSE

1940–1945 : Krig og brann

1940–1945 Andre verdenskrig

Bosetningene på Svalbard ble ikke direkte berørt av det tyske angrepet på Norge i april 1940. Etter at den norske regjeringen og kongehuset hadde flyktet til London fortsatte driften som den hadde vært da krigen startet.²

I september 1941 ble Longyearbyens befolkning (ca. 1000) evakuert og gruveanleggene ble ødelagt. Senere samme høst etablerte tyskerne en ingeniørstyrke på 30 mann. I 1942 gjenvant norske styrker kontrollen over Longyearbyen gjennom operasjon «Gearbox». 8. september 1943 ble Barentsburg og Longyearbyen skutt i stykker i et kraftfullt og raskt angrep fra de tyske styrkene i operasjon «Zitronella», før en forsterket norsk garnison ble opprettholdt til krigens slutt med mellom 60 og 120 mann.

Under krigen hadde Store Norske to parallelle styre, ett eksilstyre i London og ett i Oslo.³ Styrene hadde ikke mulighet til å holde kontakt med hverandre og begge planla gjenreising av Longyearbyen med hvert sitt mål.

² Svalbard museum, kulturhistorie

³ Sellæg, Wenche Frogn (2009) *Visjon møter virkelighet Estetikk i Longyearbyen – en arktisk utfordring*: 21

Styret i London planla for å få gruvedriften i gang fortest mulig etter krigen, styret i Oslo la planer for gjenoppbygging av hele gruvesamfunnet med utgangspunkt i at alt var ødelagt. Høsten 1944 ble en ingeniør med planfaglig kompetanse og senere en arkitekt engasjert til å lage planer for gjenoppbyggingen. Det var ingeniøren Lindholm som laget planer for bygninger det var nødvendig å bygge, og plasseringen av disse i forhold til hverandre. Arkitekten fikk i oppdrag å bearbeide videre bygningene ingeniøren hadde tegnet planene til.

To områder ble vurdert for gjenreising av byen i denne prosessen. Begge områdene lå innerst i Longyeardalen, nær gruveområdene. Området vest for elven lå på en terrasse nedenfor Gruve 1b. For dette området var det utarbeidet en plan og noe bygging startet opp allerede i 1938. Bakgrunnen var at Gruve 2a var drevet tom i 1937 og det ble besluttet å åpne en ny gruve, Gruve 1b, og bygge en leir for gruvebusen. Direktør Einar Sverdrup var drivkraften bak satsingen og leiren fikk navnet Sverdrupbyen.⁴

⁴ Reimert, Per Kyrre (2013) *Longyearbyen - Fra company town til moderne by*. Sysselmannen på Svalbard: 30

Det andre området, øst for elven, lå nedenfor Gruve 2b. Lindholm laget også en plan for Sjøområdet som allerede før krigen var etablert for infrastruktur. Planen viser kai, kraftverk, verksteder, lager og noen boliger. Det var få veier mellom de bebygde områdene og bolig for de ulike funksjonene ble plassert i samme område.

Barn og voksne på ski i Longyearbyen i 1940–1941
Foto: Jens A. Bay/Svalbard museum

1945–1975

1945-1975 Company town

Gjenreisningen av gruveanleggene kom raskt i gang. Allerede høsten 1945 var kaiene reparert og kraftstasjonen var i drift igjen i oktober.

Ved gjenreisningen ble bebyggelsen fordelt mellom de to alternative områdene i ingeniør Lindholms forslag, Sverdrupbyen og Nybyen. De to områdene ble forbundet med en opplyst gangbro tvers over dalen.

Sverdrupbyen ble raskt gjenoppbygget og utvidet. Her var det bygget fem lange boligbrakker og en arbeidermesse. En enebolig og en tomannsbolig lå litt for seg selv med utsikt over dalen.

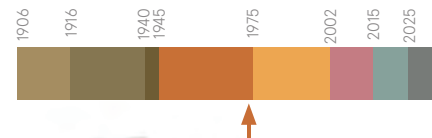
I Nybyen, var det bygget to rader med lange boligbrakker i to etasjer på hver side av en vei. I 1948 var det bygget seks brakker og to var under oppføring. Nederst på rekken, nærmest elven, lå stormessa og gruvebadet. Nedenfor dette var det bygget fundament for en butikk. Nord for de siste byggene lå gruveheisen opp til innslaget på Gruve 2b.

Gjenreisningen av Longyearbyen var nesten fullført i 1948 da det ble laget en detaljert brannteknisk gjennomgang av

Gruve 1a – Amerikanergruva 1906-1920
Gruve 2a - Innslag fra Sukkertoppen 1921-1937
Gruve 2b – Utslag ved Nybyen 1937-1968
Gruve 1b – Innslag fra Sverdrupbyen 1939-1958
Gruve 3 – Innslag ovenfor flyplassen 1972-1996
Gruve 4 – Innslag ved Sarkofagen 1954-1970
Gruve 5 – Innslag i Endalen 1959-1972
Gruve 6 – Innslag i Bolternosa 1966-1981
Gruve 7 – Innslag i Breinosa 1975-2025

Sverdrupbyen og Nybyen
Foto: Friedrich Hörnl/Svalbard museum

0 100 m 1000 m

TID - ROM - ANALYSE

1945–1975 : Gjenoppbygging, velferdsråd og Svalbardråd

alle byggene.⁵

I 1948 var det ikke noen vei fra Nybyen til bydelen lengre ned i dalen, Haugen. Bydelen ligger på en haug i bunnen av Gruvefjellet og bebyggelsen var plassert langsetter kotene i skråningene ned mot elven og fjorden. Her lå funksjonærboliger, sykehus og kontorer for Store Norske. Øverst på haugen lå Funksjonærmessa kalt «Funken».

Mellom bydelene Nybyen, Sverdrupbyen og Haugen, på «nøytral» grunn, ble det nye forsamlingshuset plassert for seg selv. Bygget ble ferdigstilt i 1951.

På Skjæringa blir Sysselmannsgården gjenreist i 1950 på samme sted som den gamle lå, - så kommer flere bygg. Bebyggelsen er ustrukturert og sammensatt.

Byens organisering de første årene etter krigen preger fortsatt det visuelle bildet av Longyearbyen. Basert på funksjonelle behov ble den delt i syv adskilte områder med boliger og messe i seks av dem. Den gangen som nå var det boligene som utgjorde hoveddelen av bebyggelsen. Boligene var brakker

⁵ Sellæg op. cit.: 23

for arbeiderne og familieboliger for funksjonærene.

Årene etter krigen var prega av stor produksjon, konflikter mellom ledelsen og arbeiderne, høye lønninger sammenlignet med fastlands-Norge og mange gruveulykker. Det ble gitt stadig nye statsgarantier for Store Norske mens selskapet åpnet nye gruver i Adventdalen.

1952 Eksplosjonsulykke i Gruve 2, seks personer omkommer.

1953 Rasulykke i vannledningsdalen, tre personer omkommer, tre ble skadet. Sykehuset, en familiebolig og funksjonærmessens førsteetasje ble totalskadet.

Skjæringa 17. mai i 1962
Foto: Ragnar Tysnes/Svalbard museum

1954 Telegrafan etablert
1957 Ny taubanesentral
1958 Dagens kirke stod ferdig
1968 Familien Løwø flyttet inn i et av de 4 første husene i Millionbyen
1971 Ny skole ved Haugen
1975 Flyplassen på Hotellneset åpnet

D/S Ingerto kommer med buss til Longyearbyen i 1958
Foto: Erling Johan Nødtvedt/Svalbard museum

1975–2002

1975-2002 Normalisering og familiesamfunn

På 70-tallet starter en ny byggeperiode i Longyearbyen. Det lå klare politiske føringer i St.m.15 1972/73 om at de sosiale forholdene og boligstandarden måtte styrkes.⁶ Store Norskes egne ansatte presset også sterkt på for å få fornyet boligmassen.

Samtidig ble utvidelse av byen diskutert. Et område nedenfor Haugen, på samme side av elven, pekte seg ut som egnet for bygging. Dette ville medføre at byen ble mer spredt med mindre hele byen flyttet. Det var tvil om selskapets økonomi kunne klare en slik flytting, og det var også investert i opprusting av Nybyen noe som tilsa at byen utviklet seg mellom Haugen og Nybyen. Før noen avgjørelse om videre utvikling var tatt, ble fire frittliggende eneboliger satt opp på et ubebyggt område nedenfor Haugen, mot nord. Dette var enkle ferdighus fra Block Watne bygget for ledelsen og umiddelbart døpt Millionbyen.⁷ Tre år senere ble skolen bygget vest for Haugen. Byen så ut til å utvikle seg i to aktuelle retninger.

⁶ Sellæg op. cit.: 31

⁷ Sellæg op. cit.: 31

1982 Nytt energiverk
1983 Post og bankbygget
1985 Lompen og flerbruksbygget
1985 Sverdrupbyen brant
1990 St mld «Familiesamfunn»
1991 Sykehuset
1992 Svalbardbutikken
1994 Polarbo
1995 UNIS 1. byggetrinn
1998 Sysselmannens administrasjonsbygg

Foto: Ukjent fotograf/Svalbard museum

Husbankenfinanserte ferdighus i Lia fra 70-tallet

0 100 m 1000 m

TID - ROM - ANALYSE

1975–2002 : Videreutvikle Longyearbyen som en moderne by

Det var stor optimisme i befolkningen på begynnelsen av 1970-tallet med håp om utvidet gruvedrift, økende statlig engasjement og mulig husbankfinansiering av nye boliger. Store Norske startet et boligprogram uten noen arealplan og før husbankfinansiering var på plass. Store Norske ansatte en bygningsingeniør som reguleringssjef og i tillegg en arkitekt. Det ble varslet oppstart av en generalplan.⁸

I 1976 ble det gjort endringer i Husbankens regelverk slik at det var mulig å gi tilskudd til Store Norske som selskap. Boligene som ble bygget på slutten av 70-tallet ble plassert i Lia. Med denne plasseringen var også retning for byutvidelse valgt.

Store Norske gikk bort fra sesongkontrakter og over til fast ansettelse. Fra 1976 er selskapet heleid av staten.

En helårs flyplass var under planlegging, den åpnet i 1975.

På slutten av 70-tallet lå hoveddelen av boligene i Lia, mens de fleste servicefunksjonene lå i Nybyen øverst i dalen. Det vær svært tungvint

⁸ Sellæg op. cit.: 31

for arbeiderne som hadde behov for disse funksjonene hver dag. Her lå lompen, bad og messe. Et forslag om et sentrumsområde med service- og tjenestefunksjoner ble derfor utarbeidet. En ny hovedvei ble anlagt på elvefyllinger fra Haugen til fjorden med tverrforbindelse over dalen. Mellom hovedveien og tilførselsveien til boligområdene ble det nye sentrumsområdet plassert. Hele dalbunnen ble betraktet som elveleie og det var nødvendig å innsnevre elveløpet for å sikre veier og sentrumsbebyggelsen.

Første utkast for det nye sentrumsområdet ble tegnet av arkitekt Øivind Maurseth og lagt frem sent på høsten i 1980. Han bearbeidet planen flere ganger. Videre gruvedrift påvirket dimensjoneringen og utbyggingstakten. Innholdet i sentrumsplanen ble også diskutert. Det var avgjørende om det fortsatt skulle være messedrift eller om folk skulle lage sin egen mat. I så fall var det behov for dagligvarebutikk, kafeteria og restaurant.

I 1987 vedtar Stortinget en reorganisering av Store Norske og samfunnsdrift, næringsvirksomhet og reiseliv blir skilt ut fra gruveselskapet

i egne AS, Svalbard Samfunnsdrift, Svalbard Næringsutvikling og Spitsbergen Travel. Samfunnsdrift og næring ble solgt til staten i 1993.

1990 Svalbardmelding om ny næringsutvikling, miljøvern og forvaltningsplan for turismen. Det legges til rette for økt delegering og ansvar for forvaltning av samfunnsoppgaver til lokalsamfunnet og lokal medvirkning i utvikling og drift

av offentlig og privat tjenestetilbud. Næringsdepartementet finner det hensiktsmessig med fortsatt privat boligbygging.⁹

I 2000 eier Statsbygg 134 boliger og Store Norske 130 familieboliger, 110 leiligheter og 80 enkle hybler. Alle boligene lagt inn under selskapet Store Norske Boliger AS.

9 St. meld. Nr. 50 (1990-91) Næringstiltak for Svalbard

Lia og sentrum på 90-tallet
Foto: Grete Smedal/Svalbard Museum

2002–2015

2002–2015 Lokalstyre

Longyearbyen lokalstyre ble opprettet 1. januar 2002. Det avløste Svalbardrådet og var innføring av lokaldemokrati på lik linje med kommunene på fastlandet. Lokalstyrets medlemmer og leder velges gjennom direktevalg hvert fjerde år. Svalbardrådet ble i 2002 avløst av Longyearbyen lokalstyre, som et ledd i en utvikling mot økt lokaldemokrati for innbyggerne på Svalbard. Lokalstyrets medlemmer og leder velges gjennom direkte valg hvert fjerde år. Lokalstyret har ansvar for myndighetsutøvelse på visse saksområder, for offentlig tjenesteyting, for utviklingsoppgaver og for tekniske tjenester som elektrisitet og fjernvarme, veier, vann, avløp og renovasjon.

Det er en storhetstid for gruvevirksomhet og det gir grunnlag for et stabilt familieliv i Longyearbyen. 50 % av de 1500 årsverkene er sysselsatt i gruvevirksomheten.¹⁰

I perioden 2005–2013 bygget Store Norske Boliger 108 boliger, deriblant mange familieboliger.

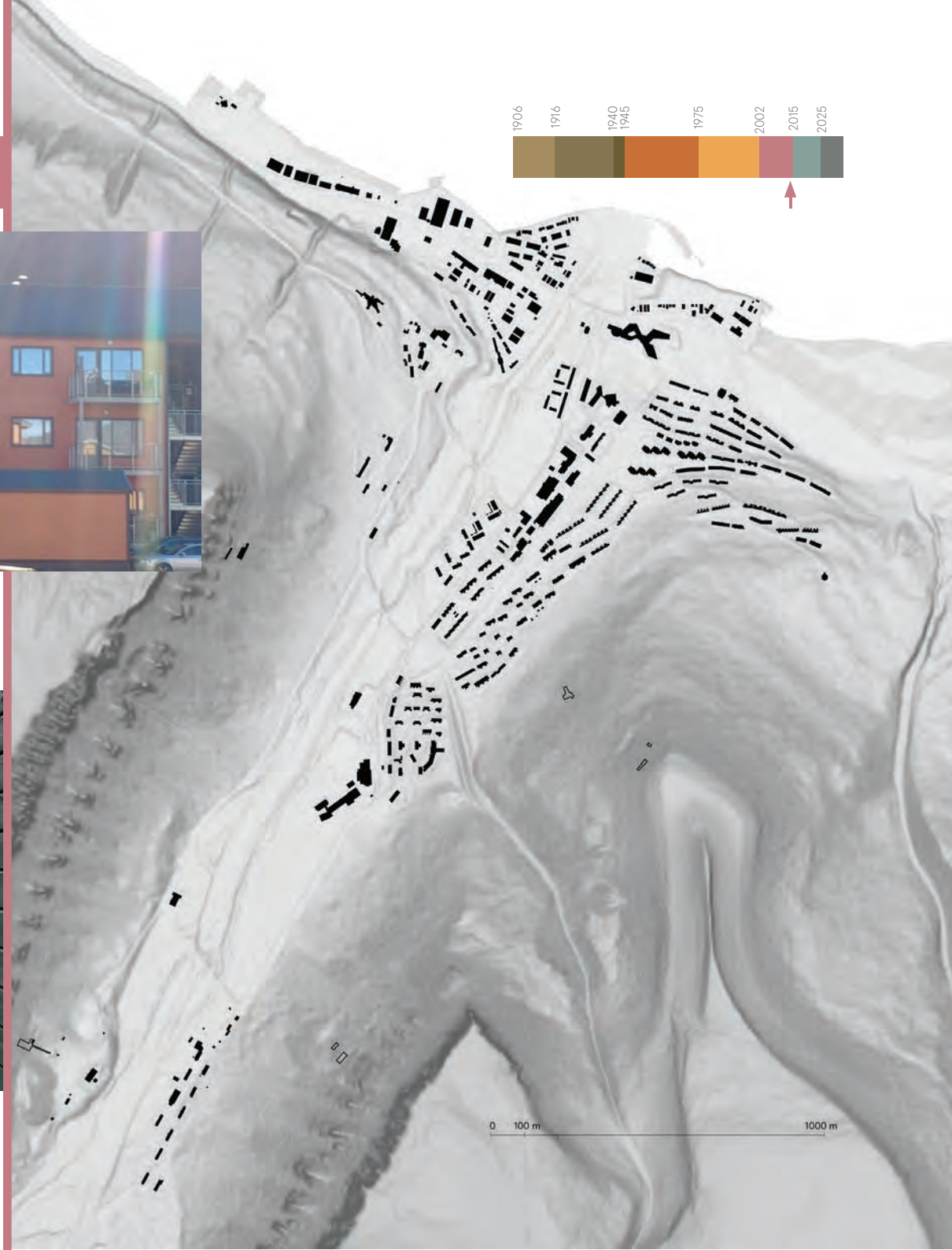
¹⁰ Store Norske, Historie

Elvesletta sør
Foto: Dina Brode-Roger

Inngangspartier og uteboder i Vei 238
Foto: Dina Brode-Roger

TID-ROM-ANALYSE

2002–2015 : Utvikling og folkevalgt styre

De sorte "fuglekassene" som nå av mange kalles "Beverly Hills" i Gruvedalen.
Foto: Dina Brode-Roger

Utover 2000-tallet er det ustabile kullpriser og det vekslet mellom drift og driftshvile i Svea og Lunkefjell.

I 2015 åpner Gruve 3 for omvisninger.

Næringsbygget som huser lokaldemokratiet, Lokalstyre i Longyearbyen
Foto: Dina Brode-Roger

- 2002 Svalbardmiljøloven
- 2005 Elvesletta Sør regulert for bolig
- 2006 Elvesletta nord blir tatt i bruk
- 2006 Forskningsparken BT2
- 2006 Moltemyra (3 bygg)
- 2012 Byggesaksforskrift for Longyearbyen

2015–2025

2015–2025 Klimaendringer

19. desember 2015 ble et skred utløst fra Sukkertoppen under en storm. 11 Spisshus i Vei 230 ble tatt av skredet. 2 personer døde i ulykken.

20. februar 2017 går et nytt skred fra Sukkertoppen. 6 boliger i Vei 228 tas av skredet. I desember 2019 startet riving av 140 boliger i det utsatte området i Lia.¹¹

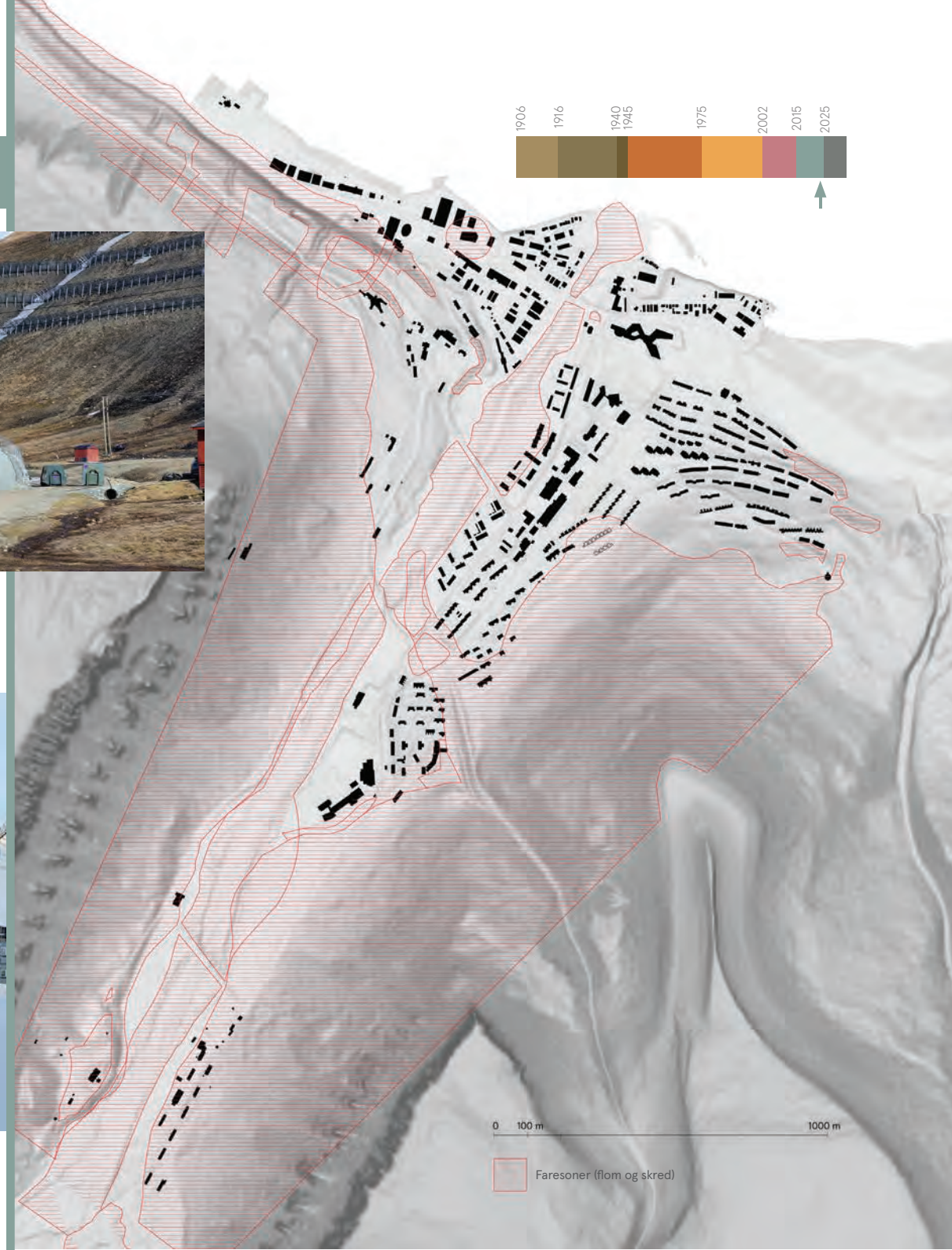
¹¹ <https://snl.no/Longyearbyen>

Nye studentboliger på Elvesletta
Foto: Dina Brode-Roger

Skredsikring og skredvoll i Lia mot Sukkertoppen
Foto: Dina Brode-Roger

TID - ROM - ANALYSE

2015–2025: Klimaendringer og nedleggeing av gruvedriften

I 2016 går siste kullbåt fra Svea. Året etter besluttet det at gruvene i Svea og Lunkefjell skal nedlegges og at opprydding etter virksomheten skal gjennomføres. Arbeidet startet i 2018 og gruvesamfunnet ble tilbakeført til naturen i et stort naturrestaureringsprosjekt. Arbeidet pågikk frem til september 2023.

I 2021 tas det beslutning om å legge ned Gruve 7. Gruve 7 eksisterer for å levere kull til energiverket i Longyearbyen. Da Longyearbyen lokalstyret sa opp avtalen med virkning fra september 2023 var det ikke lenger grunnlag for drift. I 2024 laget Store Norske en konseptvalgutredning for nye energiløsninger for Longyearbyens lokalsamfunn.

I Svalbardmeldingen fra 2016 bekrefter regjeringen at de overordnede målene for svalbardpolitikken ligger fast. I takt med at Store Norske har redusert sin gruvevirksomhet er det viktig å legge til rette for at Longyearbyen også fremover skal være et levedyktig lokalsamfunn som er attraktivt for familier. Regjeringen signaliserer i meldingen en fortsatt satsing

på forskning, høyere utdanning og reiseliv, samt annen variert næringsvirksomhet. Samtidig vil regjeringen legge til rette for utvikling av et mer allsidig næringsliv innenfor rammene av svalbardpolitikken.¹²

I 2019 overtok Store Norske et nytt boligbygg med 12 familieeileigheter på Elvesletta syd og i 2021 overtok de Hurtigruten Svalbard sin boligportefølje som del av en større avtale.

I dag eier Store Norske Boliger ca. 500 boliger som utgjør 40% av boligmassen i Longyearbyen. Det er stort press på boligmarkedet i Longyearbyen og samtlige boliger er utleid.¹³

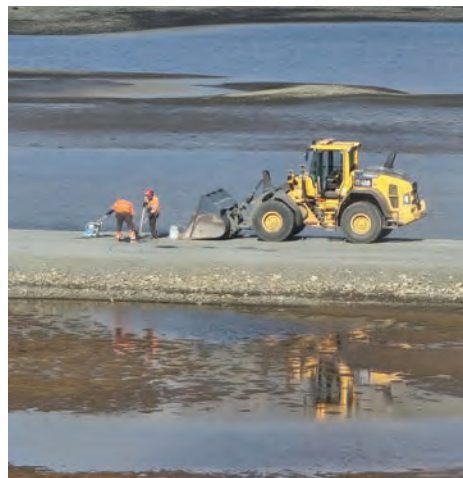
¹² Meld. St. 32 (2015–2016) Svalbard

¹³ <https://www.snsk.no/eiendom/bolig>

Øverst fra venstre: Gruve 7 er ennå i drift, men legges ned sommeren 2025, Nye Svalbardbutikken foran Sukkertoppen
I midten fra venstre: Nye boligblokker i Elvesletta boligpark i sentrum, nybygg i massivtre for Svalbard Folkehøyskole
Nederst: Juletretenning på det nyoppussete torget
Foto øverst og i midten: Dina Brode-Roger

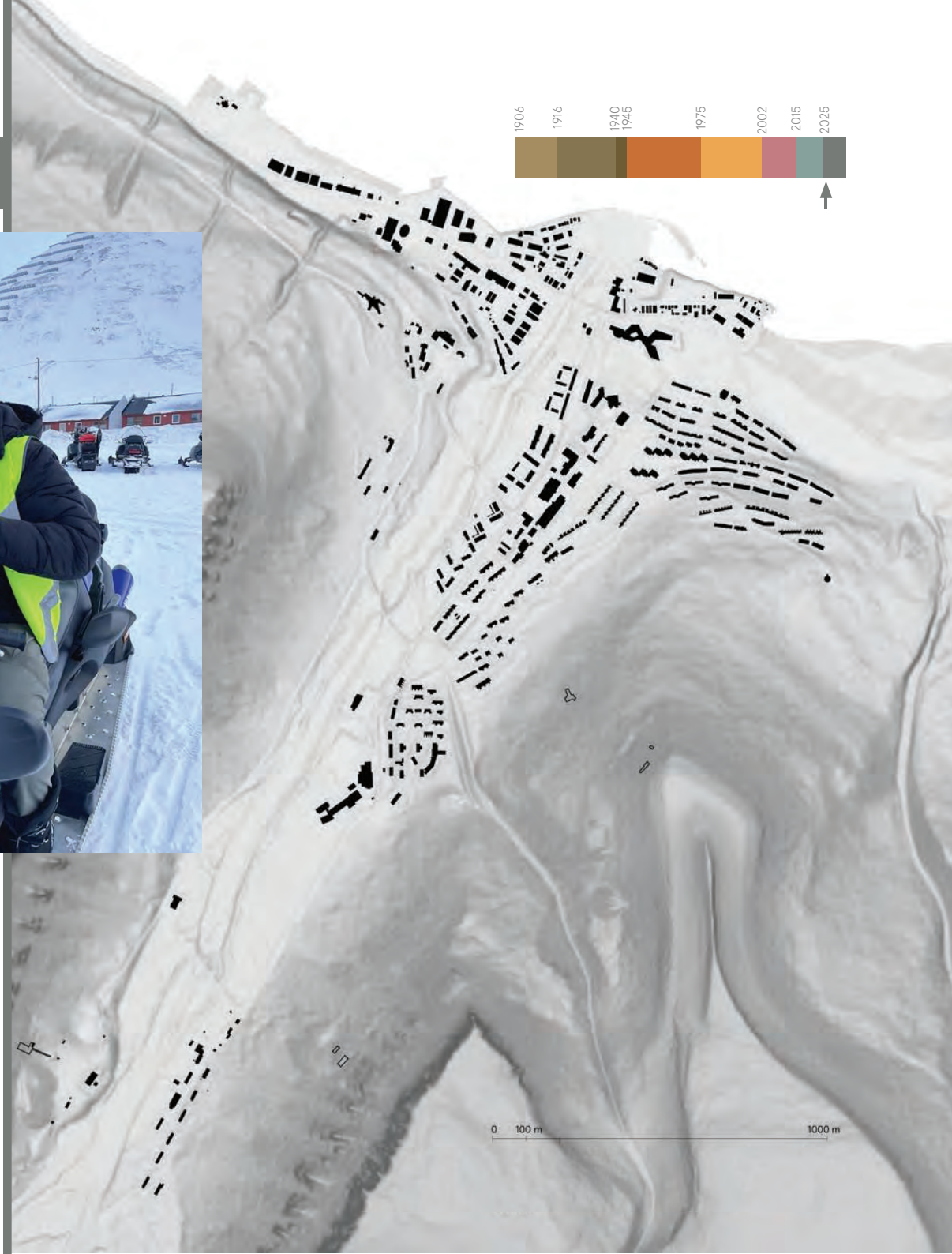
2025-2040

Øverst: Konstant vedlikehold av infrastruktur som veier og drikkevannskildae
Nederst: Logistikk, - alt skal transporteres til og fra øya
Foto: Dina Brode-Roger

Barnefamilie på skutertur

TID - ROM - ANALYSE

2025-2040 : Riving av bygg og refundamentering

2025 Etter kulldriften

Den norske kulldriften på Svalbard har vært grunnlaget for utvikling av Longyearbyen slik vi kjenner den i dag. I 2025 stenger den siste gruven, byen leter etter nye energiformer. Svalbard påvirkes sterkt av klimaendringene med temperaturøkning på 5 grader i løpet av de siste 30 årene. Permafrosten tiner under husene og pelene byggene står på beveger seg og råtner. I tillegg er husene dårlig isolert og dyre å varme opp.

Norske myndigheter vil sikre en solid norsk tilstedeværelse på Svalbard. Da er bokvalitet og bolyst viktig. De to store boligeierne, Store Norske og Statsbygg, lager hver sin konseptvalgutredning for fremtidens boliger i byen. Utrekningene er ikke offentlige når dette skrives, men det antydes at store deler av boligmassen som eies av de to statlige boligeierne vil rives for å bygge nye boliger i løpet av de neste 15 årene.

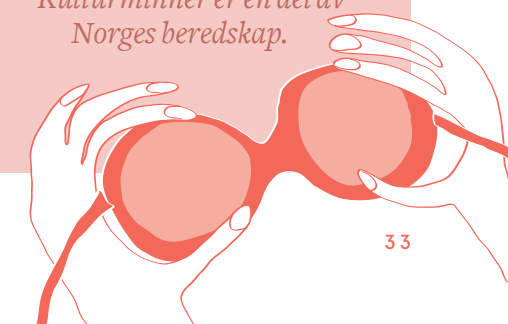
2024-25 Store Norske og Statsbygg utarbeider konseptvalgutredninger med bolig og energi som tema. Valgt konsept skal ligge til grunn for forvaltning av boligene de neste 15 årene.

Øverst: Refundamentering i Vei 219 i 2024
Nederst: Riving i Lia 2020
Foto øverst: Dina Brode-Roger

*Krig, svalbardpolitikk, geopolitikk.
Hvordan kan vi planlegge for en fremtid i dagens situasjon, der det er mange variabler og mulige retninger?*

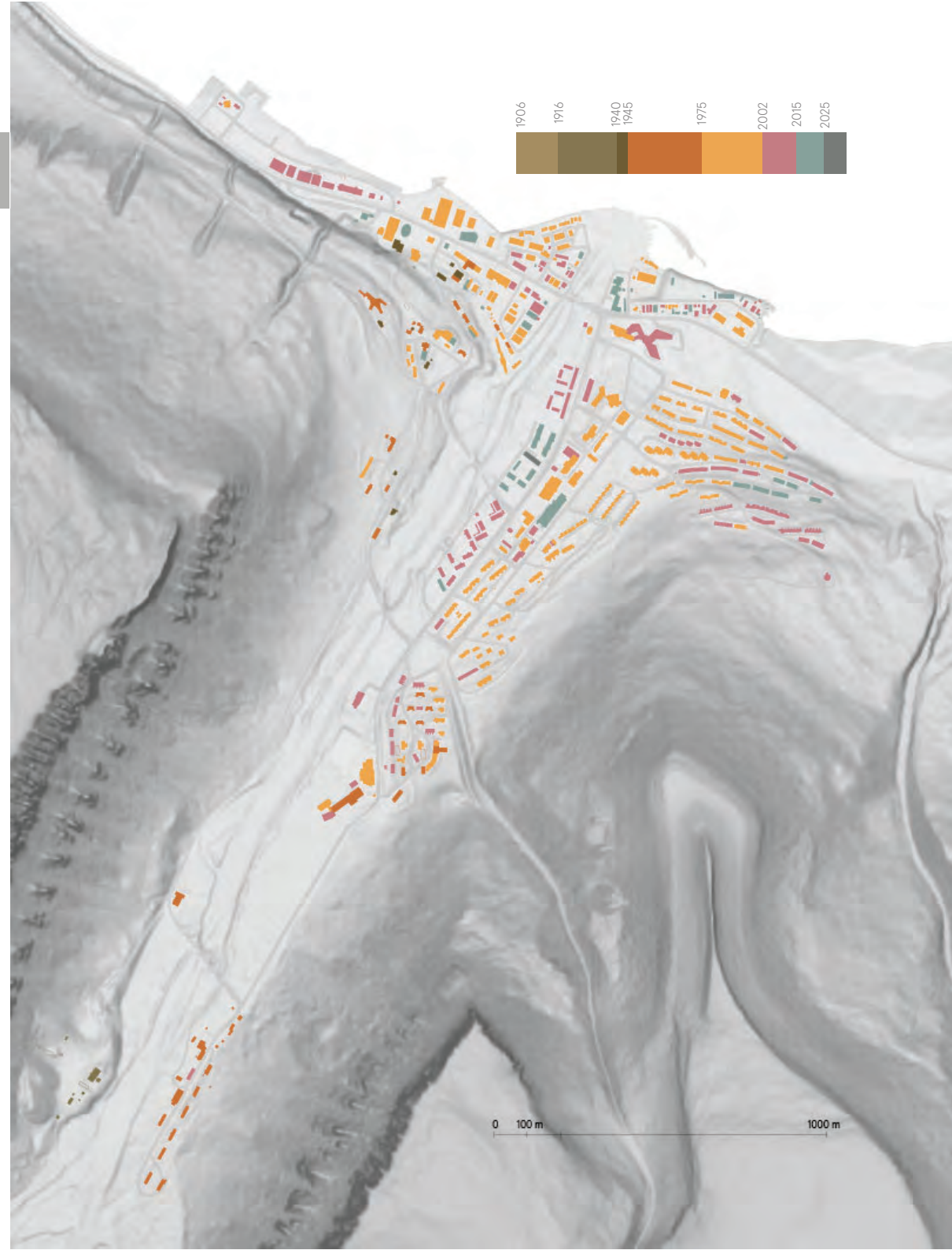
*Robust og best mulig rustet for en uforutsigbar fremtid betyr at vi inkluderer kulturarven vår.
Kulturminner er en del av Norges beredskap.*

1906–2040

Sjøskrenten er området med størst tidsdybde, med stor variasjon i både byggeår og funksjonalitet.
Foto: Dina Brode-Roger

1906–2040: Tidsdybde

Alle bygg i Nybyen ble oppført i samme periode, dermed er området homogent og har begrenset tidsdybde. Samtidig gjør dette Nybyen til en viktig representant for gjenoppbyggingen etter krigen.

Kartet viser bebyggelsen som står i dag, fargekodet etter hvilken periode den ble bygget. Det viser på denne måten Longyearbyen sin tidsdybde.

Longyearbyen er formet etter til enhver tids behov og rådende byggepraksis. Områder som er planlagt og bygget ferdig innenfor et kort tidsspenn har sin kvalitet i helhet sammenheng og repetisjoner, mens områder med større tidsdybde ofte er interessante på grunn av variasjonen i bygningsmassen og at de synliggjør utviklingen som har skjedd i samspill og friksjon med det historiske. I Longyearbyen er Nybyen og Sjøområdet i hver sin ende av denne skalaen. Der Nybyen har kort tidsdybde og gir oss et tidsbilde fra gjenoppbyggingen etter krigen, viser Sjøområdet en vev av ulike perioders løsninger på lager, logistikk og kraftforsyning.

Tiden for å løse utviklingsbehovet ved å flytte byen ser ut til å være over. Det er sterke begrensninger på ny bygging på ubebygde grunn og byggbare arealer er en knapphet. Framover vil nye bygg mest sannsynlig erstatte eller stå sammen med eldre bebyggelse, om det er i kontrast eller tilpasning til denne.

Longyearbyen sett fra Platåfjellet, 2020

III

TEMATISKE ARTIKLER

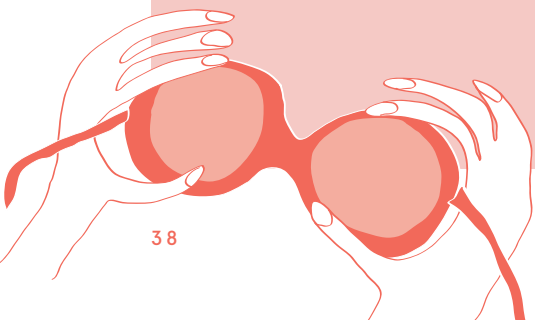

Foto: Dina Brode-Roger

Longyearbyen er en urban bygd midt i en aktisk villmark.

Kontakten og nærheten til den omkringliggende naturen er en viktig del av bokvaliteten og gjør Longyearbyen unik.

Siktlinjer og grønne korridorer i byen binder den sammen med det store landskapet rundt, men disse er i ferd med å forsvinne.

Flybilde fra 1936, TopoSvalbard

Landskapet

«Rundt Longyearbyen er landskapet dominert av brede fjorder og daler med smalere sidedaler. Flattliggende bergarter fra de geologiske periodene Kritt og Tertiær danner flate fjelloverflater på toppen av fjellene med bratte dalsider (platåfjell) og flate, brede dalbunner. De bratte dalsidene i kanten av platåfjellene viser bergartslagene som heller svakt mot vest. I den nedre delen finner vi bergarter fra kritt. Det var en tid med dinosaurer både på land og det som den gang var hav. I den øvre delen finner vi bergarter fra tidlig Tertiær. Her finnes kull-lagene som har gitt opphavet til gruveaktiviteten i området og som var selve grunnlaget for Longyearbyen. Langs disse bergartslagene med kull ligger gamle gruveinnganger og gruveanlegg på rekke og rad. Siden bergartslagene er så synlige er det en visuell og direkte kobling mellom geologien og byens historie som gruveby.

De store elvene fører med seg mye materiale som avsettes i havet. Det store deltaet i de ytre delene av Adventdalen og de mange elveviftene foran sidedalene oppover i dalen, vitner om dette. Bratte dalsider, permafrost og breer

bidrar sammen med berggrunnen og menneskets ressursutnyttelse til landskapsmangfoldet og gir området særpreg.»¹

Gjennom de hundre årene det har vært folk i Longyeardalen har forholdet mellom oss og landskapet endret seg.

Fjellene som var selve livsgrunnlaget er nå turmål for de med stillesittende kontorarbeid. De bratte fjellveggene som gir bebyggelsen ly er blitt en overhengende fare.

Etter de store snøskredene i 2015 og 2017 ble det igangsatt store skredsikringstiltak på Sukkertoppen. Snøgjerdar og skredforbygninger i galvanisert stål dekker store deler av fjellsida. De fleste boligene i Lia er sanert for å gi plass til en stor skredvoll, og enda flere hus skal saneres fordi de ligger i skredfarlig område. I Vannledningsdalen er det spent opp store nett på tvers av dalen for å hindre at sørpeskred når bebyggelsen.

Elvesletta som før dekket en betydelig del av dalens bredde mellom breene og fjorden, har blitt kanalisert med opphøyde grusbredder langs

¹ Erikstad, L., Dervo, D. & Hagen, D. (2015) Longyearbyen – verdens nordligste Geopark? Norsk institutt for naturforskning

elvekantene for å gi plass til nye bygg og infrastruktur. Eimear Tynan, professor i landskapsarkitektur ved UiT, konkluderer i sin artikkel i *arkitektur.no* med at «lokale planleggere ser ut til å betrakte elven som et problem snarere enn et aktivum som skal nytes eller dyrkes som et nøkkelement i byens unike karakter. (...) I stedet for å gi ekstra plass til elvens ekspansjon som den trenger visse deler av året, har 40 000 tonn med store steinblokker av gneis blitt importert fra Fastlands-Norge for å styrke elvekantene. (...) Som ytterligere prov på troen på ingeniørløsninger, er et betydelig antall bygninger blitt reist i det tidligere elveleiet, inkludert to store studentboligblokker.»²

Også kystlinja mot Adventfjorden har blitt endret ettersom Sjøområdet ble utvidet på fylling i sjø og Sjøskrenten ble avfallsdeponi på 80-tallet.

Fortetting i bebygde områder og økt bilbruk med tilhørende trafikkarealer, har ført til press på vegetasjon og overvannsproblematikk. Fremdeles kommer rein, snøspurv og gås inn i byen, og de fleste boligene har utsyn til ett eller flere av fjellene rundt.

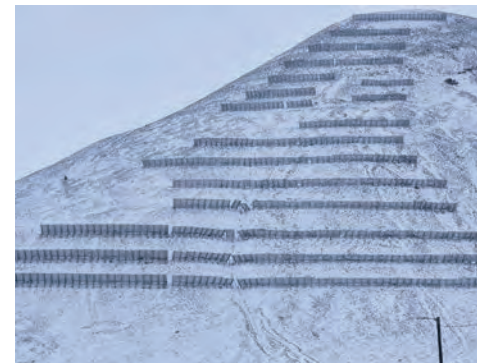
² Tynan, E. (2024) Å tenke med elvekanter www.arkitektur.no

Sikring av Vannledningsdalen

Den høyarktiske vegetasjonen når nesten opp til horisonten om man legger seg ned på bakken.

Skredsikring av Sukkertoppen
Øverste og nederste foto: Dina Brode-Roger

Overst til venstre: Barn som er ute på 1950/60-tallet
Nederst til venstre: Hybel i brakke13 i Nybyen, 2005
Til høyre: Barn som leker i Gruvedalen, 2005
Foto overst til venstre: Hans og Astri Torgersrud/Svalbard museum

Boligbygging gjennom tidene, standardheving og trivsel

HAAKON UNHAMMER KVAALE, SVALBARD MUSEUM

I etterkrigstiden hadde Store Norske flere utfordringer med driften. Et av problemene var sviktende rekruttering og lavere botid. Før var Longyearbyen en arbeidsplass hvor folk kom for å tjene gode penger, men inn mot 1970-tallet møtte Store Norske større konkurranse fra prosjekter på fastlandet. Fra Stortingsmeldingen Vedrørende Svalbard av 1975, ble det en politisk målsetning å normalisere forholdene ved å heve levestandarden, normalisere lokalsamfunnet og gjøre Longyearbyen til et familiesamfunn, hvor folk ikke bare kom for å arbeide, men også for å bo. Hvor viktig var hevingen i boligstandarden, fargeplanen og andre tiltak som tok sikte på å øke bolyst og trivsel for økingen i botiden, som kan observeres på 1990- og 2000-tallet?

I tiden før 1975 kom levestandarden i andre rekke – det var lønningene som trakk og arbeiderne var vant med trange kår. Samfunnet var preget av høy turnover, men med gode lønninger var det ikke noe problem å skaffe ny arbeidskraft, som på denne tiden primært var ufaglærte. Boligstandarden var fra Longyearbyens spede begynnelse primitiv, men tilstrekkelig – eller sund og forsvarlig

slik bergverksordningen krevde. Tore Fure kom til Longyearbyen i 1945 og beskrev brakkerommene som «... omtrent som å komme til et tukthus».¹ Boligforholdene var gjennomgående et tema for arbeiderforeningen, men det ble aldri en kampsak – «Man va ikkje der for å bo godt, men for å tjene penga».² Ifølge et utvalgt oppnevnt av industridepartementet i 1952 ble boligforholdene beskrevet som tilfredsstillende, men utvalget hadde likevel enkelte innvendinger. Brakkene ble beskrevet som «relativt tilfredsstillende» til brakker å være, rommene var så spartansk innredet at de måtte beskrives som «lite trivelige» og ventilasjonen var «mindre god».³ Likevel oppfylte de kravene bergverksordningen satt og det hadde blitt mindre klager fra arbeiderne angående boligforholdene. Som følge av at de fleste som dro til Svalbard var økonomisk motivert og planla å bli her i korte perioder, anså utvalget at boligforholdene i utgangspunktet var tilfredsstillende. Imidlertid påpekte utvalget at det var

mulig at utilfredsstillende boligforhold bidro til den lave botiden, og at standarden derfor burde heves for å bedre trivselen. Noe ble gjort og boligstandarden var i kontinuerlig bedring, men det tok tid før dette ble et uttalt satsningsområde.

Den økte konkurransen fra fastlandet, hovedsakelig fra anleggsbransjen og oljenæringen, tvang selskapet og staten til å tenke nytt. Å bedre boligforholdene ble et viktig ledd i å gjøre statlig eierskap politisk forsvarlig, for å holde lengre på ansatte og tiltrekke seg nye nøkkelpersoner.⁴ Statlig overføringer og lån finansierte boligutbygging i regi av Store Norske, og bebyggelsen spredte seg lengre og lengre nedover Lia. Senere ble dette prosjektet videreført av Svalbard Samfunnsdrift fra 1989, av private næringslivsaktører fra 1990, og av privatpersoner ved inngangen til 2000-tallet. Fargeplanen for Longyearbyen, og flyplassen må også anses som del av samme prosjektet, og det samme må charter-trafikken Store Norske startet på 1960-tallet.⁵ Visjonen bak førstnevnte var å tilføre myke

verdier til den ellers barske gruvebyen – med andre ord normalisering.⁶

Boligbyggingen skøyt i været takket være lån fra husbanken, som fikk virkeområdet utvidet til Svalbard i 1975. Mens utvidelsen av virkeområdet ble drøftet av sentrale myndigheter stoppet boligbyggingen nesten helt opp mellom 1973 og 1976, og etterslepet var stort.⁷ Samtidig hadde usikkerheten rundt kulldriftens fremtid ført til investeringsvegning og de nye statsgarantiene kombinert med en klart definert norsk svalbardpolitikk, ga en forutsigbarhet som tilrettela for satsing. Fra 1975 til 2002 gikk Longyearbyen fra å være en klassedelt, monoindustrielt, mannsdominert og isolert Company Town, til å bli et normalisert familiesamfunn, med flere næringer, lokaldemokrati og jevnere kjønnsbalanse, en kort flytur unna Tromsø og fastlandet.

Boligutbyggingen var likevel ikke bare en standardheving, det spilte også en rolle i å omstille Longyearbyen fra en Company Town til et normalsamfunn. Longyearbyen var fra starten av et klassedelt samfunn, hvor arbeidere

6 Amundsen, B. (2001) *Svarthvitt*: 246

7 Reiersen, E & Thue, E (1996) *De tusen hjem: Den norske stats husbank 1946-96*: 286

1 Arlov, T.B. (Red.) (1991) *Store Norske 75 år*: 129.

2 Evjen, B. (1995) *Longyearbyen 1916-1975*: 183

3 Innstilling fra Utvalget vedr. velferdsarbeid på Svalbard 1952:7, oppnevnt av Industridepartementet

4 Evjen, B. (2001) *Store Norges by: Longyearbyen 1916-1976*: 23

5 Haavik, T. (1999) Svalbard: feltkursrapport geografi hovedfag 1999: 39

og funksjonærer levde i ulike bydeler og spiste separert. I tillegg var det i utgangspunktet bare funksjonærene som fikk ta med familien, men med boligutbyggingen ble det anledning for at flere arbeidere kunne flytte inn i familieboliger og ta familien med opp. Med hevingen i boligstandard fikk flere av arbeiderne kjøkken og messene ble til slutt lagt ned. Bosettelsen ble stadig mer samlet og de tydeligste symbolene for klasses skillet ble fjernet og den autoritære Company Town strukturen ble bygget ned. I motsetning til den foregående epoken la boligbyggingen til rette for Longyearbyen slik vi kjenner den i dag. Omstillingen tok tid, og selv om klasses skillet ble visket ut betydde ikke dette at alle ble behandlet likt. Etter at Store Norskes hegemoni ble opphevet skulle boligtildelingen gjøres mer rettferdig. Ansiennitet og familiesituasjon var viktige kriterier, men hva slags stilling en hadde fortsatte å ha stor betydning. Likevel syntes flere at tildelingen bar preg av et lotteri, at kriteriene var uklare og at også «trynefaktoren» spilte en viss rolle.⁸ Boligsituasjonen på 1990-tallet bar preg av knapphet, og arbeidsgivere som drev utleie av boliger prioriterte egne ansatte.⁹ Samtidig eksisterte det et «toprissystem», der egne ansatte betalte en langt lavere husleie

8 Solheim, L.J. (1995) *Kvinneliv på Svalbard*: 23
9 Arlov, T.B. & Holm A.O. (Red.) (2001) *Fra companytown til folkestyre*: 65

enn eksterne leietakere for samme boligtype.¹⁰ Statsansatte, som hadde fri bolig, endte også opp med å trone høyest på inntektstoppen, og man fikk en opphopning av ressurser og goder.¹¹ I praksis ble klasses skillet mellom arbeidere og funksjonærer erstattet med et skille mellom de som hadde fri eller subsidiert bolig, og de som ikke hadde det.

Store Norske gikk også senere gjennom sin egen omstilling internt, til å bli et lønnsomt og rendyrket kullgruve-selskap i kjølvannet av at Svea ble lagt i driftshvile på andre halvdel av 1980-tallet. Fokuset ble lagt på å jobbe inn mot politikere for å oppheve produksjonsbegrensninger, tydeliggjøre selskapets betydning for norske arbeidsplasser og tilstedeværelse, og samtidig ta i bruk nye og langt mer effektive driftsmetoder. For å holde på de ansatte ble utdanning, kompetanseheving, organisasjonskultur og organisasjons-tilhørighet viktige virkemidler.¹²

Tiltakene ga resultater og botiden gikk opp, men hvilken rolle spilte bedre boligforhold? Det finnes ikke noen statistikk for hvordan innbyggerne

10 Arlov & Holm (Red.) (2001): 83
11 Kleven, Ø. (2002) *Levekår i Longyearbyen, en sammenligning mellom Svalbard og fastlandet*: 9
12 Mikalsen, K.H. & Solberg, M. (Red.) (2009) *Det store kullrushet: et arktisk omstillingseventyr*

anså boligstandarden hverken før eller under denne perioden. Likevel beskriver flere av veteranene utviklingen som «voldsom» (i en positiv forstand), men også at de bedre boligforholdene gjorde sitt for å svekke samholdet.¹³ Fra slutten av 1980-tallet uttalte disse veteranene at hevingen i boligstandarden var årsaken til at lokalsamfunnet ble mindre sosialt og at det ble lettere for folk å stenge seg inne samtidig som «Huset» fikk færre kunder. I 1991 uttalte Robert Johansen at «Vi har det materielt godt, men glemte de sosiale aspekter... Det er et paradoks at vi mellommenneskelig sett hadde det mye bedre i Nybyen der boligstandarden var vesentlig lavere».¹⁴ En levekårsundersøkelse fra 1995, bestående av fire rapporter bekreftet dette fenomenet. Denne undersøkelsen eller rapportserien ble til som en del av Svalbard Samfunnsdrifts strategi om å videreutvikle Longyearbyen som hovedsenter for norsk tilstedeværelse, hvor trivsel ble ansett som et imperativ. Informanter påpekte blant annet at noe gikk tapt med nedleggelsen av stormessa i 1985 og at folk satt mer inne – møteplassene hadde forsvunnet. Flere av disse veteranene valgte å flytte ned i denne perioden.¹⁵

13 Haaland (1985): 8–9., Larsen (1989): 15. & Ree (1989): 10.
14 Svalbardposten 1991: 6–7
15 Arlov & Holm (2001): 35

I en rapport fra samme serie av Liv Johanne Solheim ga kvinnelige informanter med både lang og kort botid uttrykk for at de var fornøyde med boenheten. For de med kort botid var dette ganske enkelt fordi kvaliteten på boligene var gode. De med lang botid hadde startet med tomannsrom i Nybyen med utsikt mot fjellsiden, og drømte om enkeltrom med utsikt mot dalen. Omveltningen de opplevde overgikk med andre ord alle forventninger.¹⁶ Boligstandarden og byrommet ble likevel ikke trukket fram som noen trivselsskapende faktor. Her ble ting som «godt miljø for barn og voksne», «god økonomi», «natur og friluftsliv» og «god tid» fremhevet. Svaret på hvorfor boligforholdene spilte en liten rolle som trivselsskapende faktor er kanskje å finne i en av ulempene informantene trakk fram – den såkalte kravmentaliteten. Den ble blant annet beskrevet slik:

«Jeg er litt skremt av mentaliteten til folk her, at etter en stund så tar en alt som en selvfølge. Det er mange som mener at det skulle bare mangle, sånn skal det være, men det er jo ikke normalt. Jeg har bodd på fastlandet og klart meg selv, og vet at viss vaskemaskina røk, så kunne det være problematisk å få den fikset. Mens her er det bare å ringe vaktmesteravdelinga, så ordner de det.

Til slutt så tror folk at det er slik det

16 Solheim (1995): 20

*skal være; de begynner å kreve, og blir forurettet viss vaktmesteren ikke har tid å komme samme dagen for å reparere vaskemaskinen».*¹⁷

Det er derfor nærliggende å tro at den gode boligstandarden som utviklet seg raskt ble tatt som en selvfølge, særlig for nyankomne uten minner om Nybyen og Sverdrupbyen. I 2000 rapporterte 85 % av innbyggerne at de var svært eller veldig fornøyd med boligen.¹⁸

Vi kan konkludere med at boligforholdene ble bedre og at folk ble mer fornøyd med boligene, men at dette nok hadde lite å si for trivselen. Om noe, bidro det negativt, særlig for veteranene. For å bøte på det svekkede samholdet ble det fra lokalt hold foreslått å satse på nye møteplasser. Svalbard Samfunnsdrifts samfunnsavdeling tok flere initiativ til dette, noe som senere ble overtatt av Lokalstyre, delvis finansiert av økte statlige overføringer. Boligpolitikken ser ut til å ha vært vellykket, sett i lys av Stortingsmeldingene fra 1975, 1986 og 1991. Målsetningen om antall nye boliger og heving i boligstandarden ble oppnådd, men boligene var først og fremst et middel, og det ser ikke ut til at boligene hadde den trivselsskapende effekten som mange nok hadde håpet på.

17 Solheim (1995): 45

18 Kleven (2000): 21

Barn på trappa, 1970-1980
Med økt boligbygging fra 1976, etter at boliger på Svalbard kunne finansieres av Husbanken, ble det bygget flere familieboliger, og det kom flere barn til byen. Lik boligstandard for funksjonærer og gruvearbeidere fjernet klasses skillet som hadde preget gruvelbyen frem til da.
Foto: Ukjent fotograf/Svalbard museum

Polarbo, arktisk arkitektur i Gruvedalen av Steinsvik Arkitektkontor, ferdigstilt i 1994
Foto: Dina Brode-Roger

«De fleste
av boligene
har utlevd sin
levetid»

prosjektleder
- **Emil Lindberg**
Store Norske

Framtidens boliger

Boligkvalitet for norske familier ?

Boligbebyggelsen i seg selv, og hvor og hvordan den har blitt bygget, har vært en driver i utviklingen av Longyearbyen siden 1906. Den har vært en vesentlig del av byens identitet. Boligene er ikke bare den fysiske formen byen har, men har også påvirket hvilket samfunn Longyearbyen har vært, klassedelt eller mer sosialt likestilt.

Longyearbyen 2024 er en by med store sosiale forskjeller. Vi kan derfor stille spørsmål ved hvilke boliger som blir utviklet i fremtiden og for hvem?

Den siste Stortingsmeldingen om Svalbard omtaler bolyst og boligforvaltning i Longyearbyen. Regjeringen vil innføre insentiver for å gjøre det mer attraktivt for nordmenn å flytte til og bli boende på Svalbard. «Statlig kontroll med boliger er et sentralt verktøy for å styre den fremtidige forvaltningen av Longyearbyen. Det er derfor ønskelig at staten fortsatt skal eie en betydelig andel av boligmassen. Forvaltningen av boliger skal videre bidra til helhetlig prissetting og verdibevarende forvaltning og utvikling av boligmassen. Boligmassen skal ha en

kvalitet og sammensetning som er attraktiv for norske arbeidstakere og familier».

Men forskning, undervisning og reiseliv er internasjonale virksomheter både i sin kjerne og i sysselsetting. Ettersom disse har vokst forbi bergverksvirksomheten i de norske bosettingene, har andelen ikke-norske statsborgere på Svalbard økt. I 2024 var den 36%. Samtidig viste Skatteetatens oversikt fra mai 2023 at 49,4% av husholdningene i Longyearbyen består av én person, 27,3% er to personer, 10,7% er tre personer og 12,6% er 4 personer eller flere.

Hvordan kan vi unngå at kvalitetshevingen for statlig eide boliger forsterker, og sementerer forskjellene i Longyearbyen?

Longyearbyen Lokalstyre har ansvar for en rasjonell og effektiv forvaltning av fellesinteressene innenfor rammen av norsk svalbardpolitikk, og med sikte på en forsvarlig og bærekraftig utvikling av lokalsamfunnet. Lokalstyrets lokalsamfunnsplan fra 2022 legger FN's bærekraftsmål til grunn og har som et hovedmål at "Longyearbyen er en bosetning som er inkluderende,

Inngangspartier med praktiske løsninger som forteller litt om hvem som bor i huset
Foto: Dina Brode-Roger

Skisse for Elvegrenda, en ny, arktisk arkitektur med ombruk som er tilpasset livet i nord og med fokus på sosialbærekraft
Skisse: LPO arkitekter for Store Norske

Reinsdyr foran Blåmyra
Foto: Dina Brode-Roger

trygg, robust og bærekraftig” med delmål ”Longyearbyen er et trygt og inkluderende lokalsamfunn der innbyggerne opplever tilhørighet og har medansvar, uavhengig av kulturelle, sosiale og økonomiske forhold”. Planstrategien fra 2025 peker på at «Svalbard og Longyearbyen opplever betydelig turnover av mennesker som flytter til og fra fastlandet og som bor her i kortere eller lengre perioder. Høy utskifting av innbyggere fører til et ustabilt antall ressurspersoner i det sosiale lokalsamfunnet. Byens aktiviteter er i stor grad bygget på frivillig deltakelse og lederskap, og vil variere etter hvilken vilje og kompetanse den enkelte sitter på.»

Boligtransformasjon uten vekst og unntatt offentlighet?

Longyearbyen lokalstyre har myndighet til og mål om å utvikle et godt lokalsamfunn. Samtidig står de foran en revidering av arealplanen for Longyearbyen. Revisjon av arealplanen etter svalbardmiljøloven er en utfordrende oppgave i seg selv.

Boligantallet skal ikke utvides utover nivået som var før skredene i 2015 og 2017.¹ Eventuell utskifting av boliger bør fortrinnsvis løses gjennom transformasjon og fortetting, og ikke ved å ta ubebygde arealer i bruk.

¹ Meld. St. 26 (2023-2024) Svalbard

De to statlige boligeierne har startet sine prosesser med konseptvalgsutredninger som ikke er delt offentlig.

I februar intervjuet Svalbardposten administrerende direktør Rune Midtgaard i Store Norske om «den ferske boligutredningen» til selskapet. Reitgjerdet og de andre hybelbyggene i Gruvedalen og Taxiriggen på Skjæringa er de første prosjektene hvor Store Norske skal rive og bygge nytt etter passivhusstandard. Kostnaden ved å bygge ny bolig med passivhusstandard er 10 prosent dyrere enn refundamentering og rehabilitering uten energieffektivisering.

Når vi legger vekt på andre effektmål enn de rent økonomiske, kommer konseptet vi har kalt “styrt transformasjon” best ut forteller Midtgaard.

Vanligvis brukes ordet transformasjon om tiltak for å gi nytt liv til eksisterende bygg eller område, oftest med en annen funksjon, men også om en betydelig oppgradering av bygg eller område. Informasjonen Store Norske og Statsbygg har latt komme ut, gir inntrykk av at erstatning av dagens bebyggelse med nybygg er det som er mest aktuelt.

Ifølge Midtgaard vil en transformasjon av hele boligmassen til Store Norske trolig ta minst 15 år. 70 prosent av de

vel 500 boligene står på trepeler ned til permafrost og disse pelene råtner på grunn av klimaendringene. Nye boliger må etter deres beregninger fundamenteres til fjell. De er avhengig av tilgang på tomter med gode fundamenteringsforhold for å kunne opprettholde boligtilbudet mens eksisterende boligmasse oppgraderes. I tillegg må Store Norske ha finansiering til denne oppgraderingen og det må være kapasitet i bygg- og anleggsbransjen til å utføre jobbene.²

Boligutviklingen vil være avhengig av en helhetlig arealplan for Longyearbyen som legger tilrette for transformasjon og ny bebyggelse og ivaretar hensyn til naturverdier, kulturverdier og fareområder. Arealplanarbeidet er svært viktig for å sikre boligkvaliteter og bolyst. Kvaliteter i arealer og rom som

² Svalbardposten 14.02.2025

Skorom som en del av fellesfunksjonene i Blåmyra
Foto: Dina Brode-Roger

er tilgjengelig for fellesskapet og offentligheten, er like viktig som kvalitetene innenfor hver boenhet.

Hvem skal betale?

Boligeierne peker på at det er et veldig stort investeringsbehov på Svalbard. Det er mye som behøver oppgradering eller utskiftning på kort sikt. Boliger, energikilde og -system, infrastruktur som vann, avløp og fiber. Samfunnet har begrenset med ressurser.

Boligeiernes oppgave, slik den er definert i dag, er å oppgradere boligkvaliteten til selvkost, altså at kostnaden ved oppgradering skal dekkes av leien. Mesteparten av bebyggelsen trenger tiltak, og boligeierne ønsker å bruke anledningen til å få en annerledes boligportefølje, mer arealeffektiv, energieffektiv, kostnadseffektiv, driftseffektiv og med en bedre bokvalitet.

Er det riktig at Longyearbyens beboere og næringsliv skal plukke opp regningen for klimaskadene og vedlikeholdsetterlepet boligene har i dag? Økte levekostnader vil ikke bidra til å gjøre Longyearbyen mer attraktiv for familier. Om svalbardårene gir handicap når man så skal inn på boligmarkedet på fastlandet, hvor lenge har man råd til å leve og bidra her oppe da?

par uten barn

bofellesskap

Longyearbyen er en spesiell plass med konstant tilflytting av nye folk. Folk som kommer trenger sosiale nettverk og må lære seg hvordan man lever på Svalbard i et arktisk samfunn i villmarken.

Vi tror at boligbehovene i Longyearbyen likevel er ganske like det de er i andre byer.
Vi vet at 50% av beboerne bor alene.

Mørketiden er lengre og mørkere så langt nord. Det er lett å bli alene og isolert. Sosiale boformer der man deler funksjoner kan gi en løsning på dette. Å møte naboen i felleskjøkkenet med et hyggelig Hei!, gir en god start på dagen.

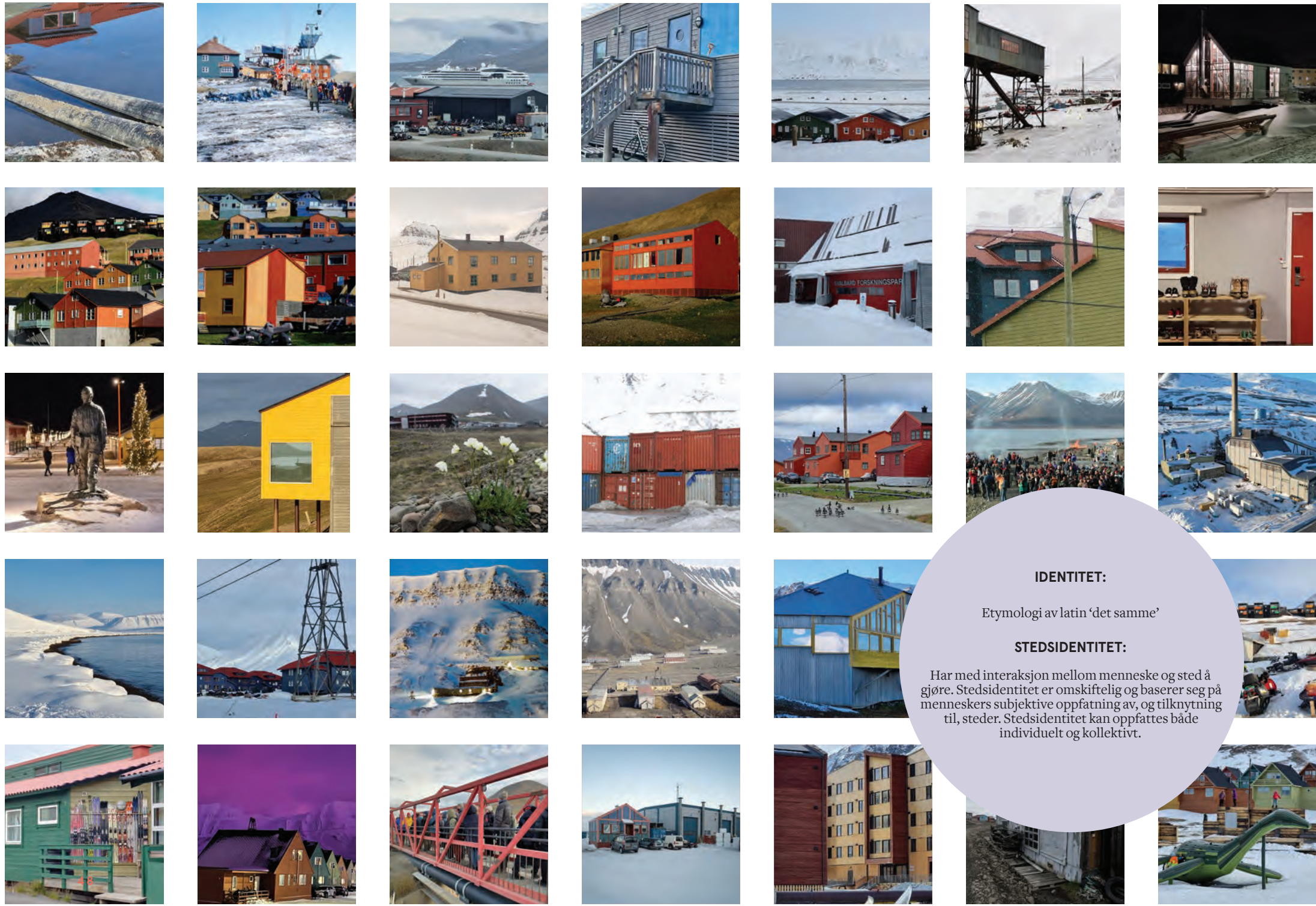
Å dele på deler av boligarealet er en bærekraftig måte å bo på. Du får mer funksjoner og større rom for en overkommelig leie. Arealbruken, og dermed energibruken, går ned.

familie på to

Sosiale boformer gir en stor fleksibilitet til å huse ulike familiekonstellasjoner og miks av beboere. Dette gir en tilpassningsevne for endrete behov i fremtiden.
Vanlige familieboliger og hybler har ikke nødvendigvis innebygd denne fleksibiliteten.

Sosiale boformer er bærekraftig både sosialt, økonomisk og miljømessig.

familie på tre

Sted og identitet

Longyearbyen ligger i en nordvendt trang dalstubb med bratte fjellsider og et elveleie i dalbunnen som er formet av smeltevannet fra de to bynære breene Larsbreen og Longyearbreen. Det er ingen annen grunn til å bygge en bosetting akkurat her, enn at fjellene hadde gode og drivbare kullforekomster. Bebyggelsen har blitt utviklet på et rasjonelt og pragmatisk vis, etter de behov og muligheter man har hatt. Byggeskikken baserer seg på norsk trehusbyggeri med nødvendige tilpasninger til det høyarktiske klima. Prefabrikasjon, materialknapphet og repetisjon preger bebyggelsen. Den har samtidig viktige kvaliteter som god utsikt og kontakt med naturen, og ikke minst en fargesetting som binder bebyggelsen sammen og gir den en arktisk og særegen karakter.

Hvordan opplever man et sted? Hva er stedets identitet? Hvordan beskriver man opplevelsen av et sted for seg selv og for andre? Hva skal til for at identiteten til et sted forandrer seg?

I essayet Sted og arkitektur skriver Christian Norberg-Schulz om orientering og identifikasjon. «Å bo vil si å være venner med et sted.» Stedet skal fortelle oss hvor vi er, en umiddelbar opplevelse av å være et bestemt sted. Et konkret forhold som gir oss fotfeste. ¹

Norberg-Schulz referer også til Heidegger som i flere arbeider diskuterer hva det vil si å bo. Det gammeltyske ordet for å bygge, buan betyr også å bo, det vil si forbli, dvele. Det siste kobler seg til det engelske ordet for å bo, dwell. Å bo betyr med andre ord å være knyttet til et sted, å være kjent med noe. Å bo forutsetter altså å bygge, ikke bare hus, men omgivelsene våre. ²

Hva betyr dette for folk i Longyearbyen hvor botiden er kort? Er det mindre eller mer viktig at man oppfatter og blir kjent med stedets identitet for å trives?

I Longyearbyen Lokalstyre sin aller første strategiske plan, 2004 – 2012 har spørsmålet om identitet en viktig plass. Temaet ble drøftet på folkemøte i februar 2003 og interessen for å bevare Longyearbyens særegenhet og historie var stor. Bevaring av Longyearbyens

identitet ble derfor valgt som ett av ti satsingsområder i den strategiske planen. Folkemøtet ga planleggerne innsikt i hvilke fysiske elementer som oppfattes som typiske for byen og dermed identitetsskapende. Listen er hentet fra planen. ³

- Taubanesentralen og taubanetraséer
- Fargeplanen for Longyearbyen av Grete Smedal
- Naturen rett inn i byen (beitende rein i sentrum)
- Spisshusene
- Scooter i bybildet
- Huset
- Trebjelker i myra som sti
- Gruveinngangene

Senere lokalsamfunnsplaner for Longyearbyen har ikke videreført satsingen på å ta vare på og videreformidle Longyearbyens historie og identitet.

³ Lokalsamfunnsplan Longyearbyen 2004-2012: s11

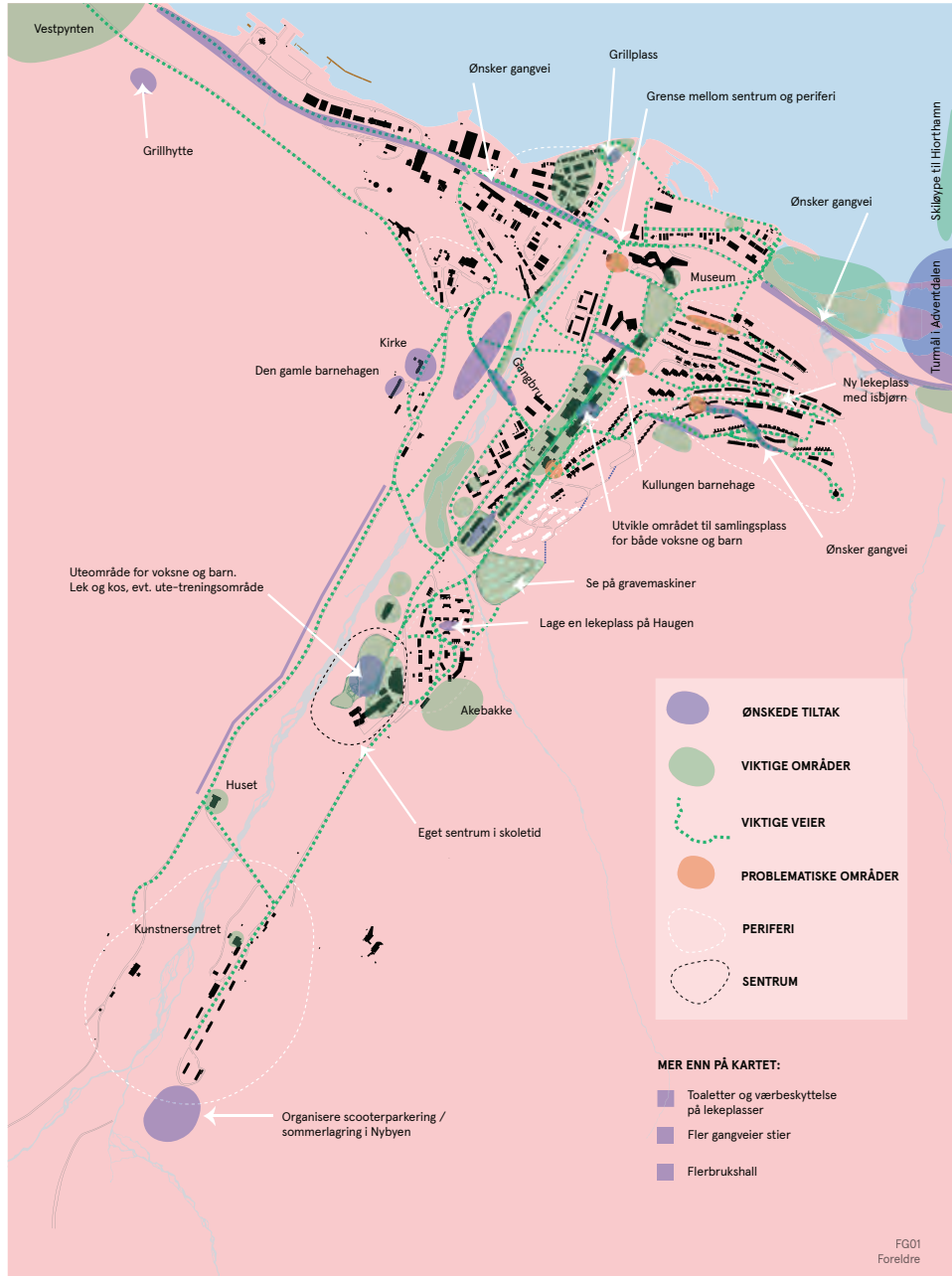
Natur og det store landskapet som kan iakttas og oppleves på kroppen

Minner fra gruvedriften spredt i byen og landskapet

Farger, et viktig identitetsgivende element for Longyearbyens bebyggelse

Til venstre: Utstillingsåpning på torget for "Folk om Longyearbyen"-behovskartlegging i 2021
Til høyre: Kart der fokusgruppen med foreldre har markert viktige områder og ønskede tiltak. "Folk om Longyearbyen"

Alles trivsel avhenger av hverandres trivsel

Våren 2020 gjennomførte LPO arkitekter en behovskartlegging i Longyearbyen i samarbeid med samfunnsforskere fra Svalbard Social Science Initiative (SSSI). Den var en del av LPO sitt selvinitierte prosjekt Rett Plass Rett Form, støttet gjennom Designrevet innovasjonsprogram (DIP) av DOGA (Design og arkitektur Norge).

Vi ville finne ut hvordan byens innbyggere oppfatter og bruker byen, og hvilke behov og ønsker de har for stedet, dette for å bidra med et kunnskapsgrunnlag som kobler de sosiale og de fysiske aspektene med byen, som fundament for framtidig stedsutvikling. Behovskartleggingen ble gjennomført i modererte gruppesamtaler, fokusgrupper, for å få fram ulike stemmer, inkludert de som vanligvis er stille. Til sammen 39 personer med ulik alder og tilknytning til Longyearbyen ble delt inn i ni ulike grupper; foreldre, folkehøgskoleelever, svalbardveteraner, unis-studenter, servicebransjen, guider, offentlige arbeidsplasser og en åpen gruppe.

Kart over byen ble brukt som utgangspunkt for samtalene, og deltakerne fikk mulighet til å tegne inn og markere på kartene hvor de så

utfordringer og de fikk komme med forslag til forbedringer.

Prosjektet "Folk om Longyearbyen" avdekket flere viktige innsikter om sammenhengen mellom Longyearbyens fysiske miljø og sosiale aspekter. Her er hovedfunnene:

1 Sammenheng mellom fysisk miljø og sosiale aspekter

Selv om vi spurte om det fysiske miljøet, handlet samtalene mye om sosiale aspekter. Vi lærte mye om den sosiale strukturen i byen. For eksempel at byen oppfattes som sammensatt av ulike "bobler" eller segmenter. Åpne, offentlige rom er viktige for sosial integrasjon. Ikke alle grupper føler seg myndiggjort i beslutningsprosesser og byutvikling, på grunn av språkbarrierer og prioritering av nasjonalitet/statsborgerskap. Sosiale hierarkier reflekteres i det fysiske miljøet, som for eksempel boligforhold.

2 Felles behov på tvers av grupper

Det er gjennomgående i alle gruppene et behov for felles møteplasser i Longyearbyen, både innendørs og utendørs. Dette er ønske om gapahuker/turmål i naturen i nærheten og en ny bro som forbinder de to delene av byen på hver side av elven. Det kommer fram at små tiltak kan dekke store behov.

3 Felleskapets trivsel

Alle innbyggernes trivsel er avhengig av hverandres trivsel. Dette understreker viktigheten av å skape et inkluderende og støttende samfunn.

Funnene gir verdifull innsikt i hvordan Longyearbyen oppleves av innbyggerne og hva man bør være oppmerksom på for å skape en inkluderende og attraktiv by for alle. Longyearbyen ville ikke være noe uten sine innbyggere, og derfor er innbyggernes trivsel, meninger og perspektiver essensielle. ¹

¹ <https://www.lpo.no/prosjekter/folk-om-long-yearbyen>

Øverst: Booklets for ferdigstilt behovskartlegging "Folk om Longyearbyen" både på norsk og engelsk. Nederst: Byen samles til felles Sankthansfeiring ved seilforeningen i Sjøområdet i 2022

«Historiske bygninger er avgjørende for å gi en by eller et sted identitet. Gjenbruk og utbedring av flyttbare trehus vil være et avgjørende grep for å holde fast på den særegne arkitekturen i Arktis og i den arktiske hovedstaden. Det handler ikke om stygt eller pent, men om mangfold, historier og særpreg.»

arkitekt, urbanist & grundlegger av LPO
- **Lars Haukeland**
LPO Arkitekter

Innbyggerundersøkelsen 2024

Høsten 2024 gjorde Visit Svalbard i samarbeid med LPO en innbyggerundersøkelse. Undersøkelsen ble annonsert på Facebook og kunne besvares via en lenke til SurveyMonkey. Undersøkelsen lå ute i vel 4 uker og det var 404 personer som svarte.

Etter innledende spørsmål om deltakeren bor i Longyearbyen på det gitte tidspunktet og om hen er fastboende, ble det spurt om man var enig eller uenig i følgende påstand:

Jeg følger en sterk tilknytning til Longyearbyen

87 % av dem som svarte er helt enig eller ganske enig i påstanden.

LPO la inn to spørsmål i undersøkelsen for, om mulig, å få et innblikk i hva folk i Longyearbyen opplever som stedets identitet. I det første spørsmålet brukte vi listen fra folkemøtet og strategisk plan i 2003-04 litt omformulert og supplert:

Hvor typiske/utypiske mener du at de følgende fysiske elementene er for Longyearbyen?

Taubanesentralen og taubanetraséer
Fargeplanen for Longyearbyen av Grete Smedal
Rørgatene
Naturen rett inn i byen
Scooter i bybildet
Gruveinngangene
Huset
Kulturhuset
Gågata
Spisshusene

Rørgatene, kulturhuset og gågata er nye punkt i forhold til listen fra folkemøtet i 2003.

Det var mulig å svare på flere av punktene. 338 personer svarte på dette spørsmålet og for 4 av påstandene mente over 90 prosent at de var typiske eller svært typiske for Longyearbyen: Taubanesentralen og -traséene, Spisshusene, naturen inn i byen og snøscootere i bybildet.

Vi spurte også:

Er det noen andre elementer du mener er typisk for Longyearbyen?

153 personer svarte på dette spørsmålet. Her kunne innbyggerne legge inn fritext og det kom

også inn ikke-fysiske element. Vi har sortert svarene og gruppert dem etter element som omtales på ulike sett, for eksempel er UNIS-bygget, Svalbard museum, Forskningsparken gruppert sammen. De 7 mest typiske elementene rangert fra mest typisk var: Kirke, Nybyen, isbjørnskilt, utsikten til Hjortfjellet, hunder og hundespann, og containere, skrap og generelt rot rundt omkring.

Vi tror folk i Longyearbyen bruker fellesfunksjoner og møteplasser mer enn innbyggerne i en liten by på fastlandet. Det er forholdsvis mange tilbud og de er lett tilgjengelig. Derfor ville vi undersøker hvilke fellesfunksjoner som er viktige for innbyggerne og spurte:

Hvilke fellesområder i Longyearbyen er viktige for deg?

338 personer svarte på dette spørsmålet.

Svalbardhallen og byen med sentrum og gågata var desidert viktigste fellesfunksjon, deretter fulgte flere ikke-komersielle tilbud; kulturhuset, sjøområdet og biblioteket.

I Svalbardmeldingen som kom i 2024 er bokvalitet og bolyst omtalt. Begrepene kobles til *sikring av en solid norsk tilstedeværelse*. Det er derfor et mål å øke nordmenns bolyst. I meldingen står det at det er behov for mer kunnskap om hvilke forhold som betyr noe for bolysten i Longyearbyen.

Derfor spurte vi:

Hvor viktig er følgende faktorer for din bolyst i Longyearbyen?

Arbeidsforhold - tilgang til en god jobb og gode arbeidsforhold
Boligstandard
Levekostnader (forbruksvarer, reiser, strøm og varme, etc.)
Forsyningsikkerhet (vann og energi)
Kulturtilbud (kino, arrangementer, konserter, festivaler, bibliotek)
Service- og tjenestetilbudet til det private næringslivet (restauranter, opplevelser, utesteder, transport, handverker, rørlegger m.v.)
Frivillighetens bidrag (fritidsaktiviteter, beredskap, arrangementer, festivaler)
Oppvekstsvilkår (skole, psykososial støtte og tilbud til barn og unge, ungdomsvirksomhet, fritidsaktiviteter, samhandling)
Nærhet til naturopplevelser
Klima
Nasjonale og lokale politiske føringer

1 Meld. St. 26 (2023-2024) Svalbard

Mørketiden er lang og mørk. Derfor er det ekstra viktig å ha gode sosiale og fysiske rammer for et bra liv oppe i nord. Her ser man Sjøskrenten med Gruvedalen i bakgrunn.

Over 80 % av deltakerne svarte på dette spørsmålet. Av disse mener 95 % at arbeidsforhold og nærhet til naturopplevelser er ganske viktig eller svært viktig og 92 % mener at forsyningssikkerhet og fellesskap og samhold er viktig. 90% har svart at levekostnader er viktig og 88 % at service- og tjenestetilbudet er viktig. Laves rangering får klima (72 %), politiske føringer (71 %) og oppvekstsvilkår (68 %).

Boligstandarden mener 81 % er ganske viktig eller svært viktig.

Mange ting påvirker bolyst, men sikkerhet og trygghet, samhold og kostnader er viktigere enn boligkvaliteten som sådan.

Når vi ser nærmere på hvem som har svart hva på disse spørsmålene sammenlignet med botid får vi noen litt mer detaljerte indikasjoner. Av de som mener levekostnader er viktig eller svært viktig, er det viktigst for dem som har bodd under 1 år og dem som har bodd over 11-20 år på Svalbard.

Av dem som mener boligstandard er viktig eller svært viktig, er det viktigst for dem som har bodd 1-2 år og dem som har bodd mer enn 20 år på Svalbard.

Ser vi på dem som har svart at nasjonale og lokale politiske føringer er viktig eller svært viktig, er det markert

viktigst for gruppen som har bodd 11-20 år og dem som har bodd mer enn 20 år på Svalbard.

Regjeringen vil i følge Svalbardmeldingen innføre insentiver som gjør det mer attraktivt for nordmenn å flytte til og bli boende på Svalbard. Foreløpige konkrete tiltak er bedring av boligenes kvalitet og da de boligene som eies av staten og forvaltes av Statsbygg og Store Norske. Samtidig er det mange kutt i oppvekst- og kultursektoren på grunn av trang økonomi og stort behov for oppgradering av infrastrukturen i byen.

Deltakerne i undersøkelsen sier de har sterk tilknytning til Longyearbyen. Dette bør tas med i vurderingene av hva som skaper bolyst. I og med at boligene ifølge boligeierne ikke har god nok kvalitet, så må det være noe annet.² De fleste som bor her, har ikke en langvarig tilknytning til byen. Selve byens tiltrekningskraft må derfor være sterk. Hva består denne dragningen i?

I Longyearbyen flytter én av fire gode venner hvert år, og vi lever langt unna fastlandsfamilien, tett på den russiske stat og i en natur som er i stor forandring. At vi kan føle trygghet, fellesskap og tilhørighet er viktig. Longyearbyens egenartede stedsidentitet gir nykommere tilgang

² De statlige boligeierne har laget hver sin KVVU for oppgradering av boligmassen.

til å bli en del av dette samfunnet og gjør at Longyearbyen raskt blir en del av vår identitet.

Sammen med de fysiske sporene etter gruvedriften og snøscooterparkering på tundraen, er det de friske fargene og spisshusene folk flest peker på som særegne og identitetsskapende for Longyearbyen.

Økonomisk og energimessig effektivitet må balanseres med ivaretagelse av Longyearbyens

identitet og tidsdybde i den kommende boligtransformasjonen i Longyearbyen. Å bevare en historisk kontinuitet er viktig for norsk tilstedeværelse og stabilitet, men også for at de vennene som flytter hit i morgen kan bli en del av Longyearbyen og føle seg trygge her.³

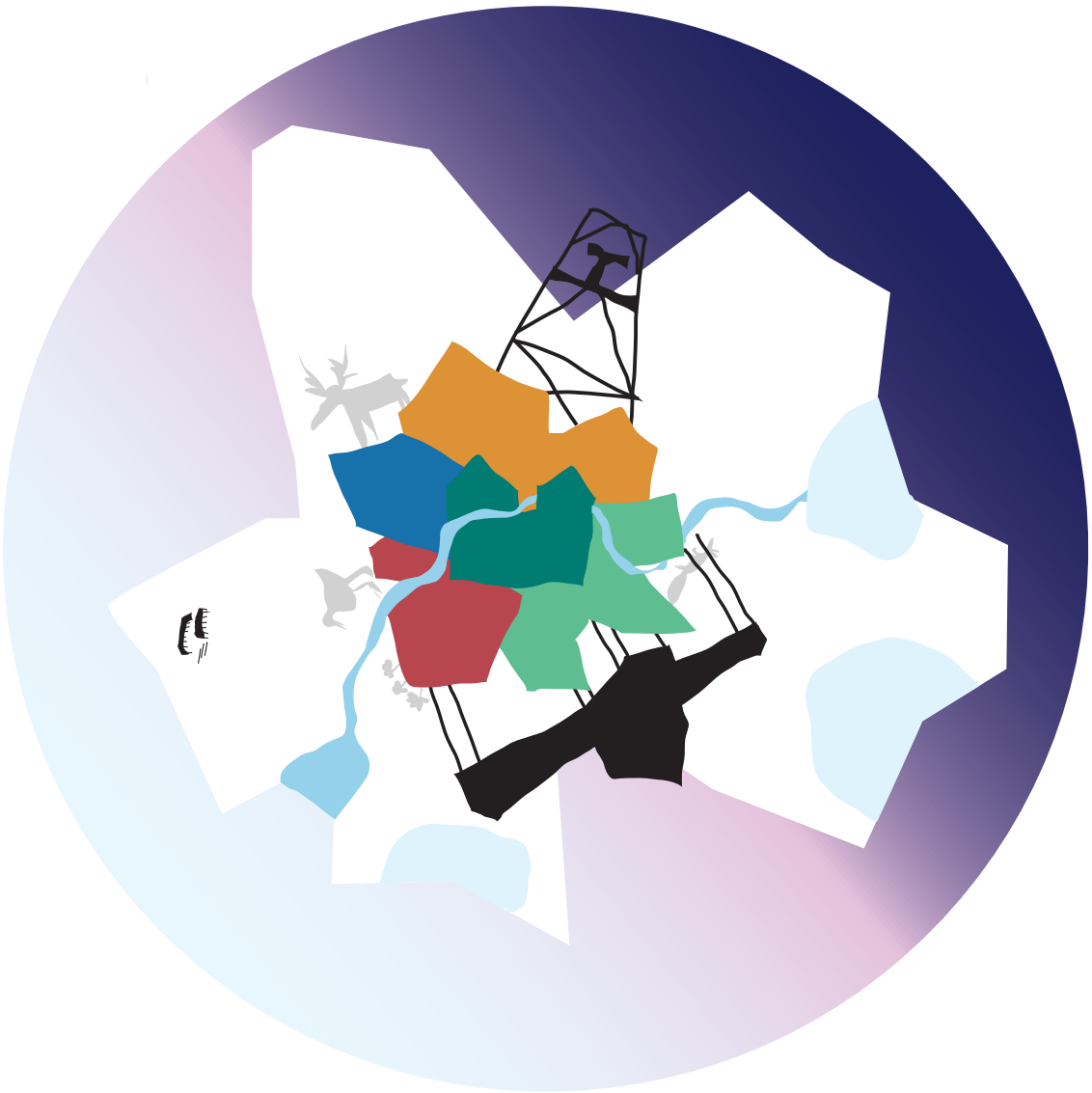
³ LPOs innspill til Svalbardmeldinga

Stedsidentitet skaper tilhørighet.

Svalbardbasillen fører ofte til at folk som kommer opp hit for naturen, blir på grunn av folkene.

Innbyggere som føler tilhørighet til sitt sted er også villige å ta vare på stedet og investere tid og ressurser der. Dette vil være en kvalitet som styrker Longyearbyens robusthet og er viktig for en by og et samfunn som er preget av stor turnover.

Stedsidentitet bør igjen bli del av lokalsamfunnsplanen, og følges opp i arealplan og strategiske planer for Longyearbyen.

Longyearbyen identitet oppsumert: Det store landskapet, sesonger, naturen inn i byen, spor fra gruvedriften og fargene

Fargeplanen

Litt historikk

Fargeplanen for Longyearbyen er utarbeidet av professor og interiørarkitekt Grete Smedal i 1981. Planen inneholder grupper av farger for hvert område i byen som Lia, Nybyen og Gruvedalen. Hvert område har fått sitt sett med farger og med ulik svarthet og kulørstyrke. Slik har hvert område i byen fått sin karakter.

Store Norske, ved daværende direktør Ingvald Ohm, ga meg, gjennom arkitekt Øivind Maurseth, i oppdrag å utvikle en fargeplan for all bebyggelse i Store Norskes eie.

Planen ble fremlagt i 1981, og ble i det store og hele gjennomført i løpet av 90-årene for de byggene som til da var oppført. Etter noen år ble også Statens bygg innlemmet i planen.

Hvert eksisterende hus eid av Store Norske ble gitt en farge. Denne prosessen er dokumentert i boken “Longyearbyen i farger - og hva nå?”¹

I oppfølgerboken «Longyearbyen i farger – veien videre» av Smedal er nye bygg i øvre Gruvedalen og Elvesletta nord tatt med. Boken har også et kapittel om fremtiden i

1 Fra Grete Smedals arkiv

Longyearbyens fargeutvikling. Videre utvikling og utbygging stiller nye krav til fargeplanen.² Nyere boligfelt har også en annen typologi og skala, – som utbyggingen på Elvesletta. For sentrumsområdet er fargeplanen revidert. Her hadde nyere utbygging ført til et område som mangler et helhetlig grep, både i typologi, form og fargebruk.

Ideen om en fargeplan

Ingvald Ohm var direktør i Store Norske fra 1979 til -87. Han mente Store Norske trengte en plan for fargesetting som var mer fremtidsrettet. Hittil hadde byggene blitt fargesatt ett og ett. Han ba arkitekt Øivind Maurseth om å framlegge et fargeforslag for hele bebyggelsen i forbindelse med planarbeidet på slutten av 70-tallet. Grete Smedal og Maurseth jobbet begge i Bergen og kjente hverandre. Smedal hadde sammen med studenter ved Kunstthøgskolen i Bergen fargesatt Marken som en protest mot rivingsplanene. Maurseth og Smedal møttes på bussen og hun ble spurt om å ta på seg oppdraget. Et prinsipielt konsept ble utarbeidet raskt og

2 Grete Smedal (2009) *Longyearbyens farger – veien videre*: 74

fremlagt for direktøren og plangruppa i Bergen. Hennes akvareller med forslag til fargebruk ble godtatt uten endringer. De 7 første husene ble malt i sommerferien mens folk var bortreist. Det var sterke reaksjoner da folk kom opp igjen. Venche Horseide på Kullrenseverket fortalte selv til Smedal om da hun kom opp etter ferie og flybussen kjørte inn i byen: «Æ reist mæ opp i bussen og skreik; «Hon e’ fader mæ ikkje riktig klok».³

Etter hvert som flere hus ble malt, ble reaksjonene mer positive og interessen for fargeplanen økte. Når hele fargeskalaen var malt i et område så man helheten og fargen på hvert enkelt hus ble mindre viktig. Skiftende lys og værforhold skapte også variasjon i opplevelsen av fargene.⁴

Hus med trekledning kunne stort sett stå uten overflatebehandling i det kalde, tørre klimaet på Svalbard. Valget om fargesetting av bygningene er dermed i hovedsak et estetisk grep. Fargeplanen sammen med “Longyearbyen grønnere” skulle styrke de estetiske sidene ved byens utseende

3 Samtale med Grete Smedal 13. januar 2025

4 Grete Smedal (2001) *Longyearbyen i farger – hva nå?:* 19

og samtidig binde den sammen med det omgivende landskapet.

*Planleggerne av dette samfunnet ville legge vekt på den rollen estetiske verdier kan spille for liv og velvære for innbyggerne. Det nødvendige arbeid med konstruksjoner, fysiske forbedringer og vedlikehold skulle ikke ha monopol i planleggingen av hvordan byen skulle se ut. I sannhet en visjonær beslutning.*⁵

Grete Smedals arkiv

Da hun avsluttet sin profesjonelle virksomhet ville hun at Longyearbyen lokalstyre skulle overta arkivmaterialet som handlet om fargeplanen og arbeidet med den, inkludert en stor mengde lysbilder. Lokalstyret tok ikke denne oppfordringen.

Arkivmaterialet er tatt vare på av Bergen byarkiv, inkludert bildene til foredraget om fargeplanen som hun har reist verden rundt med. I 2007 gjør Smedal en avtale med Svalbard museum ved Gerd Johanne Valen om deponering av 700 slides fra Longyearbyen, Svea og Ny Ålesund fra 1981 – 2003. Museet får eiendomsrett til materialet hvis det ikke tilbakekalles innen 30 år.

5 Grete Smedal (2001) *Longyearbyen i farger – hva nå?:* 11

Øverst: Rekkehus øverst i Gruvedalen
Nederst: Spisshusene i Lia

I Smedals arkiv ligger rapporter fra oppreiser hun har hatt fra Bergen til Longyearbyen. Notatene har detaljerte beskrivelser av vurderinger for enkeltbygg som skal oppføres eller nettopp er oppført og korrigeringer der bygg har blitt malt i feil farge. Hun beskriver også hvem hun har hatt møter med under oppholdene. Hun har gått i tett dialog med arkitektene for de enkelte byggene. For eksempel beskriver hun dialog med Kim Skaara om tilbygg til Basecamp som den gangen, i 2001, var malt i en lys farge i henhold til planen. Tilbygget var ønsket behandlet med en mørk

beis og flere alternativ for å smelte sammen gammelt og nytt til et bygningskompleks ble skissert for uttesting med prøveoppstrøk.

Rapport for oppreiser med dato

Bergen 28.06.1993, ingen angivelse av dato for reisen. Kontaktperson overing. Ole I Reistad, Svalbard Samfunnsdrift.

12.-16. august 1995. Kontaktperson Ole I Reistad, Svalbard Samfunnsdrift.

20.-22. mai 1996. Kontaktperson Hilde Bøkestad, Svalbard Samfunnsdrift.

23.-25. juli 1997. Kontaktperson Dag Ivar Brekke, Svalbard Samfunnsdrift.

4. – 7. mai 1998. Kontaktperson Dag Ivar Brekke, Svalbard Samfunnsdrift.

02.06.2000, rapport uten oppreise. Kontaktperson Alf Seltveit, Svalbard Samfunnsdrift.

28. februar – 3. mars 2001. «(01)» påført med blyant på notatet. Kontaktperson Anne-Lise Sæther, Svalbard Samfunnsdrift.

15.-19. mars 2004. Kontaktperson trolig Anne-Lise Sæther, Sæther er omtalt i notatet sammen med Gaby Kern. Hun

var ansatt som byggesaksbehandler i Svalbard Samfunnsdrift.

5.-8. september 2005. Kontaktperson Vigdis Hole, Longyearbyen Lokalstyre.

24.-28. mai 2006. Kontaktperson trolig Vigdis Hole, Longyearbyen Lokalstyre, Hole er omtalt i rapporten.

19.-23. mars 2007. Kontaktperson trolig Vigdis Hole, Longyearbyen Lokalstyre, Hole er omtalt i rapporten.

I notatene kommer det også frem at Smedal hadde som oppgave å oppdatere et arkiv over fargene som er brukt. Arkivet ble opprettet i 1993. I notat fra oppreisen i 2004 skriver hun at bygg i Vei 238 og 232 er malt uten hennes involvering.

Jeg har etter beste skjønn registrert fargene slik de nå er, og legger dette inn i arkivet.

Da Svalbard Samfunnsdrift AS (SSD), og senere Longyearbyen lokalstyre overtok plan- og byggesaksansvaret i Longyearbyen, var det derfor naturlig å bygge videre på Smedals fargeplan. Følgelig er fargesetting en viktig del av dagens byggesaksbehandling. Ved planlegging av nye byggeområder inngår fargeplan i plandokumentet.

I 2003 skriver Svalbard Samfunnsdrift i et informasjonsskriv om fargesetting av bebyggelsen i Longyearbyen.

Skrivet er signert SSD, Teknisk avdeling. Dato: 14.10.03

I den siste boken sin skriver Smedal at det er nødvendig med revurderinger, kompromisser og en åpen holdning til byggherrer og arkitekters ønsker og intensjoner. Oppgaven er å holde på helheten samtidig som planen får utvikle seg over tid.⁶ For å forvalte fargeplanen videre er det nødvendig med en faglig kompetanse som jobber med forslag, godkjenning i byggesaker og utvikling av planen over tid. Grete Smedal og senere hennes kollega Sølvi Myrseth jobbet med fargeplanen fra 1981 til 2018.

⁶ Grete Smedal (2009) *Longyearbyens farger – veien videre*: 79

Millionbyen og Lia
Gouach/Akvarell av Grete Smedal/Svalbard museum

Longyearbyen sett mot nord
Foto: Grete Smedal/Svalbard museum

Fargesetting av bebyggelsen i Longyearbyen - informasjon

Den karakteristiske fargesettingen av Longyearbyens bebyggelse ble innledet i 1981, da Store Norske Spitsbergen Kullkompani AS etablerte et samarbeid med interiørarkitekt Grete Smedal om helhetlig fargesetting av gruvebosettingens bygninger og anlegg. Som resultat er alle byens hus og en rekke tekniske anlegg fargesatt etter en plan der enkeltbyggene er fargekodet i henhold til NCS-systemet. Planen deler bebyggelsen inn i områder som er analysert og fargesatt i tråd med planens hovedintensjoner og områdevisse kriterier.

I byggesaker følges følgende prosedyre:

1. Ved godkjenning av byggemelding tar SSD/ lokalstyret forbehold om fargesetting av bygget.
2. Utbygger tar kontakt med SSDs/lokalstyrets fargekonsulent.
3. Fargekonsulenten utarbeider i samarbeid med arkitekt og byggherre et fargeforslag for det omsøkte bygget.
4. Fargekonsulenten sender fargeforslaget til SSD/lokalstyret for godkjenning.
5. SSD belastes fargekonsulentens honorar.

Strukturene i Longyearbyen og i Lokalstyre betyr at det er stor utskifting og Smedal skriver at planen fortsatt bør få en fagkompetanse utenfor forvaltningen slik hun hadde det. Et godt og ønsket samarbeid med forvaltningen er viktig for denne modellen. Klare retningslinjer og avklarte ansvarsforhold mellom fargekonsulent og kontaktpersonene i Lokalstyre er også viktig.

Avslutning av et langt samarbeid

Smedal skriver til Longyearbyen lokalstyre 10.03.2015:

Av Store Norske Kullkompani fikk jeg i sin tid oppdraget med å utvikle en plan for fargesetting av bebyggelsen i Longyearbyen. Denne prosessen har jeg fulgt frem til i dag, og føler at tiden nå kan være inne til å ta en beslutning om prosjektets videre skjebne.

Smedal skriver videre at hun opplever at planen ikke har den entusiasme og direkte oppfølging i lokalmiljøet hun har sett som en forutsetning. Hun inviterer til en konstruktiv diskusjon om endring eller avvikling av planen.

Av arkivet fremkommer det at Smedal tar opp dialogen fra brevet i 2015 to år senere. I 2017 ber Smedal Longyearbyen lokalstyre om å avslutte samarbeidet fordi det har vært dårlig kontakt og forankringen av planen i Lokalstyre ikke er tilfredsstillende.

Smedal avslutter brevet med å takke for godt samarbeid med mange forskjellig personer gjennom årene. Annlaug Kjelstad, plan- og utviklingssjef, svarer Smedal og avslutter med å se fram til videre samarbeid. Det er avholdt et møte i Bergen mellom Smedal, Myrseth og Kjelstad. Kjelstads oppsummering i mars 2018 beskriver en overgangsperiode på 1-2 år til ny person kan være på plass og Smedal har fått overført kunnskapen. Smedal er da 81 år. I referatet står det at Smedal har spurt om det f.eks. er et arkitektkontor i Longyearbyen som kan ivareta det faglige ansvaret for planen.

I 2018 avslutter Grete Smedal og Sølvi Myrseth samarbeidet med Lokalstyre på grunn av “fravær av dialog og samarbeid med Lokalstyre som oppdragsgiver”. De sier opp gjeldende kontrakt med virkning fra 01.01.2019.

Fargeplanen har en rasjonell angrepsvinkel på fargesetting av områdene i byen og er basert på NCS fargesystem. Smedal tror det rasjonelle systemet som NCS er, var tiltalende for ingeniørene i Store Norske som lyttet til den første presentasjonen.

Hun reagerer på LPOs informasjon om at lokalstyret har laget fargeplan for Sjøskrenten med fargekoder fra Jotun. «Hele poenget med planen er å bruke NCS. Det er produktnøytralt, og det er dokumenterbart over en lang periode i

forskningsøyemed.»

På spørsmål om hvorfor fargeplanen ikke omfattet Sjøområdet fra starten av svarer hun at Sjøområdet tåler å ikke være så estetisert, det hadde ikke nødvendigvis behøvd en fargeplan. ⁷

7 Samtale med Grete Smedal 13. januar 2025

Fargesetting av industrielle installasjoner. Gouach/akvarell av Grete Smedal
Foto: Grete Smedal/Svalbard museum

Fargeplanen tas ut i verden

I brev til Lokalstyre i 2015 beskriver Grete Smedal den store internasjonale spredningen prosjektet har fått. Hun har reist verden rundt og presentert planen. Med seg har hun hatt et billedspill med egne lysbilder i to karuseller som ble vist parallelt. ⁸ I brevet lister hun opp byer hun har holdt foredrag; Sydney, Perth, 8 Finnes i Bergen Byarkiv

Johannesburg, Dublin, Cape Town, Brussel, Mexico City og Rochester i tillegg til mange steder i Skandinavia. Hun er flere ganger invitert til å holde foredrag på Association Internationale de la Couleur, AIC sine kongresser. ⁹

Hun skriver videre:

Farge som vesentlig faktor for livskvalitet i utformingen av menneskers bygde miljøer er og har vært diskutert og omtalt i utallige sammenhenger, men dette som utgangspunkt. Det har alltid vært en glede for meg å poengtere den pionerbeslutningen som styret i Store Norske Spitsbergen Kullkompani den gangen våget å sette ut i livet.

Grete Smedal har mottatt Norsk Forms Hederspris i 2012 for fargesetting av Longyearbyen på Svalbard og oppbyggingen av fargeundervisningen ved Kunsthøgskolen i Bergen. ¹⁰

I 2003 fikk prosjektet The International Winter City Award of Excellence og i 1984 2nd International Colour Design Prize i Stuttgart.

9 Samtale med Grete Smedal 13. januar 2025

10 https://no.wikipedia.org/wiki/Grete_Smedal

Spisshus og Reitegjerdet i opprinnelige farger. Blåmyra fargesatt etter fargeplanen.
Foto: Grete Smedal/Svalbard museum

«Mitt ansvar, slik jeg ser det, har hele tiden vært å ikke miste helheten av syne, samtidig som fargeplanen får videreutvikle seg på en naturlig og dynamisk måte over tid.»

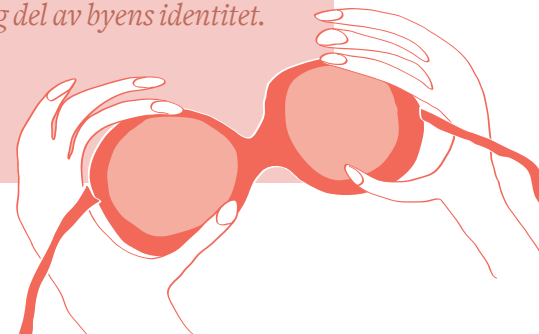
designer av fargeplanen for Longyearbyen,
professor, interiørarkitekt
Longyearbyens farger – veien videre (2009)
– Grete Smedal

Fargesetting og detaljering. Bilder fra Gruvedalen.
Alle foto: Dina Brode-Roger

Fargesettingen av byggene i Longyearbyen er det viktigste identitetsskapende elementet etter landskapet og gruveminnene.

Fargeplanen må utvikles videre og følge byens endringer. Dette må gjøres med samme faglige kompetanse som Smedal har. Bare da kan fargene fortsette å være en viktig del av byens identitet.

Forvaltning av fargeplanen i dag

Ifølge Longyearbyen lokalstyre er fargeplanen i hovedsak sikret i bestemmelsene for delplan til sentrumsområdet med forskningsparken.

I henhold til arealplanen §4.3 skal ny og eksisterende bebyggelse, men unntak av fredete og bevaringsverdige bygninger, fargesettes i henhold til fargeplan der slik plan er utarbeidet. Der fargeplan ikke foreligger skal Longyearbyen lokalstyre godkjenne alle fargevalg på fasader, tak og detaljering.

På spørsmål til lokalstyret om hvordan fargeplanen utvikles og med hvilken kompetanse, svarer de at den ikke utvikles, men at egen kompetanse brukes når det er behov for å utfylle planen. Ifølge planbeskrivelsen ble fargeplanen revidert og oppdatert i 2010. Det arbeidet ble gjort av Grete Smedal. Planen forvaltes aktivt og nybygg blir pålagt å følge gitt fargekode i området.

I forbindelse med nye bygg i Sjøskrenten er det utarbeidet en fargeplan basert på Grete Smedals plan. Denne har som tidligere nevnt fargekoder fra en produsent og ikke NCS-koder.

Fargeplanen vil bli et viktig tema ved rullering av arealplanen.

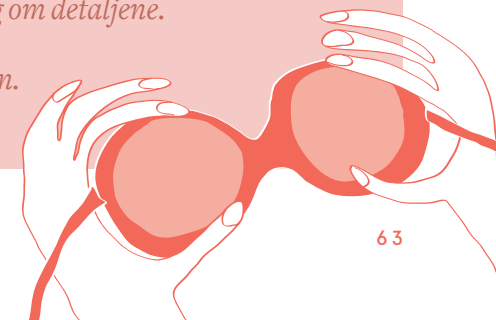
Hus i Gruvedalen fargesatt etter fargeplanen. Bygg og detaljer har en helhetlig og gjennomtenkt fargesetting.

Nye vinduer og dører i hvitt i Gruvedalen. Oppgradering av bygg følger ikke fargeplanen og endrer drastisk på karakteren til byggene. Hvitt er ikke en nøytral farge.

Kvaliteten og styrken i fargeplanen forsvinner hvis man begynner å ta snarveier og ikke bry seg om detaljene.

Kvaliteten ligger i helheten.

Spisshusene. Gouach/jakvarell av Grete Smedal
Foto: Grete Smedal/Svalbard museum

Spisshusenes historie

HAAKON UNHAMMER KVAALE, SVALBARD MUSEUM

De første «Spisshusene» sto ferdig i 1976 og var finansiert av lån fra husbanken som fra samme år kunne tilby lån til Store Norske og statlige etater på Svalbard. Disse husene må anses som en direkte konsekvens av Stortingsmeldingen *Vedrørende Svalbard* fra 1975. I denne stortingsmeldingen ble planene lagt for Longyearbyen slik vi kjenner den i dag. Den mannsdominerte, klassedelte, monoindustrielle gruvebyen skulle bli et normalisert familiesamfunn, hvor gruvedriften ble supplert av nye lønnsomme næringer.¹ Boliger som Spisshusene spilte en viktig rolle i denne prosessen. Foruten å bidra til å heve boligstandarden, som også var et politisk mål, spilte boligbyggingen en fundamental rolle i å normalisere lokalsamfunnet.

Klasses skillet som preget Longyearbyen ga utslag i at arbeidere og funksjonærer bodde og spiste separert i egne bydeler, og det var hovedsakelig bare funksjonærene som fikk ta med familien.²

Med nye boliger fikk flere ta familien med opp, flere fikk kjøkken, messene ble til slutt lagt ned, og bosetningen samlet seg rundt det som skulle bli dagens sentrumsområde – de tydeligste symbolene for klasses skillet ble visket ut og Longyearbyen ble gradvis mer normalt.¹

Denne utviklingen var en massiv omveltning hvor boligbygging ble ansett som et imperativ. Spisshusene er derfor en av de tydeligste symbolene og viktigste materielle tidsvitnene for det store hamskiftet Longyearbyen gjennomgikk fram mot tusenårsskiftet. Skredet i 2015 hører også til Spisshusenes nyere historie. Denne bebyggelsen egner seg dermed også godt til å formidle kunnskap om klimaendringenes konsekvenser for lokalsamfunnet i vår tid.

Spisshusene før de ble malt i de ikoniske fargene
Foto: Astor Ernsten/Svalbard museum

Kan vi bygge kopier av spisshusene og beholde det ikoniske de representerer?

Vi tror det ikoniske er koblet til autentisiteten og historien til byggene, ikke bare formen og fargene.

Vi tror ikke en kulisser vil bevare stedsidentiteten.

De ikoniske spisshusene

VIBEKE WESSEL FINSTAD

Sommeren 1977 sto 38 brunbeisede familieboliger klare i Lia. Det var ferdighus fra 'Moelven' ² som kom med båt og egne montører ³. De er tegnet av Moelvns egen arkitekt Hans Grinde ⁴.

De ble satt opp i 6 kjedede rekker, med tun og lekeplasser mellom. Hva er det med spisshusene som berører oss?

Fargens kraft

I 1981 ble det innført en stedstilpasset fargeplan for Longyearbyen. Direktør Ingvald Ohm i Store Norske ønsket å gi Longyearbyen farger for å skape gode omgivelser. Fargeplanen var ønsket om å gjøre byen vakrere. Det var forskjønnelse av omgivelsene, det handlet ikke om å bevare plankene. Det var et grep for våre sanser.

Det skapte kraftige diskusjoner da den aller første rekka med spisshus ble malt i farger, men så snart hele fargeskalaen ble synlig på husrekkene og folk så fargespillet som skiftet med naturens lys, skapte det positive reaksjoner ³.

Fargepaletten ble utviklet av Grete Smedal for å skulle passe til lyset og

1 Holm, Kari (2006) *Historisk veiviser*: 28
2 Fornes, Sissel artikkel *Spisshus i solnedgang*
3 Haugdal, Elin (2012) *Labyrint: Spisshusene*
4 Smedal, Grete (2001) *Longyearbyen i farger - hva nå?:* 28, 37, 39

Spisshusene inspirerer en ung kunstner eller konstruktør?
Foto: Vibeke Wessel Finstad

omgivelsenes naturlige endringer. Det ble etter analyse utviklet farger som hadde i seg lik mengde hvitt, svart og fargekulør. Fargenes uttrykk ville endre seg med lyset, snøen og sommergresset. Fargen blir påvirket av nabohusets farge, og sammen danner de et fargespill som skifter med årstidene. Hvert hus fikk sin individuelle farge med hensikt på å

skape identitet, øke livskvaliteten og for å være en visuell markør av både felleskap og særpreg.

Formens enkle glede

La oss se på spisshusets form. Det består av to grunnformer, det er et kvadrat med en trekant oppå. To grunnleggende geometriske former. Allerede i antikken var denne primitive

hytte-arkitekturen, bestående av en trekant, såkalt pediment, på søyler ansett som et klassisk bygningsideal.

Spisshusets form er akkurat slik et barn tegner sine første hus. Enkle streker utgjør et rødt hus, ved siden av et gult hus og så et grønt hus. Ikke noe pynt eller ornamentering. Ikke noe jåleri. For å sitere arkitekt Maurseth ⁵: «Ingen motenyrker. Enkelhet.»

Spisshusenes farger bidrar til å forsterke formen. Det at fargen på alle bygningsdelene er like, med unntak av vinduene som er hvite, forsterker inntrykket av det enkle huset. Det er ingen kontrasterende farger på rekkverk eller balkong, alt er i samme valør.

Og siden 1981 har spisshusenes farger dannet utgangspunktet for et viktig prinsipp i Longyearbyens byutvikling. Farger er alltid med i vurderingen når nye bygg skal oppføres. Fargesettingen er en del av byggesaksbehandlingen. Slik at fargene fra spisshusene har blitt videreført som den røde tråden gjennom alle Longyearbyens bygde omgivelser.

Spisshusets form understreker

5 Sellæg, Wenche Frogn (2009) *Visjon til virkelighet*

kanskje det elementære behovet folk i Longyearbyen har, som er ly for vær og vind. Kanskje kan vi si at spisshusets enkle utforming, lik enkelheten i formen til en jordgamme eller en bi-fangststasjon, representerer den høyest verdi i det nådeløse arktiske klimaet.

Byens silhuett

Spisshusene står som fargerike perler på en snor, de er kulissen for bylivet, veggen i torget. De står der i sin grunnleggende basale form, et hus med spisst tak, ved siden av et annet hus med spisst tak, og etter hvert danner de rekker. Rekkene utgjør en jevn rytme, en rolig og livgivende arkitektonisk puls. Repetitivt danner takene en taggete linje, en sammenhengende taksilhuett. Silhuetten er beviset for at det bor mennesker her, at det lever familier i den ville naturen.

I dag står kun 27 av spisshusene igjen, etter snøskredet i 2015. Spisshusene minner oss om det som skjedde da, og er et vitne også for fremtiden om at noen mangler.

Spisshusene utgjør forgrunnen til fjellene bak og danner den menneskelige sammenhengen med naturen. Sukkertoppen er nylig sikret med snøskredfangere for å gi

Kjærlighetserklæring på artikkelforfatterens spisshusvegg.
Foto: Kristian Angen

befolkningen trygghet. Vi mennesker trenger å føle trygghet og det gjør vi blant annet gjennom å føle tilhørighet og av å føle oss hjemme.

Spisshusene er Longyearbyens særpreg

Spisshusene er en av de fremste bærerne av Longyearbyens identitet, gjennom form, farge og plassering i bybildet. Det er Spisshusene turistene tar bilder av og deler med sine venner i hele verden. Det er spisshusene vi

markedsfører byen vår med. Det er lett å bli glad i disse rekkene med fargerike hus, spisshusene vekker følelser hos befolkning og tilreisende. Og det er nettopp spisshusene befolkningen sier at utgjør Longyearbyens særpreg, i tillegg til taubanesentralen, naturen og snøscootere ⁶.

Spisshusene representerer i dag noe mer enn 27 familieboliger. De

6 Visit Svalbard *Innbyggerundersøkelsen 2024*

har fått en langt større verdi enn å være et boligfelt. De har symbolsk verdi, de har historisk verdi, estetisk verdi, markedsføringsverdi, gjenkjennelsesverdi, bolyst-verdi og ikke minst en kulturbærende fremtidsverdi. I snart 50 år har spisshusene utgjort Longyearbyens silhuett. De representerer identitet, opplevelsesverdi og bidrar til en følelse av tilhørighet.

Spisshusformuleringer

Magnus Halleraker sitt utsagn om at vi ikke skal ha så mye følelser for bygg (s 8-9) var nok en spissformulering. Friske utspill kan være konstruktive for debatten, om de følges opp og ikke blir stående uimotsagt.

I forbindelse med Bærekraftsuka i Longyearbyen i juni i 2024 inviterte LPO arkitekter til ”Spisshusformuleringer og bærekraftsbar”. Det kom over 30 personer som satte seg rundt i våre kontorlokaler på Lompensenteret, og rundt bordet midt i rommet satt Bodil Paulsen som er kulturminnerådgiver

hos Sysselmesteren, Live Kristin Lindseth og Magnus Halleraker fra Statsbygg, samfunnsforsker Dina Brode-Roger, plansjef i Lokalstyre Aina Iden Tveit og Lilli Wickström og Ingvild Sæbu Vatn fra LPO.

Å dele tanker og lytte til hverandres standpunkt har stor verdi i samfunnsutviklingen, og det skjer ikke av seg selv!

I etterkant av arrangementet har flere stemmer kommet fram i det offentlige ordskiftet. Spisshusene engasjerer nok ekstra mye, og i februar 2025 arrangerte vi ”Spisshuskaffe”

på Fruene. Blant de 42 fremmøtte på spisshuskafeen var det ved håndsopprekking 2 som bor i spisshus, 21 som kunne tenke seg å bo i spisshus, 15 som har vært inne i spisshus og 41 som har tatt bilde av spisshus.

I tillegg til LPO hadde spisshusboer Vibeke Wessel Finstad, Visit Svalbards Moa Maria From Kero og Eli Marie Angen i AFRY Ark Studio innlegg om Spisshusene fra ulike perspektiv. Flere av de fremmøtte bidro med ulike synspunkt, og debatten har fortsatt i Svalbardposten og på Facebook i etterkant.

Spisshuskaffe på Fruene i 21.februar 2025.

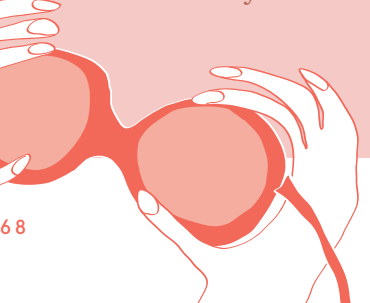
«Nå må vi tørre, mene og føle for vår egen bys identitet og verdier! Helst før det er for sent! Valg som tas nå vil forme Longyearbyens framtid!»

lokal interiørarkitekt
- Eli Marie Angen
AFRY Ark studio
Svalbardposten 11.11.2024

Det er for tiden mangel på medvirkning og åpne prosesser om utvikling av byen. Derfor engasjerer vi oss. LPO lager møteplasser og inviterer folk til å diskutere. Slik starter en dialog som vi mener er nødvendig.

Vel gjennomført medvirkning øker ikke kun kvaliteten i arbeidet, men medvirkning er også et viktig verktøy for å skape tilhørighet og eierskap i endringsprosesser. Inkludering, åpenhet og dialog er ekstra viktig for demokratiet i et samfunn hvor store deler av befolkningen ikke kan stemme eller få sin stemme hørt, som i andre norske byer.

Forvaltning av kulturminner

”Kulturminnene gir et sted karakter og identitet”, skriver Kolbein Dahle i jubileumboka til SNSK. ”For dem som ser kulturminnene hver dag er det kanskje slik at vi forstår hva de har betydd først når de er i ferd med å forsvinne, kulturminnet får en nostalgisk verdi. Med økende antall turister i Longyearbyen får kulturminnene også en annen dimensjon, den eksotiske, som

Både endringer og oppgraderinger som tar hensyn til verneverdiene har vært vanskelig å gjennomføre på vernete bygg i den siste arealplanperioden. Prosessene er i beste fall uforutsigbare og kostbare for huseier og i verste fall stopper prosessene helt opp. Det er enklere å la bygget råtne på rot.

Vi risikerer at vern er den største trusselen mot kulturminnene. Den nye arealplanen må bli mer operativ enn den vi har nå.

gir en opplevelse av historie og steds karakter.”¹

Former for bevaring

Kulturminner på Svalbard kan vernes på fire forskjellige måter ihht svalbardmiljøloven²:

- Automatisk fredning ihht sml § 39
- Vedtaksfredning ihht sml § 39
- Kulturmiljøområde ihht sml § 19
- Bevaring gjennom arealplan ihht sml § 53

Alle faste og løse kulturminner fra tiden før 1946 er automatisk fredet, i tillegg til alle spor etter menneskegraver som er fredet uavhengig av alder. I Longyearbyen finner vi disse i Sjøområdet, Skjæringa, Gamle Longyearbyen, Sverdrupbyen og Nybyen, samt i terrenget rundt der det er drevet prospektering og gruvedrift før krigen.

Taubanesentralen og hele taubaneanlegget fra etterkrigstiden ble vedtaksfredet i 2003. Det er ingen kulturmiljø som er vernet gjennom

¹ Kolbein Dahle *Fra company town til folkestyre* 141

² Svalbardmiljøloven

§ 19 i svalbardmiljøloven innenfor analyseområdet, men det er flere kulturminneområder vernet gjennom arealplan ihht § 53.

I denne analysen fokuserer vi på vernet som er sikret i arealplanen for Longyearbyen fordi dette er det som er mest i spill i den utviklingen byen står foran.

Bevaring gjennom arealplan

Områder og bygg som er vernet gjennom arealplanen har stor kulturhistorisk verdi for samfunnet. Slike kulturminner kan sikres vern gjennom plan på tre måter:

- Arealformål 5600 - Kulturminneområde, alene eller i kombinasjon med andre formål.
- Hensynssone 570, Hensyn til kulturminne som ikke er fredet
- Juridisk linje 1209 - Bygg, kulturminner, mm som skal bevares.

I planens bestemmelser skal ID-nummer (Askeladden), samt hvilke regler som gjelder for arealet fremkomme. Bestemmelsene bør være så presise som mulig for å ivareta formålet med hensynssonen, og kan

gi stedspecifikke instruksjoner om for eksempel byggehøyder, fargebruk, materialbruk etc.³

Saksbehandling

I Longyearbyen planområde er det Longyearbyen Lokalstyre (LL) som er planansvarlig og planmyndighet. LL har ansvar for å legge frem planforslag som tar hensyn til kulturminneinteressene på Svalbard etter svalbardmiljøloven, og ivareta kulturminnene i tråd med gjeldende plan. Ved søknad om tiltak, må LL ta stilling til om tiltaket er i tråd med bestemmelsene i planen. I utgangspunktet skal tiltak som er i tråd med arealplanen behandles av LL.

Gjennom ”instruks for arbeidsdeling mellom Klima- og miljødepartementet sine ytre etater, Sysselmannen og Longyearbyen Lokalstyre” er myndighet delegert etter svalbardmiljøloven med forskrifter. Riksantikvaren (RA) har det overordna faglige ansvaret for kulturminnevernet på Svalbard. Sysselmesteren (SMS) er regional kulturminnemyndighet på Svalbard og står for det daglige forvaltningsarbeidet. SMS forbereder saker for Riksantikvaren (RA) i

³ Veileder til arealplan

frednings- og dispensasjonssaker.

Eksempel fra gjeldende plan

Haugen har hensynssone H570. Bestemmelsene som er knyttet til denne sonen sier:

*”All søknad om tiltak eller virksomhet innenfor hensynssonen skal forelegges Sysselmannen til rådgivende uttalelse før eventuell tillatelse kan gis. Tiltak eller virksomhet innenfor hensynssonen betinger dispensasjon fra Riksantikvaren.”*⁴

Bestemmelsene og planbeskrivelsen sier lite om hvilke verdier som er vernet eller hvorfor. Bestemmelsen gir føring for saksbehandlingen, og i den sammenheng fratar den vel LL ansvaret for å vurdere om tiltaket er ihht planen? Det kan gi inntrykk av en mangel på tillit til at de ulike myndighetsnivåene håndterer søknaden på rett vis. Dispensasjonen fra Riksantikvaren, som bestemmelsen pålegger alle tiltak, er ikke hjemlet noe sted. Hva er det RA skal dispensere fra her?

I dagens arealplan gir bestemmelsene stort sett ikke tilstrekkelig føringer for den typen tiltak som bygningsseierne ønsker å gjennomføre nå, og det

⁴ Arealplan for Longyearbyen

fremkommer ikke hvilke verneverdier

man ønsker å bevare. Som det nevnte eksempelet viser, er det også utydelig hvilken myndighet man skal henvende seg til, hvem som skal gi uttalelse, råd, godkjenning og dispensasjon, noe som gir uforutsigbare prosesser.

Den store gjennomtrekken av saksbehandlere hos LL og SMS gjør at det brukes mye tid på å lure på hvordan sakene skal behandles og av hvem. Praksis kan endre seg med nye saksbehandlere, selv om lovverk og plan er uendret.

I byggherrens sko

I det byggeier innser at det vernede bygget må refundamenteres og oppgraderes, og kalkylene for oppgradering sammenlignes med å rive og bygge nytt, forsvinner motivasjonen for vern ganske raskt. Det er normalt lite tilskudd å hente for tiltak på bevaringsverdig bebyggelse, og virkemiddelapparatet har sine begrensninger for Svalbard. Det blir fort et aktuelt alternativ å rive og bygge nytt. Kan vi ikke bare bygge en kopi? Alternativet er kanskje ellers å la bygget stå med et minimum av vedlikehold og heller prioritere ressursene på

nybygg og andre bygg som lar seg oppgradere enklere. Dersom de store byggeierne velger dette, vil mange av de historisk viktige byggene og områdene i Longyearbyen forfalle raskt (svært raskt gitt varmere, våtere og villere klima), og verneverdiene går tapt. Vern er et virkemiddel som

må brukes med tydelig hensikt og forutsigbare rammer. Vernet kan ellers ende opp med å hindre ivaretagelse og bruk av bygget. Hvordan kan vi legge til rette for at boligutviklingen har vern gjennom bruk som ett av flere verktøy?

Sviktende fundamentering er en stor trussel for Longyearbyen bygg. Pelar råtner i overgang mellom jord og luft. Sidebelastning fra fyllmasser inn til vegger kan føre til brudd.

Svea før og nå. Øverst gruvesamfunnet Svea i 2019, en by og en arbeidsplass for 1000 personer. Nederst Svea i 2023 (Foto: Hæhre) nesten ferdig restaurert med kun automatisk fredete bygg.

«Svea er blitt dement. En gammel dame som husker bruddstykker av det som skjedde langt tilbake i barndommen, men ikke noe av sitt eget voksenliv»

arkitekt, partner
- Kristin Bostrøm
LPO arkitekter

Avslutningen av Sveagruva

Sveagruva (eller bare Svea) var en del av Longyearbyen, en bydel 70 km sør for Longyearbyen og uten veiforbindelse, men likevel så tett koblet at man ikke kan fortelle Longyearbyens historie uten å ta med Svea. Sveagruva var Store Norskes stolthet og svalbardhistoriens mest produktive gruve. Over den røde stackern fra Svea Nord-gruva trillet det 4 millioner tonn høykvalitets kull årlig i de største produksjonsårene. Gjennom sine totalt 100 årige historie har Svea hatt flere opp- og nedturer.¹ Og i 2015, da den nye Lunckefjellgruva akkurat var gjort klar for å levere varene, ble kulldrifta satt på pause, og noen år etter det ble det besluttet avvikling. Stedet og landskapet skulle tilbakeføres til natur.

Bevaring av Svalbards særegne villmarksnatur er ett av hovedmålene for norsk svalbardpolitikk. Svalbardmiljøloven (sml) har til formål å opprettholde et tilnærmet

¹ Dag Avango og Peter Brugmans, Opp og ned i 100 år, Sveagruva 1917-2017.

uberørt miljø på Svalbard når det gjelder sammenhengende villmark, landskap, flora, fauna og kulturminner. I sml § 64 står det at når en virksomhet opphører, er det tiltakshaver som har ansvar for å fjerne installasjoner og avfall og «området skal så vidt mulig føres tilbake til sitt opprinnelige utseende».

20. august 2024 leverte Store Norske sluttrapporten for et unikt naturrestaureringsprosjekt i Sveagruva på Svalbard. Over 100 bygninger (42 000 m²), 27 km vei, milevis med tunneler og gruveganger, en flyplass, to kaianlegg, flere kraftstasjoner og en rekke andre installasjoner er nå revet og fjernet. I tillegg er nærmere 2 millioner kubikkmeter masser gravd opp, transportert, arrondert og terrengtilpasset.²

Landskap, bebyggelse og infrastruktur, samt enkeltbygningers interiør, er 3D-scannet med imponerende detaljrikdom ved hjelp av

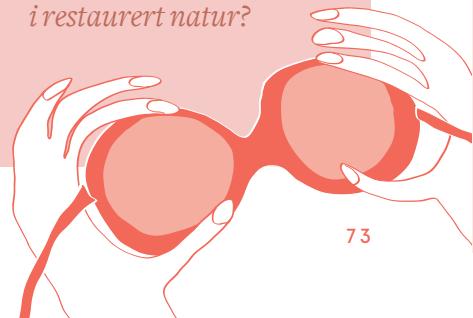
² Store Norskes nettside om miljøprosjektet

scanning og fotogrammetri, slik at det bevares en digital kopi for framtiden. I tidligere Svea Samfunn skal nemlig kun fire automatisk fredete bygg fra før 1946 stå igjen. Etter de arkeologiske feltarbeidene som Sysselmannen gjennomførte sommeren 2019, ble det klart at det ikke var mulig å oppnå målet om et helhetlig gruvemiljø fra 1949 slik Riksantikvaren hadde ønsket. Det ble gjort betydelig flere funn av kulturminner enn antatt, men viktige sammenhenger og strukturer fra '49-situasjonen var allerede tapt i nyere inngrep. Deretter handlet det om å finne de gode, praktiske løsningene, som gjør at det restaurerte landskapet med kulturhistoriske elementer kan fungere så godt som mulig i det langsiktige perspektivet.

Allerede første sommer etter restaureringen av terrenget i fjellsidene ved Svea, kom det en lang varm periode med regn. Steiner og grus trillet nedover skråningene og dekket over sporene etter avslutningsarbeidene. Bekkene ble store og fant nye

Svea viser resultatet av svalbardmiljølovens verdisett. Natur først, så kulturminner fra før krigen. Dersom nyere tids kulturminner ikke er gitt et spesifikt vern er de å betrakte som avfall og forurensning når virksomheten er avsluttet. Miljøprosjektet i Svea er en viktig referanse fordi det viser hva som er mulig å få til ved restaurering av natur i et høyarktisk klima. Som kulturminne viser byggene og infrastrukturen en virkelighet som er konstruert, satt sammen av biter fra 1949-situasjonen med restaurert natur imellom og rundt.

Nå får Svea et videre liv som feltstasjon med forskere, studenter og instrumenter som driller og teller og produserer artikler og studiepoeng. Det kommer solceller på taket og trådløst internett. Men vil framtidige UNIS-studenter vite at de sitter midt i det som inntil nylig var Norges største kullgruve? Og vil de få med seg at de går rundt i restaurert natur?

løp over elveviftene, der det hadde vært store masseuttak i gruvedriftsperioden. Den høyarktiske naturen satte fart i prosessene sine, og tok over stafettpinnen etter oss.

Når man står i området der Sveagruva tidligere lå, ser området mye mindre ut, og helt tilforlatelig. Snøen skjuler de få tegnene som er igjen i terrenget etter 100 år med gruvedrift. Bare de 3 røde husene fra før 1946 og et trafotårn fra svensketiden står igjen, og gir stedet innerst i Van Mijenfjorden en menneskelig skala -og overnattingsfasiliteter for forskere og studenter på feltarbeid.

Longyearbyen kan huske

Svea viser resultatet av svalbardmiljøloven og hvilke verdier den i utgangspunktet ivaretar dersom man ikke benytter muligheten til et mer aktivt vern av nyere historie.

I 2025 avsluttes etter planen gruvedriften i Longyearbyen, ved at Gruve 7 stenges . I utgangspunktet kunne man sett for seg et lignende oppryddingsprosjekt her som i Svea. Nå som Store Norske har en så vellykket opprydding

bak seg kunne vi på effektivt vis fjernet forurensning og avfall, spor i terrenget og bygg som ikke er fredet, og gitt naturen i Adventdalen mer spillerom?

En annen vinkling er at det nå blir enda viktigere å ta vare på etterkrigstidens gruvehistorie i Longyearbyen, ettersom den er visket bort i Svea.

Og om gruvedriften som samfunnsbygger skal være tydelig og lesbar historie også i framtiden, er det ikke kun de teknisk industrielle kulturminnene som bør bevares, men også gruvebyen med boliger, fellesfunksjoner og infrastruktur.

Noen biter av Svea i Longyearbyen

På Svalbard har det opp gjennom historien vært nødvendig og praktisk å flytte og gjenbruke bygg og konstruksjoner. Det er få lokale byggematerialer, og de prefabrikerte byggene er gjerne lette, modulære og ombrukbare. Bygg har blitt trillet, trukket med hest, fraktet på lekter og i nyere tid med tråkkemaskiner, lastebiler og båter.

”Sveahusene” i Vei 236 og 238 ble bygget i Svea midt på 80-tallet i en oppgangstid da det var tanker om at

Svea skulle bli et familiesamfunn. Så kom det dårligere tider, og i 1995 ble husene fraktet på lekter og satt opp i Gruvedalen.

I forbindelse med avslutningen av Svea var det flere bygg og konstruksjoner som fant veie til Longyearbyen og med det slapp unna kverna. En del av kullstackern fra Svea Nord er oppført som gangbro over Longyearelva. Magnetitthallen fra Svea er gjenbrukt som gruslager ved

Sveahusene i Svea, 1970-tallet.
Foto: Store Norske

Sveahusene i Longyearbyen, 2020-tallet.
Foto: Dina Brode-Roger

Svea i dag, 2025

flyplassen. Torget i Longyearbyen ble oppgradert med scene, leegger og sittebenker ble bygget opp av gruvetreverk fra Svea.

Flytårnet som stod i Svea er flyttet til Sjøskrenten som utkikkspost.

Selv om disse bitene ikke forteller historien om Svea hver for seg eller tilsammen, er de fysiske vitner om at Svea har eksistert og kan med hjelp av formidling bidra til å bevare historien om Svea.

Svea flytårn. Tårnet ble flyttet fra Svea til Longyearbyen med lastebiler og båt i 2022. Tårnet er ombygget til verksted og samlingslokale. Bygget tilfører et nytt lag til Longyearbyens identitet og viderefører Sveas historie.

Stackeren, symbolet for kulldriften i Svea, har blitt ombygget til gangbro i Longyearbyen. Nå transporterer Stackeren turister og lokalbefolkning over Longyearelva isteden for kull fra Svea Nord-gruva til dagslyset. Et viktig minne fra gruvedriften er ivarettatt og gitt en ny viktig funksjon.

IV

BYDELENES KARAKTER OG *ENDRINGSKAPASITET*

Longyearbyen og Aftenfjorden sett fra Skjæringa

Sjøområdet

OMRÅDENE (I DAG)

Sjøområdet

Avgrensning

Sjøområdet og Sjøskrenten ligger langt nord i Longyeardalen ned mot Adventfjorden i nord, mellom kraftverket i vest og SSU i øst. Mot sør inkluderer området Forskningsparken og Polarriggen, og avgrenses av brinken opp til Skjæringa.

Landskap og natur

Sjøområdet ligger på en blanding av strandavsetning, breavsetning og fylling. Kulldriften ga overskudd av masser som har blitt brukt til utfylling i tillegg til masser fra elveviftene. Selv om områdene er tungt bearbeidet, er strandsonen, særlig der elvene renner ut i fjorden, viktige områder for fugleliv og rekreasjonsområder for befolkningen.

Historie

Sjøområdet var det naturgitte logistikk-senteret for Longyearbyen, der folk, materialer og varer kom til og kullet etter hvert kunne skipes fra. Gammelkaia ble bygget i 1907, det første kullkraftverket i 1910, Gamle hovedlager i 1913 og Transporten i 1919.

Områdene østover utviklet seg med store verkstedbygg, lager, tankanlegg

og kontorbygg, og naustrekker langs kystlinja. I 1982 ble det bygget nytt energiverk og i 1996 kom Store Norskes administrasjonsbygg ved Gammelkaia.

Sjøskrenten på østsiden av Longyearelva ble brukt som avfallsdeponi fra 1980 og utover, og ble bebygget fra 1990-tallet.

Funksjon

Området har blandet funksjon, og en del bygg med funksjonsmiks. Det inneholder viktige samfunnsfunksjoner som kraftstasjon, kai og logistikk, brannstasjon og tankanlegg, men også private næringsområder med lager, verksted, forretning bevertning og overnatting. Innimellom disse funksjonene er det boligformål, fritidsboliger og naust og et viktig friluftsområde. Øst for Longyearelva er byens tyngdepunktet for utdanning og forskning med universitetssenter, museum og folkehøgskole.

Øverst: Sjøskrenten med Isfjorden i bakgrunnen. Nye tiltak er under bygging og området har fått nytt fargekonsept. Nederst: Sjøskrenten på 1980-tallet. Foto øverst: Dina Brode-Roger. Foto nederst: Grete Smedal/Svalbard museum

Sjøområdet, byens fasade når man kommer fra flyplassen til byen
Foto: Dina Brode-Roger

Det gamle kraftverket som er automatisk fredet
Foto: Dina Brode-Roger

Tomtestruktur og eierforhold

Grunneiendommen er fradelt i mange relativt små tomter med private festeavtaler, noe som har vist seg å gjøre helhetlig utvikling krevende.

De private aktørene på sørsiden langs Vei 600 har utarbeidet felles delplan som legger til rette for en utvikling av næringsbebyggelsen.

Kulturhistorisk verdi

«Alle som kommer til Longyearbyen med flybussen, eller til fots fra cruisebåten, får Sjøområdet som sitt første byinntrykk.» -sitat fra Sysselemannens kulturminnehefte om Longyearbyen. Sjøområdet har vært i utvikling i over hundre år etter rådende behov og muligheter, uten en tydelig overordnet plan. Den organiske utviklingen har gitt et fysisk uttrykk som mange forbinder med det gamle og autentiske Longyearbyen.

Den historisk viktige forbindelsen fra gammelkaia forbi kraftverket til taubanesentralen er fremdeles lesbar og sammen med flere freda bygg og spor i terrenget er dette et verdifullt kulturmiljø. Dette området har vært i kontinuerlig virksomhet til i dag med tilnærmet samme funksjon og stor betydning for byen.

Etter tre generasjoner kullkraftverk er kraftverksområdet nå i utvikling

med nye energiproduksjon og -lagringsløsninger. Den gamle kraftstasjonen er automatisk fredet, og danner sammen med de nyere kraftbyggene rundt et spennende og unikt miljø. Her står de høyeste byggene i byen tett inntil hverandre, tett inntil fjellveggen, og ut fra dette, byens hjerte, går rørene med fjernvarme korteste vei inn til byen.

Naustrekkene i Sjøområdet og den private næringsbebyggelsen nord for hovedveien i Sjøområdet og på Sjøskrenten er vel kanskje uttrykk for enkeltpersoners vilje til å være og virke på Svalbard. Bygningstiljøene bærer preg av knapphet både på overordnet planlegging og materialer, og har en mer selvgrodd og småskala sjarm.

Universitetssenteret på Svalbard (UNIS) fikk sitt første bygg i 1995 og ble utvidet til det som i dag er Forskningsparken i 2006. Bygget har en veldig spesiell arkitektur, formet med særlig hensyn til snødrift og permafrost og teknet med kobber. Svalbard Folkehøgskole startet i 2019 og kunne flytte inn i et nytt folkehøgskolebygg i 2023.

I nyere tiders turistvirksomhet på Svalbard har snøscooteren vært sentral. Svalbard Safari og Ingeniør G Paulsen flyttet inn i nytt bygg på Sjøskrenten i 1996. Den østre delen av Sjøskrenten har utviklet seg til å bli

et startpunkt for utflukter. Området er naturlig nok preget av scootere -parkert på alle tilgjengelige overflater, og delvis av båter og ATV-er på sommerstid mens bygningsmassen i området gjør mindre inntrykk.

Trusler

Oppgradering av energiverket kan gi press på fjerning av de eldre kraftverkene. Den gamle kraftstasjonen fylles med smeltevann fra de asfalterte utearealene rundt. Det nye kullkraftverket er et ikonisk bygg, pipa er et landemerke som man tidligere kunne kaste blikket på for å oppdatere seg på vindforholdene og bygningsvolumet har stort potensiale for å romme ny funksjon etter at maskineriet og evt forurensning i grunnen er fjernet i dialog med Miljødirektoratet.

Manglende helhetlig planlegging, koordinering og infrastruktur hindrer vedlikehold og oppgradering av byggene og utearealene i området.

Endringskapasitet -hvor mye kan man fjerne før man mister Long-yearbyens identitet?

I Sjøområdet og på Sjøskrenten er det mange bygg og mye skrot som kan fjernes og erstattes uten at det vil endre så mye på byens identitet. Det er også mulig å se for seg at deler av Sjøområdet mellom Transporten og

Longyearelva kan få en ny struktur med økte fotavtrykk og byggehøyder, så lenge noen siktlinjer til fjorden og Skjæringa ivaretas, og helst med en nedtrapping av høyde mot fjorden og mot elva.

Sjøområdet og Sjøskrenten bør inkluderes i byens fargeplan med utgangspunkt i fargene som finnes i dag, men gjerne på en slik måte at bebyggelsen får et mer helhetlig og lystig preg. Det er tross alt førsteinntrykket til Longyearbyen.

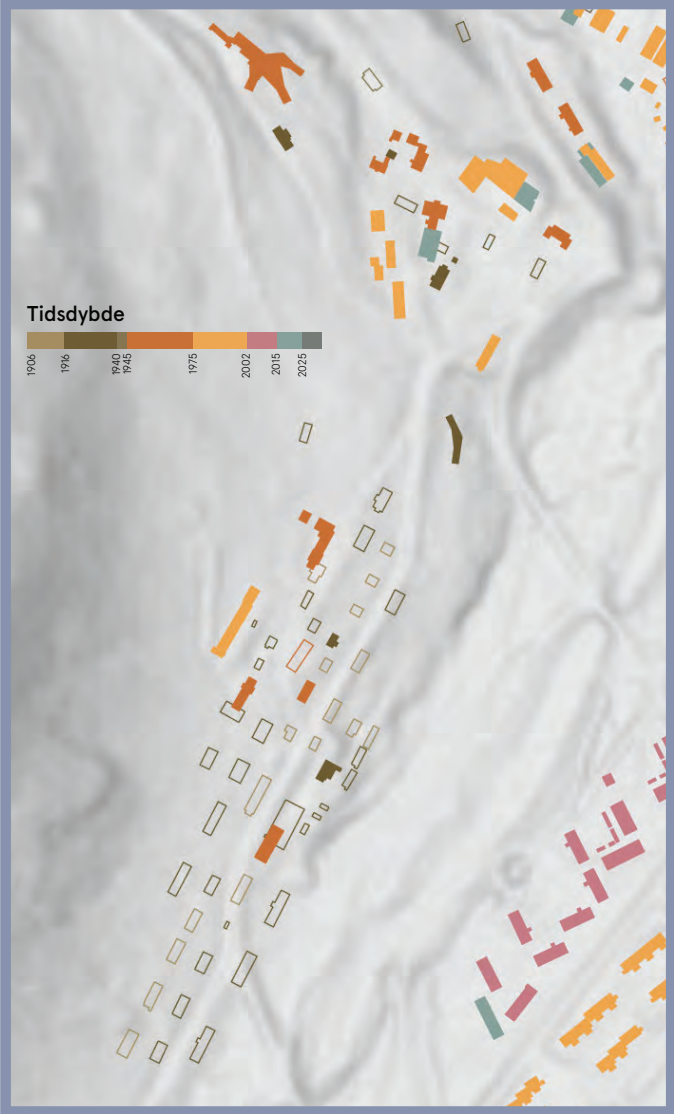

Sankthans-feiring ved grillplassen ved seilforeningen 2022

Sjøområdet er robust og har (i Longyearbyskala) stor tidsdybde.

Området er det eneste som har kontakt med fjorden. Det har noen bokvaliteter som ingen andre områder i Longyearbyen har, og det bør vurderes om området i framtiden kan inneholde boliger.

Skjæringa og Gamle Longyearbyen

OMRÅDENE (I DAG)

Skjæringa og Gamle Longyearbyen

Avgrensning

Området inkluderer hele Skjæringa, fra Taubanesentralen i nord, vest for brinken og Longyearelva, og hele Gamle Longyearbyen.

Landskap og natur

Bebyggelsen ligger på en gammel morene som dreier seg rundt hjørnet mot vest i enden av Longyeardalen. Den er som en hylle mellom den bratte fjellsida og elva, i en litt opphøyet posisjon i forhold til Sentrum og Sjøområdet. Området er grønt både fra naturens side og som effekt av tidligere tiders husdyrhold.

Historie

Fra Gammelkaia gikk det trallespor i flere retninger. For at det ikke skulle bli for tungt for hestene laget amerikanerne på begynnelsen av 1900-tallet en 1250m lang skinnbane gjennom en grøft/skjæring gjennom haugen omtrent der Sysselmesterens administrasjonsbygg ligger i dag. Derav navnet Skjæringa.¹

Arctic Coal Company drev gruveinnslaget nordvest i dalen 200 meter over havet og satt opp brakker

¹ Kari Holm *Historisk Veiviser*

og småhus rett nedenfor innslaget. Husene lå på langs med terrenget på begge sider av en hovedgate og bebyggelsen vokste etterhvert langs parallelle gater i det skrånende terrenget.² I 1916 tok Store Norske Spitsbergen Kullkompani (SNSK) over anlegget og sørget for en oppgradering og senere utvidelse. Byggene var av ulike typer og leverandører, noen var bygg som ble flyttet fra andre steder på øya. De stod på tre- og betongpæler med delvis støpt kjeller, som i hovedsak utgjør de synlige restene av Gamle Longyearbyen i dag, etter ødeleggelsene under krigen. Kun Ahlmannkåken, posthuset, arresten og bakeriet står igjen fra før 1943. Gamle Longyearbyen ble ikke gjenoppbygget, med unntak av ny kirke, bakeri, barnehage, grisehus og formannshus. Skjæringa utviklet seg sakte men sikkert til å bli statsforvaltningens bydel, med administrasjonsbygningen som senere ble Bergmesterboligen (1945) sysselmannsgården (1950) og etterhvert Televerket og noen boligbygg. Den nye taubanesentralen ble bygget i 1957.³

² Gisle Løkken *Store Norske 75 år*

³ Per Kyrre Reymert *Fra Company town til moderne by*

Historisk vandring med Thor Bjørn Arlov som guide på Skjæringa høsten 2024

Øverst: Brennte pælestubber vitner om bebyggelsen som en gang stod i Gamle Longeyarbyen. Nederst: Skjæringa sett fra torget, 2024

Funksjon og eiendomsforhold

Området er fortsatt statsforvaltningens bydel med stor grad av offentlig tjenesteyting (selv om Televerket er blitt Telenor) og bolig for ansatte. Statsbygg forvalter mye av bygningsmassen i området, selv om deres administrasjon nylig har flyttet til Statens Hus i sentrum.

Kulturhistorisk verdi

Gamle Longeyarbyen er et svært viktig kulturmiljø og er automatisk fredet.

Skjæringa har stor tidsdybde og en svært sammensatt bygningsmasse. Byggene er plassert i terrenget etter hvor de passet best og oppfylte sin funksjon. Det kan virke som dette ble gjort uten en helhetlig plan. Området framstår derfor i dag som fragmentert. Man kan si at dette er ett av karaktertrekkene ved Skjæringa. Det var funksjonen som styrte utviklingen og tett lokalisering av overordnede samfunnsfunksjoner som Bergmesteren, Telegrafan og Sysselmesteren var formålstjenlig. På Skjæringa finnes det flere automatisk fredete bygninger og kulturminner. Blant disse er Bergmesterboligen, Den gamle arresten og Taubanesentralen med taubanetraséen, alle ikoniske for Longeyarbyen og viktige i Svalbards historie. Taubanesentralen, med sine armer som peker mot de ulike gruvene, har en særstilling og kan

sees som et hjerte i byens historie. Den nyere bygningsarven på Skjæringa består av Sysselmesterens administrasjonsbygg og Telenors administrasjonsbygg. Man kan karakterisere bygningene på Skjæringa som individuelle representanter for sin tid, og sammen viser de den kulturhistoriske tidsdybden som frittstående historiefortellere. Skjæringa er et fastpunkt som er viktig for kontinuiteten i Longeyarbyen både i direkte fysisk, og i overført betydning.

Trusler

Gamle Longeyarbyen og kirkegården (lengre syd) ligger skredutsatt til. Skjæringa er utsatt for byggepress ettersom området har kort til fjell og ligger på en svært fin opphøyet posisjon i landskapet. Det er kjent at Telenor og Statsbygg ønsker å erstatte sine bygg med nybygg til boligformål.

Endringskapasitet -hvor mye kan man fjerne før man mister Longeyarbyens identitet?

En videreutvikling av området kan skje med oppgradering (eller om nødvendig utskiftning) bygg for bygg, så lenge kvaliteten og integriteten beholdes for hvert anlegg, og så lenge hensynet til kontinuitet, tidsdybde og helhet i området ivaretas.

Forbindelsene mellom Skjæringa og sentrum er svekket gjennom den høye og tette bebyggelsen på Elvesletta og at broa på Melkeveien ikke er bygget opp igjen.

Skjæringa er viktig som fastpunkt i byen og i historien og bør beholde sin status og aktualitet.

Dersom vernet av Skjæringa tolkes strengt er det fare for at boligandelen i området reduseres. Det vil i så fall kunne føre til mindre aktivitet og mer monofunksjon, og at opplevelsen av avstand mellom Skjæringa og resten av byen øker.

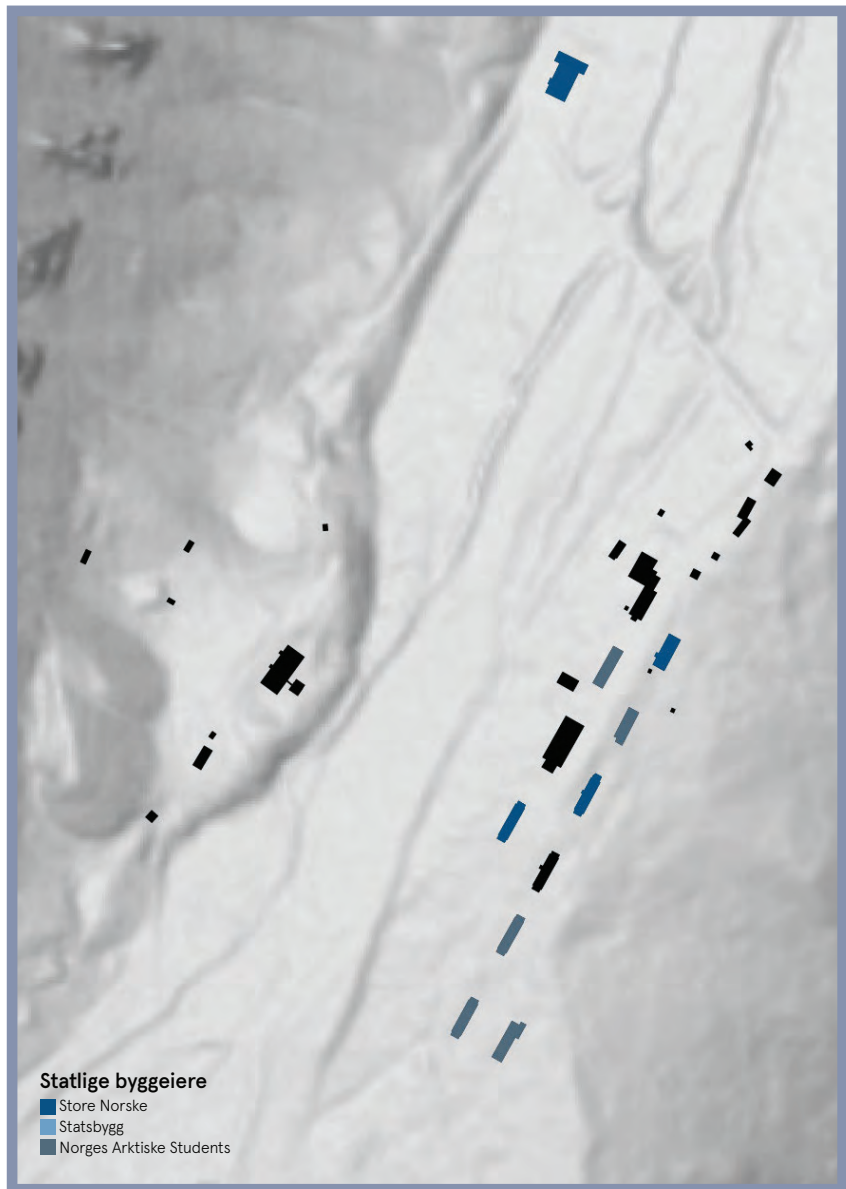
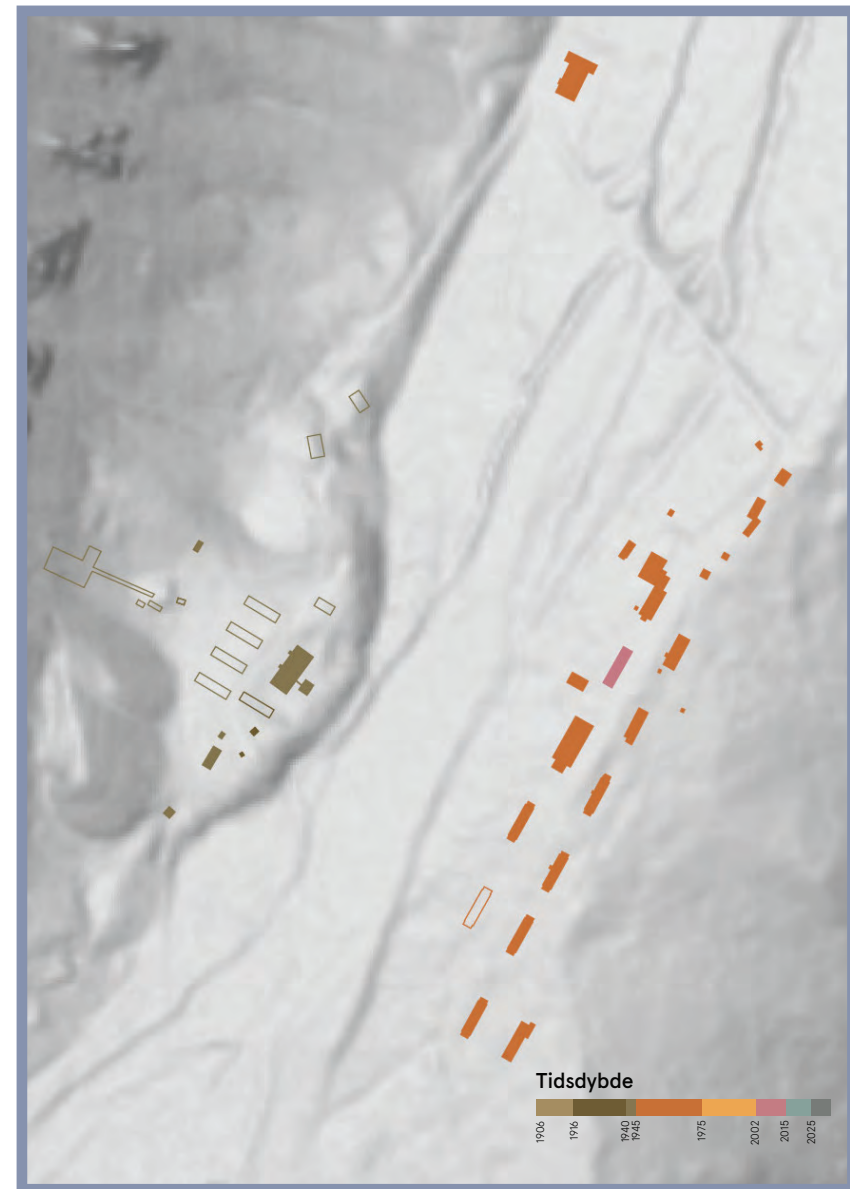
Området egner seg for boliger. Slik det er i dag kan det nok være litt ensomt å vokse opp her som barn.

Dersom det tilføres en boligtypologi som harmonerer med resten av funksjonene på Skjæringa og som gir liv mellom bygningene kunne det være en spennende utvikling.

Skjæringa med utsikt mot byen i 2023. Telenors nye administrasjonsbygg er nettopp ferdigstilt.

Sverdrupbyen, Huset og Nybyen

OMRÅDENE (I DAG)

Sverdrupbyen, Huset og Nybyen

Avgrensning

Området innerst/sydligst i Longyeardalen, inkludert Huset.

Landskap og natur

Sverdrupbyen ligger på en steinbre.¹ En steinbre er en tungeformet masse av blokker og mindre korn der hulrommene er fylt med is. Isen gjør at steinbreen siger nedover skråningen påvirket av tyngdekraften. I form og bevegelse minner steinbreen om en isbre, men med mye lavere hastigheter.

Nybyen og Huset ligger på hver sin byggbare bredd av Longyearelva, under bratte fjellsider med rytmiske raskjegler ned fra forvitrede kroner.

Historie

Sverdrupbyen og gruveinnslagene på begge sider av Longyeardalen var såvidt etablert før krigen, og Sverdrupbyen ble ikke satt i brann under krigen som bebyggelsen nærmere fjorden. Både Sverdrupbyen og Nybyen ble raskt bygget opp etter krigen og fram til 1948. Huset åpnet dørene i 1951 med familiedrevet bistro og kiosk på "nøytral grunn" mellom de klassedelte bydelene i Longyeardalen.

¹ NGU Geomorfologisk kart over Longyeardalen

På 80-tallet flyttes fokus for byutviklingen nordover. Driften av Stormessa i Nybyen ble stanset i 1985. Sverdrupbyen ble brent i en brannøvelse i 1986, og Gruvebadet ble revet i 1991.

Fra 1996 tok Studentsamskipnaden over flere brakker til studentboliger, og "Nyben" var studentenes nesten egne bydel med kort vei til fjell- og breturer, fram til de fikk nye boligbygg på Elvesletta i 2021.

Huset har vært et kulturelt og sosialt samlingspunkt hele tiden, selv om også denne funksjonen har fått en nyere versjon (Kulturhuset bygget i 2009) i sentrum av Longyearbyen.

Funksjon og eiendomsforhold

Sverdrupbyen inneholder i dag noen få privat eide bygg som brukes til lager og restauranten Gruvelageret. Huset eies av Store Norske og drives av Hurtigruten, hovedsaklig som restaurant.

Studentboligbrakkene i Nybyen står stort sett tomme, mens noen av de privat eide byggene lengst nord benyttes til overnatting, hybler, bolig, restaurant, kunstnersenter og galleri.

Kulturhistorisk verdi

Sverdrupbyen er automatisk fredet og har opplevelsesverdi knyttet til plasseringen i landskapsrommet med sporene etter gruvedriften på alle kanter, den historiefortellende ideen og materialbruken i det restaurerte Gruvelageret og som turmål.

Nybyen er et av Longyearbyens eldste og viktigste kulturmiljø og er vernet gjennom arealplan. Hoveddelen av Nybyen ble planlagt og oppført raskt etter krigen og framstår i dag som en samlet helhet med en klar organisering og struktur. Ettersom Sverdrupbyen ble satt i brann på 80-tallet og Svea er fjernet, er dette den siste arbeiderbrakkebyen vi har igjen etter Store Norskes gruvedrift. Repetisjonene og de gjentatte, forseggjorte detaljene i den ellers nøkterne utformingen av bygningene er viktig for helheten og forståelsen av livet som gruvearbeider i Longyearbyen i companytowntida.

Huset er et unikt kulturhistorisk samlingspunkt med helt egenartet utforming på dette stedet og med høy arkitektonisk kvalitet.

Sverdrupbyen sent 50-tall/tidig 60-tall
Foto: Friedrich Hörli/Svalbard museum

Sverdrupbyen brennes ned i en brannøvelse i 1986
Foto: Stig Onarheim

Trusler

Både Sverdrupbyen og Huset er berørt av skredfare. Verneverdiene i Nybyen er truet, både av skredfare, tinende permafrost/råte, manglende vedlikehold, manglende bruk og energieffektiviseringstiltak. Det store spørsmålet er om brakkene, som tidligere har vært arbeiderboliger og studentboliger, kan få en ny funksjon før de forfaller for mye.

Utydelige vernebestemmelser i arealplanen er en trussel for ivaretagelse av Nybyen.

Endringskapasitet -hvor mye kan man fjerne før man mister Longyearbyens identitet?

Endringspotensialet er begrenset for Sverdrupbyen, Huset og Nybyen.

Brakkene i Nybyen representerer en sosial boform som det er etterspørsel etter, og kunne vært aktuelle for ”håndverkerhotell”, men rommene har ikke eget bad og tilfredsstillende ikke dagens krav i eksempelvis «Overenskomst for private anlegg 2024-2026». Derfor kan brakkene kanskje ikke uten videre benyttes som håndverkerhotell, som det er behov for i tiden som kommer.

En streng vernepraksis som hindrer energioppgradering vil kunne føre til at bygningsmassen mister bruksverdi for

eierne og enten blir stående kald eller forlatt.

Kanskje må det tillates oppgradering og evt transformasjon av brakkene for å kunne beholde dem for framtiden. I såfall kunne man sett for seg at et representativt bygg ble beholdt og kunne benyttes til å fortelle historien med et innredet rom i det ”friluftsmuseet” Longyearbyen på mange måter er.

1. mai i 1968
Foto: Gamle Svalbard fb-gruppe

Sverdrupbyen og Nybyen.
Foto: Dina Brode-Roger

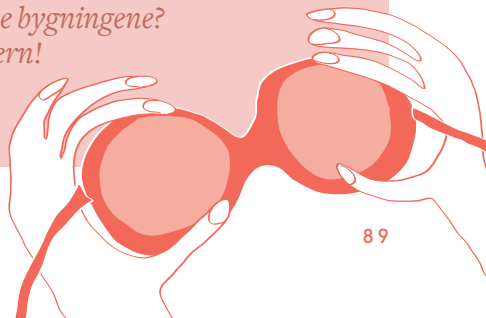
Huset med Sverdrupbyen i bakgrunnen.
Foto: Dina Brode-Roger

Kunstnersenteret i Nybyen. Det er ofte problem med infrastrukturen i Nybyen ettersom det er langt fra resten av byen.
Foto: Dina Brode-Roger

Etter at all historie fra nyere gruvedrift og gruvesamfunn i Svea ble fjernet står Nybyen fram som et enda viktigere kulturminne. Den forteller om livet som gruvebus med felles messe og lomp og 2-mannsrom arbeiderbrakker. Helheten i bebyggelsen, den tydelige strukturen, gjentakelsene og de knappe men forseggjorte detaljene er av høy verdi, men også svært truet. I området er det både statlige og private byggeiere og det er trolig mange helt ulike syn på Nybyens framtid.

Den offentlige samtalen om Nybyen må komme i gang!
Hva er det vi er i ferd med å miste?
Finnes det en framtid for disse bygningene?
Bruk er det beste vern!

Avgrensning

Avgrenses mot Sentrum av Vannledningsdalen, inkluderer skolen, hallen og Polarflokken Barnehage.

Landskap og natur

Bebyggelsen ligger på en skredavsetningsvifte på østsiden av Longyearelva der Vannledningsdalen skjærer seg ned mellom Gruvefjellet og Sukkertoppen. Bebyggelsen på Haugen ligger på en solvendt forhøyning med god utsikt og oversikt. Skolen, hallen og barnehagen ligger nede på elvesletta på breavsetninger.

Historie

Haugen blir etablert som funktionærenes bydel i gjenoppbyggingen etter krigen. Firemannsboliger, sykehus, kontor og funktionærmesse lå godt plassert her, også med tanke på videre utvikling av gruedriften utenfor Longyeardalen. Et ras i Vannledningsdalen i 1953 tok tre menneskeliv og to bygninger.¹

Tidlig på 2000-tallet ble det åpnet for fortetting på Haugen med flere nye bolighus.

¹ Per Kyrre Reymert *Fra Company town til moderne by*

Funksjon og eiendomsforhold

Skole, barnehage, idrett og fritidstilbud som er svært viktige møteplasser for lokalbefolkningen. Boligområde der Statsbygg og Store Norske Boliger forvalter nesten alle boligene og to hotellanlegg som dekker ulike segment innen reiselivet. Tilsammen en god miks av funksjoner som gir liv til området gjennom hele dagen, uka og året og gjør det til et område som veldig mange fastboende og tilreisende har et forhold til.

Kulturhistorisk verdi

Alle husene fra 1940- og 50-tallet har gjennomgått oppussinger med nye vinduer, kledning og materialer. Funktionærmessen er bygget om en hel del og har fått nytt navn og interiørstil - Funken Lodge. Rosekjellern, gamle sykehuset og SNSKs kontor er tilnærmet originale utvendig og har egenart og historier knyttet til seg. De opprinnelige byggene lå i en ortogonal struktur. Selv om de opprinnelige firemannsbolighusene i Vei 212, 214, 216 og 218 er ombygget, er de på grunn av repetisjonene og de små tilbyggene på sidene tydelig gjenkjennelige og lesbare i forhold til de nyere byggene.

Haugen slik den ser ut idag
Foto: Dina Brode-Roger

Litt varierende løsninger ved oppgradering av bygg
Foto: Dina Brode-Roger

Trusler

Råtne pæler, sig og sideveis press på fundamenter og utydelige vernebestemmelser i arealplanen er en trussel for ivaretagelse av 40- og 50-talls byggene. Et av Store Norskes bygg står allerede fraflyttet grunnet fundamentsvikt og uavklarte rammer for oppgradering og eventuelt nybygg.

Endringskapasitet -hvor mye kan man fjerne før man mister Longyearbyens identitet?

Haugen er et område som scorer høyt på verdi og karakter og som vil kunne være et godt bomiljø i framtiden. Her kan familieboliger ligge tett på skole og idrettshall, i kombinasjon med sosiale boformer. Så lenge den overordnede ortagonale bebyggelsesstrukturen opprettholdes, kan det være mulig å øke fotavtrykkene noe i lengderetning. Enkeltbygninger kan skiftes ut med nye to-etasjers boliger med saltak, som ligger terrassert i terrenget og får gode lys- og utsiktsforhold. Kanskje er noen av de opprinnelige familiehusene fremdeles mulig å istandsette til flotte boliger? Det historiske suset kunne forsterkes med med peis og kvalitetskjøkken i 70-tallsstil, og godstol med utsikt over Longyearbyen. Opprettholdelse og videreutvikling av fargeplanen og satsning på gode felles uteoppholdsareal er viktig for å sikre kulturmiljøet.

Haugen 2023

Haugen på 1960-tallet
Foto: Erling Johan Nødtvedt/Svalbard museum

Haugen med typiske familieboliger . Det er god oversikt over byen, Skjæringa og naturen fra Haugen. Bilde fra 2023.

Sentrum og Lia

OMRÅDENE (I DAG)

Sentrum og Lia

Avgrensning

Området ligger mellom Longyearelva, Perleporten, Sukkertoppen og alpinbakken/akebakken.

Landskap og natur

Bebyggelsen i området Sentrum og Lia ligger på fjellfoten og i tidligere elveleie. Boligområdet i Lia ligger i det som senere har blitt fareområde for skred. Sentrumsbebyggelsen og Gågata ligger på den tidligere elvekanten og Elveslettebebyggelsen i det som før var en aktiv elveslette. Området er preget av skredsikringstiltak og elveerosjonssikring. Likevel er det fortsatt noe vegetasjon igjen langs Hilmar Rekstens Vei og mellom Polarhotellet og Forskningsparken.

Terrenget i sentrum er relativt flatt med svak helling nordover. Bebyggelsen på Elvesletta, med 2-5 etasjer blokkerer derfor i stor grad sikten mot Skjæringa og Isfjorden fra sentrumsbebyggelsen og utearealene.

Historie

I 1968 ble det første Block Watne-huset bygget i Lia, og utover 70- og 80-tallet ble det levert en rekke boliger og hybelhus, både ferdighus og arkitekt/

ingeniørtegnede bygninger.¹

Etableringen av Post- og bankbygget (i dag Statens Hus), kafé og lomp (i dag Lompensenteret), Næringsbygget, Sykehuset og Svalbardbutikken markerte det nye sentrumet i Longyearbyen.

Den nye arealplanen fra 1996 pekte på Elvesletta som et nytt område for kombinasjon av bolig og sentrumsfunksjon, og på 2000-tallet har bebyggelsen reist seg bit for bit.

Skredene som tok to menneskeliv og flere bolighus i Lia i 2015 og 2017 førte til store tiltak for å skredsikre sentrum for fremtiden. Store deler av bebyggelsen i Lia er sanert, og de resterende byggene sør for skredvollen er planlagt fjernet.

Funksjon og eiendomsforhold

I den sørlige og østlige delen av området er det kun boliger og de er i hovedsak eid av Store Norske og Statsbygg.

Sentrum og deler av Elvesletta har blanding av bolig, næring og sentrumsfunksjon med offentlig tjenesteyting og hoteller. Her er det og

¹ Gisle Løkken Store Norske 75 år

Nyoppusset gågate og torg fra 2020. Svanøgle som lekapparat, nye Svalbardbutikken med Norpolet mot torget
Foto: Dina Brode-Roger

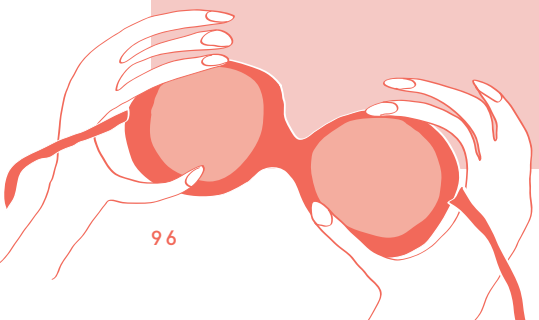
Sentrumsplan utarbeidet av arkitekt Maurseth i 1981
Illustrasjon: Arkitekt Øyvind Maurseth

*Siktlinjene over
Longyeardalen forsvinner.
De er ikke sikret og bygges igjen.*

*Vi kan åpne litt opp ved å
flytte ungdomshuset vekk fra
taubanetraseen, det er ledig
byggegrunn ved siden av.*

*Kvaliteten i sentrum ligger i
variasjon og tydlige takformer.*

*Og hvorfor bygger vi nå flate
tak i Longyearbyen?*

en mix av eiere.

Kulturhistorisk verdi

Lia har fremdeles noen boliger som har kulturhistorisk verdi, men de fleste av disse er planlagt revet. Millionbyen -fire eneboliger bygget i 1969 for totalt 1,2 millioner- huset opprinnelig direktører, kontorsjefer og administrasjonssjefer med familier. I senere tid er ett av husene brukt som "Bruktikken". Spisshusene har en unik posisjon og betydning i Longyearbyen, og er nærmere omtalt i egen temaartikkel.

Longyearbyen har et sentrum der så og si alle er innom og som alle oppfatter som sentrumet. Torget med Gruvebusen, Gågata, Svalbardbutikken, Lompensenteret med kafeen Fruene og den store parkeringsplassen som er stappfull fredag ettermiddag er viktige felles byrom. Organiseringen med boligveien Hilmar Rekstens vei, gjennomkjøringssveien Vei 500 og fotgjengerarealet mellom de to bygningsrekkene ble etablert på 80-tallet og er fredeles strukturerende og gir siktlinjer til Hiorthfjellet i nord og Longyearbreen i sør.

Maurset/Instanes-byggene som er solide bygg med god utforming og tydelige taklandskap. Sykehuset er vernet i eget vedtak.

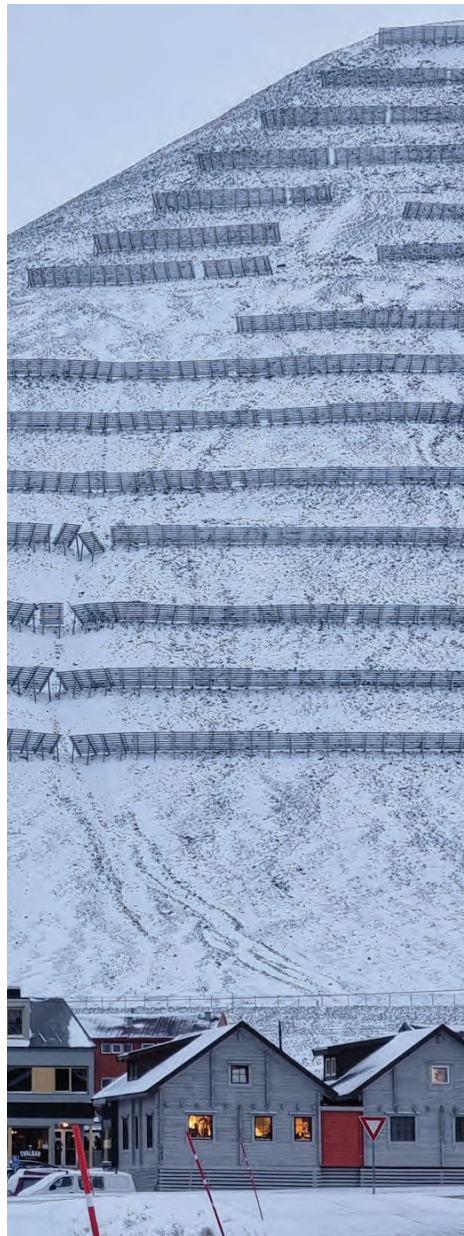
Trusler

Lia forsvinner. Få muligheter for å bygge nye trygge boliger. Spisshusene er truet fordi de er i dårlig stand og står sentrumsnært med relativt kort til fjell.

Siktaksen mot Sarkofagen kan forsvinne ved nybygging i Vei 221. Siktlinjene som taubanetraseene kunne gitt i sentrum er gjenbygget i sentrumsfeltet. Andre siktlinjer og forbindelser på tvers av dalen er ikke sikret i dagens arealplan.

Endringskapasitet -hvor mye kan man fjerne før man mister Longyearbyens identitet?

Fjerner man Lia med Millionbyen og Spisshusene mister man en viktig historisk utvikling og, i Spisshusenes tilfelle, et av de aller mest stedstypiske elementene vi har i Longyearbyen. Boligfeltene i Vei 219 og 221 er et viktig potensiale hvor det er mulig å se for seg en høyere arealutnyttelse og evt noe blandet funksjon for å «avslutte gågata i sør». Her er det viktig å ivareta siktlinjene, bygge en blanding av boligtyper og gjerne boliger med fellesfunksjoner. Resten av sentrum er sentrumsformål der noen av feltene åpner opp for en andel bolig. Sentrumsfeltet BS16 mellom Statens Hus og Kullungen er et viktig sentrumsutviklingsfelt. Her åpner arealplanen for et femetasjes nybygg, og det er nok litt for høyt!

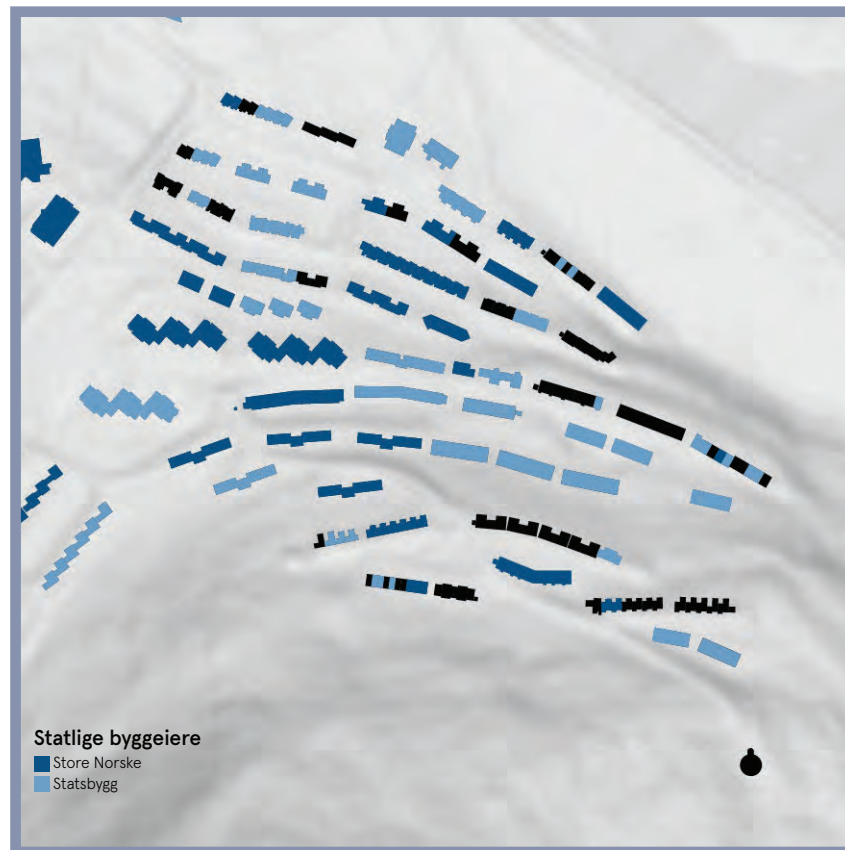
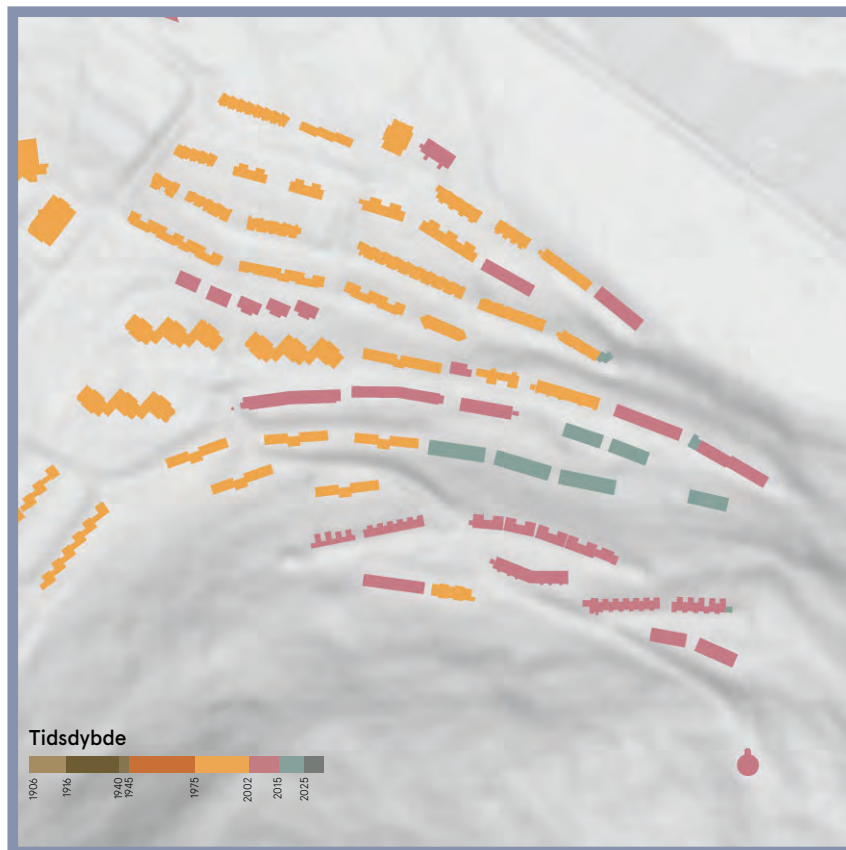

Sentrum med skredsikret Sukkertoppen i bakgrunnen
Foto: Dina Brode-Roger

Gågata gjennom sentrum med Longyearbreen i sør
Foto: Dina Brode-Roger

Gruvedalen

OMRÅDENE (I DAG)

Gruvedalen

Avgrensning

Avgrenses av myra i nord, Gruvedalen i øst, Taubanen til Adventdalen i sør og inkluderer Blåmyra. Omfatter Vei 232, 234, 236 og 238.

Landskap og natur

Boligområdet Gruvedalen ligger på den terrassepregede foten til Sukkertoppen som går ned mot strandsletten og vender ut mot Adventdalen. Området har navnet sitt fra den lille bratte sidedalen som skiller Sukkertoppen fra Lindholmhøgda og som også kalles Steintippdalen. Her er fjellsida slakere, og det er ikke samme skredfare som i

Lia. Bebyggelsen her ligger imidlertid mer eksponert for vind og snødrift.

Historie

Byggingen i Gruvedalen startet med Hybelhusene ved «Reitgjerdet» i 1979 og Blåmyra i 1981 og fortsatte nedover og nordover I 1995 ble 11 «hytter» flyttet fra Svea. Fire av disse ble plassert i Vei 238 og tre i Vei 236. Ny arealplan i 1996 la til rette for utvidelser mot øst i feltene Gruvedalen nedre og øvre, og da SSDs områdeplan ble godkjent i 2002 tok utviklingen fart fram til 2006. Da var de svarte «Fuglekassene» øverst mot trykktanken på plass. Ny arealplan

fra 2009 la videre til rette for enda en utvidelse østover, men denne ble lagt på is i delplan for Gruvedalen 2013, grunnet naturforhold, avstand til skole og kostnader til infrastruktur. I stedet ble det fortettet mellom eksisterende boligrekker i Statsbyggs store boligprosjekt (60 boliger på til sammen 8000m2) som stod ferdig 2019.

Funksjon og eiendomsforhold

Rent boligområde der størstedelen er eid av staten. Området har miks av boligtyper med rekkehus, kjedet enebolig og flermannsboliger (svalgang, midtkorridor og leilighetsbygg).

Kulturhistorisk verdi

Gruvedalen er rekker med fargerike hus langs kotene oppover i lia. Attraktive boliger, hovedsakelig grunnet utsyn. Ligger i Adventdalen, og oppleves som et annet sted enn Longyeardalen. Vei 232 er veldig lang med mange sideveier og ulike husnummereringslogikker, som kanskje er grunnen for at det er mange lokale navn; Beverly Hills, Reitgjerdet, Polarbo, Bedehuset, Blåmyra, Moltemyra, Langtranggang, Ormen lange. Det er få unike bygg, men variasjonen innenfor en samlende helhet er viktig. Området viser med tydelighet byens vekst ut

Gruvedalen - husrekker med variasjon i farger og form, plassert langs kotene og med utsikt mot fjorden og Adventdalen
Foto: Dina Brode-Roger

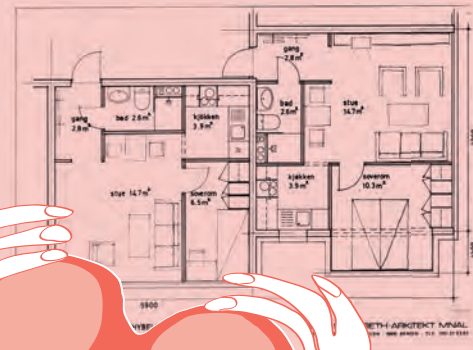

Blåmyra er svært karakteristisk, utformet av arkitekt Øyvind Maurseth, på en svært god tomt akkurat på knekken mellom Longyeardalen og Adventdalen. Blåmyra har ca 160 små leiligheter i 9 kompakte og arealeffektive bygningskropper. Prosjektet var meget gjennomarbeidet med praktiske og tidsmessig svært flotte boliger for enslige arbeidere.

Interiørløsningene var valgt med omhu slik at materialer, farger og møblering forsterket de romlige løsningene og sørget for at de rett over 30 kvadratene inneholdt mest mulig bokvalitet. En palett med ulike fargevalg for materialer, overflater og tekstiler førte til at alle boligene ikke var helt like innvendig, men at det fantes variasjon som man kunne oppdage når man var på besøk hos en nabo.

Kan vi ta denne kvaliteten videre?

Gode gjennomtenkte boliger som folk trives i minimerer behovet for å kjøpe egne ting og kutter transport og utslipp. Det handler ikke om å følge moten, men å velge materialer med kvalitet og tidløs design.

av Longyeardalen, utviklingen til familiesamfunn og mer bilbasert struktur.

Byggene fra Svea har en spesiell historie, og får en økt verdi nå som nyere historie i Svea er borte. Hybelhusene ved Reitgjerdet og Blåmyra er de tidligste i dette området.

Trusler

De brattere delene av Gruvedalen har sig i det aktive laget (det øverste sjiktet i grunnen som tiner om sommeren) slik at pæler, stolper og forbygninger har relativt kort levetid, eller må dimensjoneres for disse kreftene. Området har også utfordringer knyttet til overvannshåndtering, snørydding, veivedlikehold og adkomst for brannbil og skolebuss. Ved nybygging ihht nye krav og behov er det en fare for gjenbygging av eksisterende grønne arealer og sammenhengen mellom disse.

Endringskapasitet - hvor mye kan man fjerne før man mister Longyearbyens identitet?

Området er robust for å bytte ut enkeltbygg og bygningsrekker så lenge delene som byttes ut ikke blir for store og nybygg viderefører de lineære strukturene med variasjon, fargebruk og miks av boligtyper. Utsikt og nærhet til naturen er viktige verdier å ta vare på. Området tåler en høyere bebyggelse i øvre del, der terrengfallet

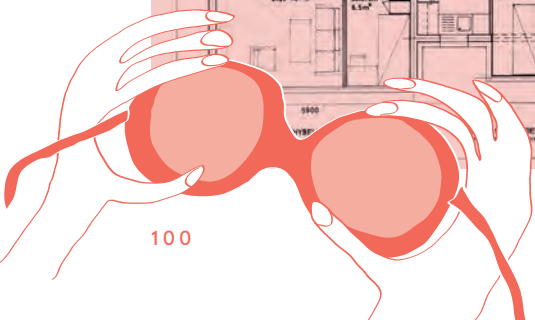
er større, mens nybygg i nedre del av området må hensynta utsikt og luft for bygningrekkene bak.

Det snakkes mye om bolyst og bilyst i Longyearbyen. For Gruvedalen er kanskje bilyst vel så påfallende? Ved videreutvikling av områdene er grundige og stedstilpassede løsninger for adkomst, parkering, umotorisert ferdsel, uteopphold, fellesarealer og naturen inn i byen svært viktige. Kan noen av de utfordringene i området løses med større innslag av sosiale boformer, deleløsninger og bilkollektiver?

Gruvedalen er kanskje det området som kommer til å endre seg mest de neste 15 årene. Her har de stor boligeierne mulighet til å bygge kvalitet som varer på en rasjonell og kostnadseffektiv måte. Området kan dermed vise ettertiden hvilke hensyn og valg vår samtid tok, og hvilke bolig- og stedskvaliteter som ble vektlagt.

Vei 236, en typisk vei i Gruvedalen - buktende husrekker med levende inngangsparti, uorganisert parkering av biler og skutere

De nyeste Statsbyggboligrekkene viser at det er behov for å fastsette krav til variasjon for at rekkene ikke skal bli for monotone i form og for at fargeplanen implementeres mer helhjertet i prosjektene. Det er også verdt å evaluere om disse løsningene av boligens forhold til gaterommet er et prinsipp som skal videreføres i framtidige prosjekt.

Natur mellom byggene og tilrettelegging for fotgjengere, noen av de viktige kvalitetene som byrommene i Longyearbyen bør ha
Foto: Dina Brode-Roger

Sørvendte terrasser for opphold og tilrettelegging av et praktisk liv i aktis med mye utstyr
Foto: Dina Brode-Roger

Dyrelivet er også brukerne av byrommet og er noe man bør bevare og ta videre i utvikling av byen
Foto: Dina Brode-Roger

Foto: Dina Brode-Roger

Foto: Dina Brode-Roger

Når vi skal bo tettere er det viktig å gjøre gatene om til nabolag og å bygge gode boliger på bakkeplan. Skal vi få til det må vi ha god nok plass til overgangen mellom offentlige og private rom – mellom gata og bygningen, ofte kalt "fasadeterskelen". Her er et trygt sted for den uformelle praten idet noen går forbi. Det er også et sted der vi kan vise fram litt hvem som bor inne i boligen, og et sted der det er praktisk å oppbevare spark, ski, sykkel og rypene som henger til modning. Om det blir for tett mellom det offentlige rommet og det private, blir gardinene trukket for, og fasaden oppleves avvisende.

V

TRUSLER OG MULIGHETER

Fargeplanen må videreutvikles og forvaltes på samme faglige, solide måte som da den ble etablert.

Når Longyearbyen endrer seg må fargeplanen revideres og følge endringene slik at klare prinsipper er grunnlaget for fargesetting. For det enkelte prosjekt betyr det at en fagperson med fargekompetanse diskuterer fargesetting med byggherre og arkitekt.

Fargeplanens grunnleggende konsept kan være en hjelp til å bevare byens identitet selv om bebyggelsen endrer seg.

Longyearbyens mange lag - realiteter og refleksjoner
Foto: Dina Brode-Roger

Trusler og mulige veier videre

Dette er en refleksjon og oppsummering der vi peker på trusler og muligheter vi må være ekstra oppmerksomme på i den forestående utviklingen av Longyearbyen. Vi står i et veiskille hvor de valg som tas nå vil ha en enorm påvirkning på hvordan byen vil bli og oppleves i fremtiden. Det er ikke for sent, og det er nå vi har mulighet å påvirke prosessene og ta gode, bærekraftige valg der vi ivaretar kulturhistorie og identitet som ressurser i byutviklingen.

Stedsidentitet

Longyearbyens stedsidentitet er truet. Gruvedriften som samfunnet er bygget på legges ned, energisystem og annen infrastruktur skal fornyes og store deler av bygningsmassen kan bli erstattet. Det pågår prosesser som innebærer store endringer. De er nå unntatt offentlighet og mangler medvirkning fra lokalbefolkningen.

Få og store aktører har stor påvirkning på valgene. Det gir muligheter andre norske byer ikke har, men kan også være en trussel.

I Longyearbyen flytter én av fire gode venner hvert år, og vi lever langt unna fastlandsfamilien, tett på den russiske stat og i en natur som er i stor forandring. At vi kan føle

trygghet, fellesskap og tilhørighet er viktig. Longyearbyens egenartede stedsidentitet gir nykommere tilgang til å bli en del av dette samfunnet og gjør at Longyearbyen raskt blir en del av vår identitet. Det er på tide å ta bedre vare på det vi har, oppgradere og fornye i harmoni med omgivelsene. Dette er et viktig tidspunkt å ta grep for å ivareta Longyearbyens identitet. Det handler om:

- Kontinuitet. Bytte ut deler litt og litt i harmoni med eksisterende bebyggelse
- Farge. Videreføre en helhetlig fargeplan.
- Naturen inn i byen. For å sikre et god, trygt og mangfoldig bomiljø for mennesker og andre arter.
- Ta vare på siktlinjene. Utsikten og tilknytningen til landskapet rundt.
- Struktur, variasjon og stedstilpassete volumer i bebyggelsen.
- Bygge rekker, ikke blokker.
- Lokalklima - forstå og tilpasse løsningene til lokalklima og klimautviklingen.
- Fellesskap og sosiale boformer. Miks av boformer i områdene

- Videreutvikling av byen med lokalt samarbeid og medvikning fra innbyggerne.

Spisshusene

Det spisser seg til for spisshusene. Det er de mest ikoniske, og de største energislukene, de er mer typiske for byen enn taubanene og beslaglegger den beste tomten for ny boligbygging. Debatten er i gang i lokalsamfunnet, og bevisstheten om hva vi kan miste er stigende.

Fargerike spisshus med levende inngangsparti i forkant, Skjæringa og Taubanesentralen i bakgrunn og lengst i horisonten fjellene på andre siden Isfjorden. Bilde fra 80-tallet.
Foto: Grete Smedal/Svalbard museum

Bygg tilpasset kontekstet og det store landskapet
Foto: Dina Brode-Roger

flere enn eierne. LPO har satt igang en offentlig diskusjon, denne dialogen må lokalstyret ta videre i arbeidet med arealplanen.

Boligkvalitet for nordmenn eller bykvalitet for alle?

Longyearbyen 2025 er en by med store sosiale forskjeller. Kvalitetshevingen av statlig eide boliger kan forsterke og sementere forskjellene i byen. Kvaliteter vi kan dele med andre, og som bygger opp om en felles identitet, må prioriteres. Kvaliteter i arealer og rom som er tilgjengelig for fellesskapet og offentligheten er viktigere å satse på enn kvalitetene innenfor hver boenhet.

Kunnskapsgrunnlag

Det er stor utskifting generelt i befolkningen gjør at kunnskap om byen, både materiell og imateriell, er vanskelig tilgjengelig. Dette kan føre til historieløse beslutninger for byen som kan få store negative konsekvenser.

Longyearbyen Lokalstyre bør ha tidligere planer som fortsatt er relevante (også tilbake i Longyearbyens relativt korte historie) tilgjengelig i sin planportal. Dette bør på plass før revidering av arealplanen.

Svalbard Museum bør kunne ha en lokalt samling med duplikater av relevant arkivmateriale som ellers er i Statsarkivet.

Arealplan

Gjeldende arealplan for Longyearbyen er utdatert og fremdrift for rullering er usikker. Dagens plan gir ikke tilstrekkelige rammer for de store endringene som kommer eller sikrer verdiene som finnes.

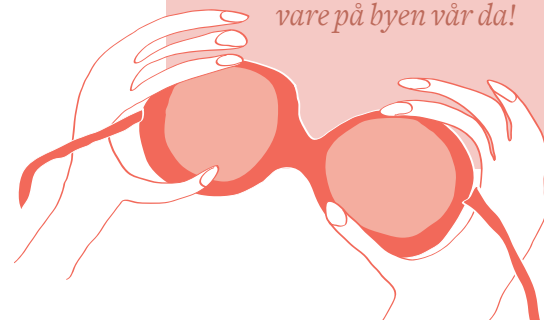
Det er derfor viktig at lokalstyret får en oppdatert arealplan å jobbe etter. Det gir oss en mulighet til å sikre verdier vi har, og at hvilke verdier dette er, blir en del av en offentlig diskusjon. Vi tror medvirkning i planprosessen vil påvirke innholdet.

Vi ønsker oss en plan som gir et godt grunnlag for arbeid med utvikling av Longyearbyen og som;

- sikre nyere tids kulturminner
- har tydeligere bestemmelser for vern gjennom plan

Longyearbyen har stort gjennomtrekk av folk og mangel på lokalt arkiv. Det er vanskelig å få tilgang til kunnskapen som finnes om byen.

Det er ikke lett å ta vare på byen vår da!

- avklarer og sørger for entydig saksgang
- har tydeligere vern av natur inn i byen
- sikrer grønne korridorer og vegetasjon og de gjenværende siktlinjene

Vi håper denne analysen og materialet vi har samlet blir et kunnskapsgrunnlag for utarbeidelse av planen.

Husleie og økonomi

Det er en trussel at boligeierne skal oppgradere boligene til selvkost. Det vil føre til at økonomi blir veiet tyngst og at andre aspekt blir nedprioritert.

Om det har en verdi at eksisterende boliger i Longyearbyen skal tas vare på og oppgraderes, kan ikke alle kostnadene legges på leietakerne. Det er klimaendringer og endrede energisystem som driver behovet for nybygg, ikke en normal boligforvaltning som skal ta et steg videre.

Utskifting av bebyggelsen kommer til å ta tid. Samtidig vil forhåpentligvis energisystemet bli bedre slik at enøktiltak på eksisterende bebyggelse etter hvert kan komme bedre ut i regnestykkene.

Videreutvikling

Denne rapporten med tilhørende illustrasjoner og kart kan videreutvikles i flere retninger.

Det kan bli avledete prosjekter for våre samarbeidspartnere, Svalbard Miljøvernfond og andre.

Her er noen forslag:

- Kulturhistorisk veiviser
- Digital kartløsning med kulturhistorisk informasjon
- CO² / livssyklusanalyse for eksisterende bebyggelse
- Veileder for oppgradering og ombruk av bygg på Svalbard

- Strategi for implementering av dette arbeidet inn i arealplanen
- Videreutvikling av fargeplanen
- Mulighetsstudie for sosiale boformer i arktis
- Studie av kobling mellom fysiske og sosiale strukturer koblet til funn i kommende levekårsundersøkelse.

Variasjoner, saltak og fjell
Foto: Dina Brode-Roger

Kilder og kreditteringer

Dokumenter brukt direkte som kilder er markert med fotnoter i tekstene.

Som grunnlag for arbeidet har vi i tillegg samlet dokumenter som er viktig for videre utvikling av Longyearbyen, først og fremst i arealplanarbeidet og Longyearbyen Lokalstyre sitt kontinuerlige arbeid med å forvalte byen. Dokumentene er listet nedenfor.

Kildene er også nyttige for å forstå hvordan byen har blitt det den er i dag og hva som er viktig å ta vare på videre.

Det er lagt ned tid og ressurser for å få tak i materialet som burde være lett

tilgjengelig for alle som jobber med eller er interessert i byens fremtid. Vi håper derfor at Lokalstyret kan etablere en digital databank som gjør innsyn i både gjeldende og historiske dokumenter lett tilgjengelig for alle.

Forfattere

Haakon Unhammer Kvaale har skrevet artiklene om boligbygging gjennom tidene og den historiske delen om spisshusene. Haakon er historiker ved Svalbard museum og bosatt i Longyearbyen.

Vibeke Wessel Finstad gir gjennom sitt kunsthistoriske blikk en beskrivelse

av spisshusenes visuelle betydning for Longyearbyens identitet. Hun bor på Svalbard, har jobbet som leder i over 20 år og har erfaring fra blant annet akitektur, bærekraft, energi og kommunikasjon.

Øvrige tekter er forfattet av LPOerne Ingvild Sæbu Vatn, Lilli Wickström og Lisbeth Halseth. Ingvild og Lilli er bosatt i Longyearbyen og Lisbeth i Oslo. Alle tre er arkitekter og planleggere.

Fotografer

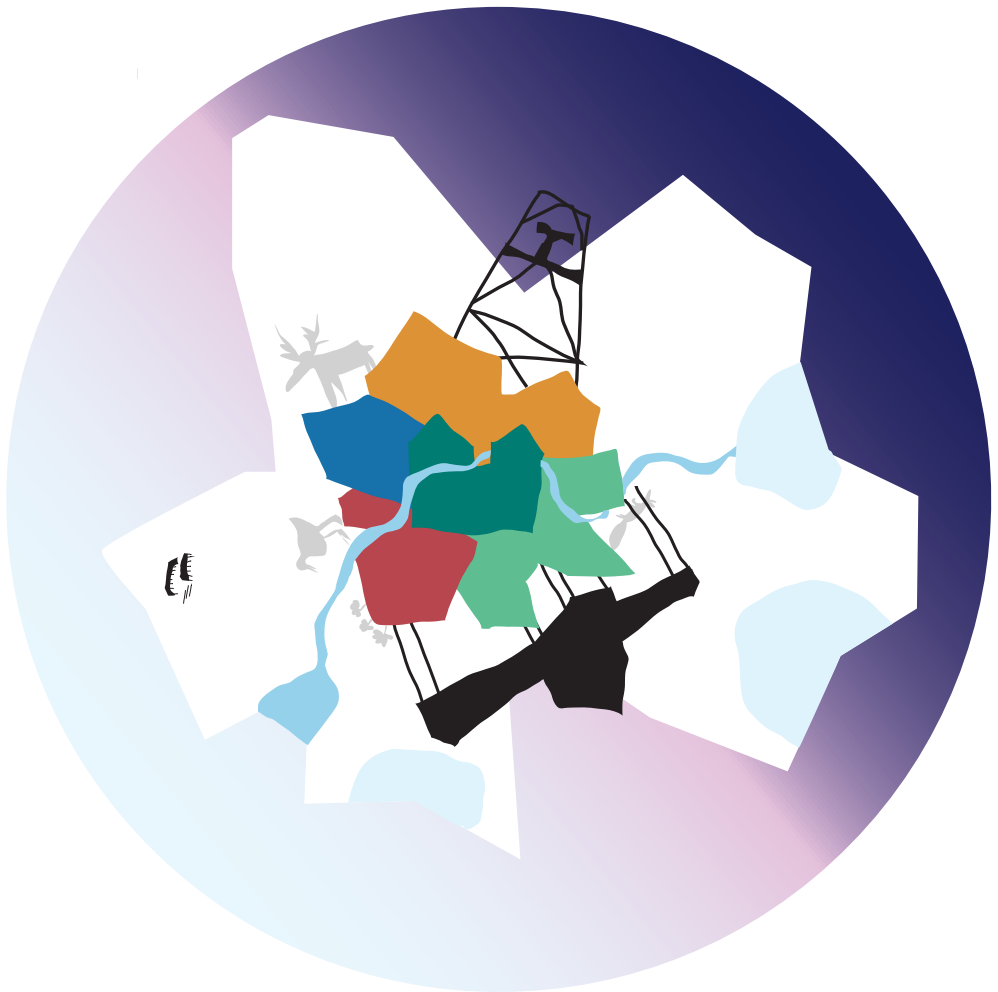
Vi er så heldige at vi har fått låne bilder fra Dina Brode-Roger som er forsker og medlem av Svalbard Sosial Science

Initiative. I tillegg til sitt akademiske arbeid bruker hun fotografering som metode for undersøkelse og kamara til å prøve å forstå ulike sider ved byen.

Historiske bilder er hentet fra Svalbard museum. Bildene kommer både fra digitalt museum og fra lysbildearkivet til Grete Smedal som ikke er digitalisert.

Bilder som er kreditert ved selve bilde er lånt til dette prosjektet. Bruk av bildene til andre publikasjoner skal avtales med rettighetshaver.

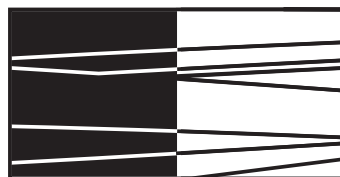
Øvrige bilder har LPO arkitekter rettighetene til. Bruk av bildene skal avtales med LPO; lpo@lpo.no

VISJONER MØTER VIRKELIGHET ESTETIKK I LONGYEARBYEN - EN ARKTISK UTFORDRING

Masteroppgaven i kunshistorie av Wenche Frogn Sellæg fra Universitetet i Bergen i 2009 har vært en viktig kilde for oss. Hun beskriver den fysiske utviklingen av Longyearbyen og beslutningene som lå bak. Hun har i oppgaven sin studert et enormt arkivmateriale, spesielt privatarkivene til Store Norske Spitsbergen Kullkompani som utgjør 400 hyllemeter i Statsarkivet i Tromsø. Arkivet inneholder styreprotokoller, møtereferat, årsberetninger, korrespondanser, kart og tegninger. I tillegg dagboknotater fra 1915-1945 av overingeniør Sigurd Westby som var vintersjef i flere sesonger og kontorsjef i selskapet i flere år. SNSK har i tillegg en billedsamling på 20 000 bilder som hun fikk tilgang til.

Sellæg hadde også samtaler med interiørarkitekt og professor ved Kunsthøgskolen i Bergen Grete Smedal, arkitekt Øyvind Maurseth, sivilingeniør Bjarne Instanes og tidligere personalsjef Rolf Røberg i Store Norske. Alle hadde sentrale roller i utviklingen av byen på 1970- og begynnelsen av 80-tallet.

SVALBARD ENVIRONMENTAL
PROTECTION FUND

Besøksadresse
LPO Svalbard
Lompensenteret
9170 Longyearbyen

Postadresse
LPO Arkitekter AS
PB 400
9171 Longyearbyen

Kontakt
(+47) 23 32 71 00
lpo@lpo.no
www.lpo.no

Org nr.
934 007 514 MVA

